

**T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**CENGİZ NUMANOĞLU'NUN HAYAT HİKÂYESİ
VE ŞİİRLERİNİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ayşe ÖÇAL

BURSA 2019

**T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**CENGİZ NUMANOĞLU'NUN HAYAT HİKÂYESİ
VE ŞİİRLERİNİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)**

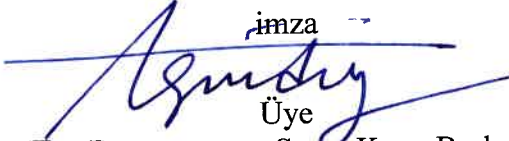
Ayşe ÖÇAL

**Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Turgay GÜNDÜZ**

BURSA 2019

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Eğitimi Bilim Dalı'nda **701521046** numaralı **Ayşe ÖÇAL**'ın hazırladığı "**Cengiz Numanoglu'nun Hayat Hikâyesi ve Şiirlerinin Din Eğitimi Açısından İncelenmesi**" konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 27/09/2019 günü 11.00–12.30 saatleri arasında yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin / çalışmasının (BAŞARILI / ~~BAŞARISIZ~~) olduğuna (OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~) ile karar verilmiştir.

imza
Üye
(Tez Danışmanı ve Sınav Kom. Başkanı)
Dr. Öğrt. Üyesi Turgay GÜNDÜZ
Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

imza
Üye
Prof. Dr. M. Akif KILAVUZ
Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

imza
Üye
Dr. Öğrt. Üyesi Abdullah AKIN
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

27/09/ 2019

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS / DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 27 / 08 /2019

Tez Başlığı / Konusu: “Cengiz Numanoglu’nun Hayat Hikâyesi ve Şiirlerinin Din Eğitimi Açısından İncelenmesi”

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam xii + 100 sayfalık kısmına ilişkin 27/08/ 2019 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 19’dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dâhil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarını inceledim ve bu Uygulama Esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

27 /08/2019

İmza

Adı Soyadı: Ayşe ÖÇAL
Öğrenci No: 701521046
Anabilim Dalı: FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ
Programı: DİN EĞİTİMİ
Statüsü: Y.Lisans Doktora

imza

Danışman: Dr. Öğrt. Üyesi Turgay GÜNDÜZ

27/08 /2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Cengiz Numanoğlu’nun Hayat Hikâyesi ve Şiirlerinin Din Eğitimi Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

imza

27 / 08 / 2019

Adı ve Soyadı : Ayşe ÖÇAL
Öğrenci No : 701521046
Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Programı : Din Eğitimi
Statüsü : Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Ayşe ÖÇAL
Üniversite	: Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı	: Din Eğitimi
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: xii + 100
Mezuniyet Tarihi	:/..../.....
Tez Danışmanı	: Dr. Öğrt. Üyesi Turgay GÜNDÜZ

CENGİZ NUMANOĞLU'NUN HAYAT HİKÂYESİ VE ŞİİRLERİNİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Cengiz Numanoglu, hayatının özellikle belli bir döneminden sonra yüksek bilinç düzeyinde dinî konulara ilgi duyan, dinî duygularını neredeyse bütünüyle Kur'an ayetlerinden mülhem bir şiir diliyle yazıya döken günümüzün önemli şairlerinden biridir. Bu çalışmanın amacı, Numanoglu'nun hayat hikâyesini ve şiirlerini yakından inceleyerek, hayatının belli aşamalarında geçirdiği dinî değişim ve dönüşümü ile ailede, okulda ve içinde bulunduğu sosyal hayat içerisinde aldığı formel / informel eğitim arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda; Numanoglu'nun nasıl bir aile ortamında yetiştiği, çocukluk ve gençlik döneminde din ve dinî hayata karşı nasıl bir tutum içerisinde olduğu, belli yaş döneminden sonra kendisini yüksek bilinç düzeyinde dine yönelten etmenlerin neler olduğu, şiirlerinde ele aldığı konuların hangi temalar etrafında yoğunlaştığı şeklindeki sorulara bu çalışmada cevaplar aranmıştır. Derinlemesine görüşme, gözlem ve doküman incelemesi yoluyla toplanan veriler, betimsel analize ve içerik analizine tabi tutulmuştur. Çalışma neticesinde; Numanoglu'nun, içinde doğup büyüdüğü ailenin görece dindar ve muhafazakâr bir yapıya sahip olduğu; kendisinin "cahiliye dönemi" olarak isimlendirdiği görece dine mesafeli ve hatta aykırı yaşantının okul çağında iken kurumsal eğitim yoluyla gelişmiş olabileceği; daha sonraki yıllarda büyük bir iştiaqla "Kur'an sofrasına" oturuşunun ise çocukluğundaki aile yaşantısı ve kişisel olarak sürekli gerçeği arayan bir kişilik yapısı ile açıklanabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kavramlar: Cengiz Numanoglu, şiir, din eğitimi, dine dönüş, ihtida, Kur'an-ı Kerim.

ABSTRACT

Name and Surname : Ayşe ÖÇAL
University : Bursa Uludağ University
Institution : Institute of Social Sciences
Field : Department of Philosophy and Religious Studies
Branch : Religious Education
Degree Awarded : Master of Arts
Total Page Number : xii + 100
Degree Date :/...../.....
Supervisor : Dr. Turgay GÜNDÜZ, Assist. Prof.

AN INVESTIGATION OF CENGİZ NUMANOĞLU'S LIFE STORY AND HIS POEMS FROM THE PERSPECTIVE OF RELIGIOUS EDUCATION

Cengiz Numanoğlu is one of the most important poets of today who, after a certain period of his life, is interested in religious matters at a high level of consciousness and expresses his religious feelings in poetry with inspiration from the Qur'anic verses. The aim of this study is to reveal the relationship between religious changes and transformations at certain stages of his life and formal / non-formal education in family, school and social life by examining Numanoğlu's life story and poems closely. In this study, in accordance with this purpose, the questions such as in what kind of family atmosphere did Numanoğlu grow up? How did he experience religion and religious life in his childhood and youth? What were the factors that led him to the very conscious religious life after a certain age? and what are the major themes he focused on in his poetry? Data collected through in-depth interviews, observation and document analysis were subjected to descriptive and content analysis. The study concludes that the family in which Numanoğlu was born and raised was relatively pious and conservative. His life period that is relatively distant to Islamic belief, what he called “the period of ignorance”, might have been developed by the institutional education at the school-age in accordance with the formal ideology the then. In the second period of his life, his settling at the “Qur'an table” with a great aspiration is related to his life experience in his childhood in the family and to have a personality that was constantly seeking the truth.

Keywords: Cengiz Numanoğlu, poetry, religious education, return to religion, *ihitida*, conversion, the Holy Qur'an.

ÖNSÖZ

Her toplum, içinden çıkardığı önemli şahsiyetlerle hayatına yön verir. Maddi refahın ortaya çıkışında bu sıra dışı insanların gayretlerinin büyük etkisi olduğu gibi, toplumların ahlâki ve mânevî gelişimi ve eğitiminde de yine bu alanda temayüz etmiş özel yetenekli üstün şahsiyetlerin katkıları büyüktür. Böylelerini geçmişte olduğu gibi, günümüzde de görmek mümkündür. İşte Cengiz Numanoğlu, neredeyse bütün ilhamını Kur’ân-ı Kerim’den alarak şiirin etkili diliyle ifade ederken, aynı zamanda şiirlerini okuyan veya dinleyenleri duygu ve düşünce boyutunda etkisi altında bırakan bu önemli şahsiyetlerden biridir.

Bu çalışmada, bir “Kur’ân Şairi” olarak nitelendirebilecek olan Numanoğlu’nun hayatı, kişiliği ve eserleri din eğitimi perspektifinden inceleme konusu yapılmıştır.

Araştırmamız, iki ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci Bölümde; Numanoğlu’nun aile ve okul hayatından kesitlerle, çocukluk döneminden yetişkinlik çağına kadar geçirdiği mânevî değişim ve gelişimin anlaşılmasına yardımcı olacak biyografik bilgiler verilmiştir. Kendi ifadesine göre, hayatının yaklaşık ilk yarısını adeta bir “cahiliye dönemi” olarak yaşamıştır. İkinci yarısı ise “Kur’an sofrası”nda bin bir türlü lezzetlerin tadıldığı, sanki anlatmakla hiç bitmeyecek güzelliklerin yaşandığı bir dönemdir.

İkinci Bölümde ise; Numanoğlu’nun şiirlerinin din ve ahlâk eğitimi açısından incelemesi yapılmıştır.

Bu tez Uludağ Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından Hızlı Destek Projesi kapsamında (HDP (D)- 2016/58) desteklenmiştir. Desteklerinden dolayı söz konusu birimin yönetici ve çalışanlarına teşekkür ederim.

Hayat hikâyesi ve şiirleri üzerine bir tez çalışması yapma talebimizi kendisine iletliğimizde tereddütsüz kabul etmeleri ve kendisiyle mülakat yapmamıza imkân tanımalarından dolayı muhterem Cengiz Numanoğlu Beyefendiye şükranlarımı arz ederim. İlk görüşmeyi yaptığımız dönemde hayatta olan ancak 5.12.2018 Salı günü dar-ı bekaya göç eden çok değerli eşi Şule Şükriye Hanımefendiye Allah’tan rahmetler niyaz ederim. Bu çalışma için veri toplarken Numanoğlu ailesinin biricik kızları Ceyda Hanımefendi’nin de önemli yardım ve destekleri oldu; Cenab-ı Mevlâ’dan kendisine iki cihanda saadetler dilerim.

Yüksek lisans gibi akademik yazın hayatının henüz başında olan biri için rehberlik veya danışmanlık son derece önemli bir ihtiyaçtır. Konunun seçiminden çalışmanın muhtelif safhalarına kadar her aşamada bu ihtiyaç derinden hissedilir. İşte bütün bu aşamalarda emeğini esirgemeyen, bana yol gösteren, rehberlik eden danışman hocam Dr. Öğrt. Üyesi Turgay Gündüz Bey’e de şükranlarımı arz ederim. Ayrıca tezimin belirlenmesi, ilerlemesi gibi birçok aşamada yardımcı olan kıymetli hocam ve kayınpederim Mustafa Öcal’a teşekkürü bir borç bilirim. Rabbim iki cihan saadeti nasip etsin.

Son olarak, çok değerli eşim Tahir Öçal'ı da burada anmak gerekir. Araştırma süresince onun yardımı, cesaret verici tavırları ve desteği olmasaydı herhalde bu çalışmayı yapmam hiç mümkün olmayacaktı. Kendisinden Rabbim razı olsun.

Çalışmamızın, Yüce Mevlâmızdan hayırlara vesile olmasını niyazıyla...

Eylül 2019
Ayşe ÖÇAL

İÇİNDEKİLER

ÖZET	V
ABSTRACT	VI
ÖNSÖZ	VII
İÇİNDEKİLER.....	IX
KISALTMALAR	XII
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	2
II. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ	3
III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE SINIRLARI	3

BİRİNCİ BÖLÜM

CENGİZ NUMANOĞLU'NUN HAYATI VE ESERLERİ

I. CENGİZ NUMANOĞLU'NUN HAYATI	4
A. Cengiz Numanoğlu'nun Hayatından Kesitler	4
1. Ailesi ve Çocukluğu	4
2. İlkokul ve Ortaokul Öğrenciliği	6
3. Bursa Işıklar Askeri Lisesine Girişi ve Yaşadığı Duygular	8
4. Kara Harp Okuluna Girişi	10
5. Kıta Hizmeti Dönemi	11
B. "Cahiliye Dönemi'nin Karanlığından İslâm'ın Aydınlığına	12
1. Müzik, Şiir ve Cengiz Numanoğlu.....	12
2. Numanoğlu'nun Kendini Sorgulama Dönemi	15
a. Derin Bir Sorgulama ve Gerçeği Arayış.....	15
b. İçki Masasından Kur'an Sofrasına	21
3. Şuur, İnanç ve İman Üzerine	24
II. NUMANOĞLU'NDA MANEVİ DUYGULARIN COŞKUN DİLİ: ŞİİR	30
III. ESERLERİ	34

İKİNCİ BÖLÜM

NUMANOĞLU'NUN ŞİİRLERİNİN DİN VE AHLAK EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

I. TEMATİK AÇIDAN İNCELEME.....	36
A. Kur'an.....	39
1. Kur'an'ın Yol Göstericiliği / Görevi.....	40
2. Kur'an'dan İstifade Edebilmenin Şartları	41
3. Şifa Kaynağı Olarak Kur'an.....	41
4. Kur'an'ın Hak Söz Oluşu.....	41

B. Allah	42
1. Allah'ın Yaratma Sıfatı / Yarattıklarında Allah'ı Görmek	43
2. Allah'ın Merhameti / Affediciliği	44
3. Allah Aşkı / Allah Rızası.....	44
4. Allah Korkusu / Allah'a Şükür.....	45
5. Allah Sevgisi.....	48
C. İnsan	49
1. Yaratılış ve Davranış Özellikleriyle İnsan.....	50
a. Olumlu Özellikler	50
1) Eşref-i Mahlûkat Oluşu	50
2) Akıl ve İrade Sahibi Bir Varlık Olması	50
b. Olumsuz Özellikler	51
1) Aciz Bir Varlık Olması	51
2) Gaflete kapılması.....	52
3) Nankör Olması.....	53
4) Mağrur Olması	54
2. İnsanı Günahlara / Kötülüğe Yönelten Etkenler.....	55
a. Şeytan	55
b. Gaflet ve Cehalet.....	56
c. Kumar / Kumarın Çekiciliği	57
d. Nefis.....	58
e. Kibir / Gösteriş	59
3. İnanmış İnsan (Müslüman)	59
a. Günümüz Müslümanının Zor Şartları.....	60
b. Göstermelik Müslümanlar / Çağdaş Müslümanlar.....	61
D. Dünya.....	62
E. Hz. Peygamber	63
F. İbâdet	65
G. Mahşer / Ölüm.....	67
H. Dua / Nasihat.....	68
II. DİN VE AHLAK EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELEME	69
A. Duygu Eğitimi Açısından	71
1. Teşvik Etme (Terğib) ve Korkutma (Terhib).....	73
2. Müjdeleme (Tebşir) ve Uyarma (İnzar).....	75
B. Düşünce Eğitimi Açısından	77
1. Düşündürme / Yol Gösterme	78
2. Eleştiri / Hiciv.....	80
3. Farkındalık Oluşturma	81
4. Sorgulama / Kendini Hesaba Çekme	83
5. Soru / Cevap (İsticvab).....	85
C. Davranış Eğitimi Açısından.....	87
1. Teşbih (Benzetme)	88
2. Hikâyeleştirme.....	89

D. Ahlâk Eğitimi Açısından	90
1. Örneklendirme (Hatırlatma) / Model Sunma.....	91
2. Tekrar	93
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	95
KAYNAKLAR	98

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Bkz.	: Bakınız
Bs	: Basım
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
Hm	: Hamur
Hz.	: Hazreti
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
S.	: Sayfa
sav	: Sallallahu Aleyhi Vesellem
S.	: Sayı
ss.	: Sayfalar
sy	: Sayı
terc.	: Tercüme
t.y.	: Basım tarihi yok
U.Ü.	: Uludağ Üniversitesi
U.Ü.İ.F.D.	: Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Vesaire
v.dğr.	: Ve diğerleri
y.y.	: Basım yeri yok

GİRİŞ

Şair ve şiir... Tılsımlı iki kelime... Şair olmadan şiir olmaz, şiiri olmayana da şair denilmez. Şiir denilen söz dizeleri insanlara birtakım duygular verebilmeli, yerinde ve zamanında heyecanlandırmalı, yerinde ve zamanında düşündürmeli ve tefekküre daldırmalı... Şair, uzun ve sayfalar dolusu cümlelerle anlatılmaya çalışılan bir konuyu bir beyitle, bir dörtlükle insan zihnine nakşedebilmelidir.

Eğer asırlar öncesinden bize seslenen Yunus Emre bugün hâlâ şiirleri ile gönüllerde taht kurmaya devam ediyorsa bu durum onun saf ve samimi hissiyatını sade ve anlaşılır biçimde ortaya koymasından kaynaklanmaktadır.

Eğer vefatının üzerinden bir asra yakın zaman geçmesine rağmen Mehmet Akif, Safahat'ıyla okuyucuyu zaman zaman coşturuyor, zaman zaman düşündürüyor, zaman zaman hüznlendiriyor ise bunun sebebi kendisinin derunundan ortaya koyduğu samimi hissiyatından başka ne olabilir?

Eğer daha yakın zamanda ebediyete intikal eden, şiirleriyle zamanımız gençliğini coşturan ve heyecandan heyecana sürükleyen bir Necip Fazıl varsa, dizeleri satırlarda kalmayıp sadırlara nüfuz ediyorsa, bu durum onun hakiki manada bir şair olmasını ifade etmez mi?

İsimleri zikredilen şairler ve benzerleri, uzun uzun sözlerle ifade edilmeye çalışılan fikirleri, duyguları, düşünceleri ortaya koydukları iki satırdan oluşan bir beyitle veya bir dörtlükle gayet özlü ve anlamlı ifadelerle zihinlere nakşedebilmekte mahir insanlardır.

İşte Cengiz Numanoglu da, diğer şairlerimiz gibi şiirlerinin ilham kaynağı Kur'an olan günümüz Müslüman şairlerinden biridir. Kur'an'dan aldığı ilhamla hem duygularını şiir diliyle ifade etmekte hem de Kur'an'ın mesajını etkili bir dille muhataplarına iletmektedir.

Numanoğlu, ülke ve dünya çapında yaşanan her sosyal olaydan her siyasi olaydan ve gelişmeden ve hatta İslâm âleminde yaşanan dramlardan etkilenerek hissiyatını dizeler halinde dile getirmektedir. Ama aynı zamanda penceresine konan bir

kuşun ötüşünden -isterseniz buna Allah'ı zikredişi diyebilirsiniz- çalışma masasına tırmanmış küçücük bir nokta halindeki böceğin yahut karıncanın hareketlerini takip ederek duygularını satırlara dökmektedir.

I. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Numanoğlu'nun sahip olduğu dinî ve ahlakî hassasiyet, hayatının 40'lı yaşlarına tekabül eden ikinci döneminde belirgin hale gelmektedir. Bu dönem, Numanoğlu'nun deyimiyle Kur'an sofrasında geçen süredir. Hayatının ilk yarısı ise, yine onun isimlendirmesi ile adeta bir "cahiliye dönemi"dir. Bir insanın, dinî-manevî değişimi ve gelişimindeki dönüm noktaları şüphesiz din psikolojisini ilgilendirdiği kadar din eğitimi açısından da son derece önemlidir. Zira bu değişim ve dönüşümü hazırlayan sebepler arasında formal veya informal eğitimin de önemli bir etkisinin olabileceği hesaba katılmalıdır. İşte bu çalışmada, bir yandan Numanoğlu'nun manevi gelişiminin dönüm noktaları incelenirken diğer yandan hem tematik hem de din eğitimi açısından şiirleri incelemeye tabi tutulmaktadır. Bu çerçevede araştırmada aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır.

- 1) Cengiz Numanoğlu kimdir, din eğitimi açısından nasıl bir aile ortamında yetişmiştir?
- 2) Çocukluk ve gençlik döneminde Numanoğlu, din ve dinî hayata karşı nasıl bir tutum içindedir? Dine yönelik benimsediği olumlu veya olumsuz tavrın ya da yönelişin nedenleri nedir? Bu tavır ve yönelişi besleyen din eğitimi ortamının özellikleri nelerdir?
- 3) Numanoğlu'nun, hayatının belli bir döneminden sonra, yüksek bir bilinç ile dine yönelişini hazırlayan sebepler nelerdir? Numanoğlu'nun sahip olduğu dinî bilinci kazanmasında etkili olan figürler, olaylar, yaşantılar nelerdir?
- 4) Numanoğlu'nun dinî bilginin kaynağı olarak, özellikle, doğrudan Kur'an'a yönelişinin nedenleri ve bu yönelişi hazırlayan süreçler nelerdir?

II. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmanın *konusunu*, günümüzde görece muhafazakâr ve dindar kişiliğiyle tanınan, daha çok Kur'an merkezli bir din anlayışından hareketle çağdaş meseleleri dile getiren, bu anlayışla eserlerinde bir Müslüman tipolojisi ortaya koyan Cengiz Numanoglu'nun hayat hikâyesi ve şiirleri oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın *amacı*, inceleme konusu olan şairin hayat hikâyesi ve şiirlerini sistematik bir analize tabi tutarak, dinî ve manevî duyarlılığı yüksek bir Müslüman şair portresini ortaya çıkaran din eğitimi evrenini tahlil etmek; Numanoglu örneği üzerinden, yüksek düzeyde dinî okur-yazar olma durumu, şartları ve sebeplerini ortaya çıkarmaktır.

Çalışmanın bir diğer *amacı* ise, Numanoglu'nun şiirlerini içerik analizine tabi tutarak, şiirlerinde vurgulanan dinî ve ahlâkî değerleri tespit ve tahlil etmektir.

İnsanların dinî duygu, düşünce ve yaşantılarında meydana gelen olumlu veya olumsuz yöndeki değişimlerin farkında olunması ve değişimlerin kaynağına veya nedenlerine ilişkin eğitimsel faktörlerin belirlenmesi, hem din eğitiminin mahiyetini kavrama hem de din eğitiminin imkânları ve şartlarının ortaya çıkarılması, yöntem ve tekniklerinin geliştirilmesi açısından son derece önemlidir. Bu çalışmada da Cengiz Numanoglu'nun şahsında böyle bir çalışmanın yapılması amaçlanmıştır.

III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE SINIRLARI

Bu araştırma, betimsel ve nitel bir çalışma olarak tasarlanmıştır. Bu çalışmada, anlatı araştırması ve durum çalışması deseni kullanılmıştır.

Araştırmanın verileri, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ve doküman analizi ile elde edilmiştir. Verilerin analizinde MAXQDA 12 nitel veri analiz programından yararlanılmıştır.

Çalışmanın tek bir kişiyle yapılması, mülakat ve eserlere bağlı kalınması, hem araştırma alanını hem de din eğitimi ile ilgili tespitlerimizi sınırlandırmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

CENGİZ NUMANOĞLU'NUN HAYATI VE ESERLERİ

I. CENGİZ NUMANOĞLU'NUN HAYATI

A. Cengiz Numanoğlu'nun Hayatından Kesitler

Cengiz Numanoğlu'nu tanımak ve tanıtmak için aslında şiirlerine bakmak yeterlidir. Şiirlerinde hayat hikâyesinin seyrini, içinde kopan fırtınaları ve yaşadığı değişim ve gelişimi görmek mümkündür. Biz bu çalışmamızda kendisiyle yapmış olduğumuz mülakatla birlikte onu daha yakından tanıyabilmek için bir biyografi oluşturmaya çalıştık.

Numanoğlu'nun eserlerinde, özellikle günümüz Müslümanında var olan şuuru ortaya çıkarma isteğini, Rabbine kavuşma arzu ve iştiyakını, Kur'an ve onun kazandırdıklarını, sevgi ve huzur gibi daha birçok konuya değindiğini görebiliriz. O, gerek hayatında gerekse şiirlerinde her zaman Allah'ın rızasını kazanmayı ve kendisinde var olan yeteneği, Allah yolunda kullanmayı hedeflemiştir. Halen bu amaçla kâh bir duyguyu, bir düşünceyi kâh toplumda gördüğü bazı güzellikleri veya çarpıklıkları adeta bir özdeyiş gibi beyitler halinde sesli ve sözlü olarak terennüm etmektedir.

Bu ön açıklamadan sonra Numanoğlu'nun hayat hikâyesine veya yeni deyimle özgeçmişine bir bakalım.

1. Ailesi ve Çocukluğu

Cengiz Numanoğlu, İkinci Dünya Savaşının yaşandığı, ülkemizin de sıkıntı ve yokluklar içinde olduğu 1941 yılında Ekim ayının ondördünde dünyaya gelmiştir. İki kız, üçü de erkek olmak üzere beş çocuklu bir ailenin ikinci çocuğudur. Babası Osman Bey bir devlet memuru, annesi Fahriye Hanım ise ev hanımıdır. Numanoğlu, kendisiyle görüşmemiz sırasında anne babasından dualarla bahsederek anne babasının beş vakit

namazını kılan insanlar olduğundan söz etmiştir. Babası son derecede dürüst, kendisinin ve aile efradının midesine haram lokma girmemesi için çok dikkat eden, evine, işine ve eşine bağlı, samimi, ihlâslı bir devlet memurudur. Numanoğlu, babasının böyle bir kişiliğe sahip oluşunun, bütün aile fertlerinin yaşantılarında son derece olumlu katkıları olduğunu şu ifadeleriyle açık bir şekilde dile getirmektedir:

Babamın ahlâkî anlayışı bizim üzerimizde çok etkili olmuştur. Ondan öğrendiğim ve kendime mal ettiğim ahlâkî anlayıştan çok istifade ettim. Harp Okulu öğrenciliğim esnasında hatta mezun olduktan sonra meslek hayatımda da babamın bana kazandırmış olduğu ahlâk ilkeleri benim için değişmez bir düstur oldu. Babam bizim önümüze kırmızı ışıkları, köşe taşlarını koymuştu. Kul hakkı, haram lokma gibi şeylere çok dikkat ederdi. O dönemde bizim önümüze bir tas çorba koyabilmek için ailem ne kadar çırpınmış meğer! Bu yaşlara gelince daha iyi anlıyorum ve onlara secdelerde dua ediyorum.

Babası, tahsildarlık, saymanlık, tahrirat katipliği ve kaymakam yardımcılığı gibi görevlerde bulunmuştur. Annesi Fahriye Hanım ise mütevazı bir ev hanımıdır. Numanoğlu'nun ismi Numan olan babadan dedesi Yemen'de askerliğini yapmıştır. Her iki dedesi de hayata erken veda ettikleri için maalesef dedeleriyle tanışma imkânı olmamıştır.

Numanoğlu'nun doğduğu ve çocukluğunu geçirdiği ikinci dünya savaşının yaşandığı yıllar aynı zamanda Türkiye'de tek parti yönetiminde dinin ve dinî hayatın baskılandığı, din eğitimi müesseselerinin kapatıldığı, dinî sembollerin yasaklandığı, ezanın bile Arapça okunmasına izin verilmediği zor ve sıkıntılı yıllardır. Onun için Numanoğlu bu dönemde kendisinin din eğitimi alıp almadığına dair sorularımıza verdiği şu cevap oldukça ilginçtir:

1940'lı yıllarda, o dönemdeki baskılar nedeniyle onlar [annesi babası] tam çocuk eğitimine ve bilhassa çocuklarının dinî eğitimlerine eğilemiyorlar ve kendi aldıkları eğitimi bize yansıtmıyorlardı. Gerçekten baskılar çoktu. Meselâ; bunlardan bir tanesini söyleyeyim aklıma gelen; "Babam evinde yüksek sesle Kur'an-ı Kerim okuyamazdı. Neden? Çünkü sokaktan geçen birisi duyup da şikayet edebilirdi. Bu uzun yıllar benim hayatıma yansıyan, yönlendirici bir olay olmuştur. Yani, nasıl olur da Kâinatı Yaratan Allah'ın kelâmı baskı altına alınabilirdi. Bunu çözmeye çalıştım yıllarca ve şiirlerimde de bu olumsuzlukları ve gafleti yansıtmaya çalıştım.

Çocukluk döneminde formal bir din eğitimi alınmamış olsa bile, başta anne baba olmak üzere aile içindeki bireylerin sahip oldukları dinî duyarlılıklar ve bu yönde bir yaşantı içinde olmaları dolaylı olarak çocuklarda, en azından ileriki yıllarda içsel bir

dindarlığın gelişimine kaynaklık edebileceği söylenebilir. Nitekim Numanoğlu'nun şu sözleri de bunu destekler mahiyettedir: “Çocukluğumda camiye falan gittiğimi hatırlamıyorum. Ama babam evde bize namaz öğretmenliği yapmıştır. İslâmî ana, temel konularda bizi aydınlatmaya çalışmıştır. Zaten oradan aldığım temelle ileriki yaşlarımda da bütünleşmiş durumdayım.”

Burada çocukluk dönemi dindarlığından bahsederken, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki temel fizyolojik ihtiyaçlar (bunlar birinci sırada yer almaktadır) ile Erikson'un referansta bulunduğu temel güven-güvensizlik duyguları, bu dönemde ham şekilleri yani el değmemiş şekilleri ile temel eğilimlerle birlikte hâkim olan çocukluk dönemi dindarlığının duygusal bir yoğunluk taşıdığından bahsetmek yerinde olacaktır. Şöyle ki bu dönemde bahsedilen temel ihtiyaç ve duyguların giderilmesi, aileyle olan iletişimle birlikte, çevreyle girilen ilişki ve etkileşimin katkılarıyla, dindarlığın ileriki dönem gelişimi üzerinde doğrudan veya dolaylı bir etkiye sahip olduğunu söyleyebiliriz. İslâm hukukunda yedi yaşın “temyiz yaşı” sayılması ve bununla birlikte İslâm Peygamberi Hz. Muhammed (sav)'in yine bu yaşlardan yani yedi yaşından sonra çocukların özellikle ibadete alıştırılması yönündeki uyarılarına da bakarak erken yaşlardaki dinî eğitim ve yönlendirmeye gösterilen hassasiyetin belki de bu evrenin yani çocukluk döneminin bilinçli olmasa da dinî uyanışın ilk biçimlerine bir hazırlık niteliğini taşıdığını söyleyebiliriz.¹

2. İlkokul ve Ortaokul Öğrenciliği

Numanoğlu, öğretim hayatına, 1948 yılında Antalya'nın Gazi Paşa ilçesinde başlamış, daha sonra babasının tayini nedeniyle gittikleri Akseki ilçesinde ilköğrenimini tamamlamıştır.

İlkokul öğrenciliği yıllarında ayakkabı boyacılığı yapmaya başlamış fakat buna babası izin vermek istememiştir. Bu konuyu kendi dilinden nakledeyim:

Ben çocukluk yıllarımda Gazipaşa ilçesinde hükümet binasında babamın gözü önünde ayakkabı boyacılığı da yapmıştım. O sırada yedi sekiz yaşlarımda falanım veya o civarda. Babamdan habersiz bir boyacı sandığı bulmuşum. İçine iki boya, iki fırça falan koymuşum ve ayakkabı boyacılığına başlamışım. Babam daireden, beni ayakkabı boyarken görmüş, buna üzülmüş ve biraz da kızmış. Yanında bulunan ilçenin hâkimi ve savcısı Osman Bey, “Neye kızılıyorsunuz? Çocuk hayata hazırlıyor kendini” falan diye müdahale etmiş.

¹ Faruk Karaca, *Dini Gelişim Teorileri*, Dem Yayınları, 2007, ss. 274-75.

Daha sonra Akseki ortaokuluna kaydolmuş ve 1956'da buradan diploma almıştır (Bkz. Resim 1).

Çocukluğunda, ayakkabı boyacılığı denemesi sonrasında hem ailesine katkıda bulunmak hem de zamanını değerlendirmek için bazen de amcasının terzi dükkânında çıraklık yaparak çalışmıştır. Terzi çıraklığı döneminde meşhur Osman Yüksel Serdengeçti'yi tanımıştır. O, terzi çıraklığı dönemini ve Osman Yüksel Serdengeçti'yi² nasıl tanıdığını şöyle anlatır:

Akseki'de amcam terziydi. Ortaokul öğrencisi iken onun yanında çıraklık yaptım. Amcamla aslen Aksekili olan Osman Yüksel Serdengeçti samimi dost idiler. Serdengeçti, sık sık amcamın dükkânına gelir ve kendi aralarında çok hoş sohbetler yaparlardı, ben de onları can kulağı ile dinlerdim. O sohbetler benim üzerimde çok olumlu ve derin izler bırakmıştır.

Numanoğlu, terzi çıraklığı dönemiyle ilgili olarak sözlerine şunları da ekler: “Çıraklık dönemimde güzel makine dikişi öğrendim. Benim bu yönümden eşim çok memnundur, çünkü evde kimseye hiç ütü yaptırmam. Söküklerimi, düğmelerimi kendim dikerim. Alışkanlık bunlar.”

İlkokul ve ortaokul dönemlerinde yazlarını ailesine yardımcı olmak için küçük uğraşlarla geçiren Numanoğlu, bu okul dönemlerinde okulda herhangi bir dinî eğitim görmemiştir.

* Osman Yüksel Serdengeçti hakkında yazılan maddede uzunca sayılabilecek bilgi verilmektedir. Biz burada o bilgileri özetle nakledeceğiz: 1917-1983 yılları arasında yaşamış bir gazeteci ve aksiyon adamı olan Osman Yüksel Serdengeçti, Antalya'nın Akseki ilçesinde doğdu. Akseki Müftülerinden Salim Yüksel'in oğlu olup Diyanet İşleri eski Başkanlarından Ahmet Hamdi Akseki'nin yeğenidir. İlkokulu ve ortaokulu Antalya'da okuyan Serdengeçti, Ankara Atatürk Lisesini bitirince Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümüne kaydoldu. Son sınıfta iken 3 Mayıs 1944'te meydana gelen öğrenci olaylarına karıştığı gerekçesiyle tutuklanmasıyla birlikte yapılan baskı ve işkenceler, milliyetçiliğe tutunmasında önemli rol oynamıştır. Suçsuz olduğu anlaşılıp beraat ederek öğrenimini tamamlar fakat kendisine Maarif Vekâleti diploması verilmez. 1947-1962 yılları arasında *Serdengeçti* adıyla aylık bir dergi çıkardı. 1952'de *Bağrı Yanık* adında tek sayfalık mizah gazetesi de sadece bir sayı çıktı ve kapatıldı. Yazı hayatını; *Yeni İstanbul*, *Zafer*, *Türk Yurdu*, *Milli Gazete*, *Çağlayan* gibi gazete ve dergilerle devam ettirdi. 1965-1969 döneminde Adalet Partisinden Antalya milletvekili olarak mecliste görev aldı fakat yaptığı eleştirilerinden dolayı partiden ihraç edildi. Akrabalarından İsmet Hanımla evlenen Serdengeçti, parkinson hastalığına yakalandı ve 10 Kasım 1983'te vefat etti. Gerek aile fertleri gerekse yakın çevresi bakımından İslâm'a olan yakınlığı Osman Yüksel'in küçük yaşlarda Mevlânâ Celaleddin-i Rûmî, Yunus Emre ve Mehmet Akif Ersoy gibi mutasavvıf, şair ve düşünürlerden etkilenmesine vesile olmuştur. Daha sonra bu halka Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Nurettin Topçu ile genişlemiş fakat daha ziyade Mehmet Akif'in etkisi altında kalmıştır. Modernizme, Batılılaşmaya, materyalizme karşı olan Osman Yüksel Serdengeçti'nin hayatı mücadelelerle geçmiştir.

² Ferman Karaçam, “Osman Yüksel Serdengeçti”, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011, c. 36, ss. 555-56.

Okul hayatına dair bir değerlendirme yaparken Numanoglu şunları aktarmaktadır:

Bugün okul hayatımı gözden geçiriyorum sık sık, tekrar tekrar gözden geçiriyorum. Fakat çok yerde yakaladığım bir takım olumsuzluklar var bu öğretim hayatı içerisinde. Bu sadece benim öğrenim hayatımda değil, genelde ülkenin öğretim hayatıyla ilgili sorunlar. Geldiğim noktada bugün okullara, üniversiteler dâhil baktığım zaman bir takım yanlış uygulamaların hâlâ devam ettiğini görmekteyim. Maalesef insan inşasındaki temeli (Allah şuurunu) ihmal ediyoruz.

Numanoglu'nun bahsini ettiği kendi öğrencilik yıllarında karşılaştığı yanlış uygulamaların günümüzde de var olup olmadığını sorduğumuzda; “Evet, evet tabii var, o zaman da vardı. Şimdi bizleri hep şöyle şartladılar, sınıf geçmek esastır. “Nasıl geçersen geç” göre hazırladılar bizi. Öyle motive olduk.” diyerek öğrenim hayatında insanlara gerekli bilgilerin verilmediğini, ihtiyaçların göz ardı edildiğini, asıl gerekli olanın insanların iç yapılarına, iç dürtülerine yani psikolojilerine göre eğitim olması gerektiğini söylemektedir.

3. Bursa Işıklar Askeri Lisesine Girişi ve Yaşadığı Duygular

Numanoglu, 1955-1956 yıllarında, Bursa Işıklar Askeri Lisesinde okuyan bir arkadaşının, okul hayatını, askerlik mesleğini anlatmasının etkisinde kalarak, hayranı olduğu bu şerefli mesleğe yönelmek ister. İçinde uyanan bu arzusunu babasına açar ve onun görüşünü almak ister. Babası;

“- Bak evladım, iyi düşündün mü? Eğer gerçekten okumak istiyorsan gerekirse ceketimi satar, seni okuturum” der.

Babasından aldığı bu destek üzerine, girdiği askeri lise sınavında başarılı olarak Bursa Işıklar Askeri Lisesi'ne öğrenci olarak kaydını yaptırır. Numanoglu'nun bu tercihinde gerek ülkenin içinde bulunduğu zamanın şartları, gerekse şanlı Türk askeri dedelerin torunları olmasının etkisi yanında o dönemde radyolarda “*İşte Şahlandı Erzurum*” piyesinin de vermiş olduğu kahramanlık duyguları da etkili olmuştur. Bu hayranlık ailenin dördüncü çocuğunu da etkilemiş olacak ki o da askerlik mesleğini seçmiş ve orduda hizmete başlamış, albaylık rütbesinden emekli olmuştur. Kız kardeşleri ise dönemin şartları gereği ilkokul sonrası ileri eğitim alma imkânına sahip olamamışlardır.

Numanoğlu çocukluk hayaliyle girdiği bu askeri okulda her geçen gün bir kere daha ümitsizliğe kapıldığını, hayal kırıklığı yaşadığını anlatır. Çünkü kendisi umduğu gibi bir okul bulamamıştır. Okulda beklentilerine cevap veren bir sistem yoktur. Okulda karşılaştığı durumu şöyle anlatır:

"Disiplin" sözcüğü ne yazık ki herkese göre farklı anlamlar kazanmış. Oysa disiplin kelimesinden ilk anlaşılması gereken; insanın öncelikle kendini (yaratılışını, fitratını) tanıması ve bu tanım üzerine tefekkürünü (Allah şuurunu) oluşturmasıdır. Böylelikle iç disiplini (ruhsal disiplini) sağlamış oluruz. Hâlbuki bizim eğitim sistemizde, bu gün bile insanı insana öğretmeden, bizi bize tanıtmadan sağlıksız metodolojileri bize dayattılar, dayatıyorlar. Ben şekli disiplin ve şekli bağlılıktan ziyade kalbi disiplin ve kalbi bağlılığa inanan bir insanım. Kıta hayatına çıktığım zaman da bölükteki askerlerin bana kalben bağlılığına dikkat ettim. Şeklen, kanunen bağlılığı değil, kalben bağlılığı daha önemliydi benim için. Bundan da çok güzel neticeler aldım. Nitekim tayinlerimde karşımdaki askerlere veda ederken hepsinin hüngür hüngür ağladığını gördüm. İşte bu gönülden bir bağlılıktı.

Numanoğlu'nun Askeri lisedeki yılları ile ilgili hatırladığı önemli bir nokta da, askeri lisenin daha çok bedensel ihtiyaçları karşılamaya dönük olduğu, psikolojik ve manevi ihtiyaçların maddi ihtiyaçlar kadar önemsenmediğidir. Çünkü o yıllarda her ne kadar Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren ülkeyi yöneten Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) dönemi, bir başka ifade ile tek partili yönetim dönemi geride kalmış, Demokrat Parti (DP) iktidara gelmiş olsa da, bu parti yöneticilerinin ve bürokratların önemli bir kısmı din eğitimi ve öğretimi konusunda hâlâ eski yasaklı dönemin yürürlükte kalması taraftarıdır. İlkokullara 1949 yılında zorunlu olmayan / isteğe bağlı Din Bilgisi dersi konulmuş ama program dışında uygulanması şartıyla... Ayrıca çocuğunun bu dersi almasını isteyen velilerin okula bizzat gelerek dilekçe vermesi şartı konulmuştur. Bu uygulamaya göre; Din Bilgisi dersini alan çocuklar, ya sabahın erken saatinde okula gelip ders alacaklar yahut günlük program bittikten sonra dersi almayanlar güle-oynaya evlerine giderken, alanlar okulda kalıp ders yapacaklardı.³

Peki, bu dersi okutmak durumunda olan sınıf öğretmenlerinin bilgi seviyeleri ne durumda idi? O dönemde Ahmet Hamdi Akseki yazdığı raporda⁴ ve diğer bazı araştırmacılardan naklen verilen bilgilere bakılırsa, öğretmenler de öğrenim hayatları

³ "Tebliğler Dergisi", *Milli Eğitim Bakanlığı*, sy. 524 (1949) Ayrıca bkz. Mustafa Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, Dergâh Yayınları, 2016, ss. 416-17.

⁴ Raporun tamamı için ayrıca bkz. Mustafa Öcal, *Diyanet İşleri Başkanları ve Hizmetleri*, Ensar Neşriyat, 2016, ss. 61-76.

boyunca din eğitiminden mahrum yetişmişlerdi. Eğer bazı öğretmenler belli seviyede bilgiye sahip olmuşlarsa bunu ailelerine borçlu idiler.

Ortaokullara ise Cengiz Numanoglu'nun mezun olduğu 1956 yılında Din Bilgisi dersi konulmuştur.⁵ Yani Numanoglu, ortaokul öğrenimini tamamlayıncaya kadar okulda Din Bilgisi dersi görmemiştir.

Liselere Din Bilgisi dersi ise, ta 1967'de, yine isteğe bağlı ve program dışında uygulanmak şartıyla konulmuştur.⁶ Kısaca Cengiz Numanoglu, dinî bilgi ve yaşantı bakımından edindiklerini okuldan değil ailesinden almıştır.

4. Kara Harp Okuluna Girişi

Işıklar Askeri Lisesi'ni bitirdikten sonra Numanoglu, 1961 yılında Kara Harp Okuluna girdi. 22 Şubat 1961 yılında Talat Aydemir kalkışması sırasında Numanoglu, Kara Harp Okulu 1. Sınıf öğrencisi idi. Numanoglu söz konusu olayı talihsiz bir kalkışma, Harbiye gençliğinin bir nevi istismarı olarak nitelemektedir.⁷

Talat Aydemir olaylarına rağmen Harp Okulundaki öğrenimine devam eden Numanoglu, o dönemde 2 yıl olan Kara Harp Okulunu 1962 yılında bitirerek teğmen rütbesiyle ordu saflarına katılmıştır.

⁵ "Tebliğler Dergisi", *Milli Eğitim Bakanlığı*, sy. 921 (1956), s. 147.

⁶ "Tebliğler Dergisi", *Milli Eğitim Bakanlığı*, sy. 1474 (1967), s. 363.

⁷ Türkiye Cumhuriyeti tarihinde birkaç defa askeri darbe yaşanmıştır. Bunlardan birincisi 27 Mayıs 1960'de ordunun ülke yönetimine el koymasıyla gerçekleşmiştir. İhtilalcilerin kurduğu mahkeme kararıyla Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan 16 Eylül 1961'de, Başbakan Adnan Menderes 17 Eylül 1961 günü idam edildiler. Demokrat Parti döneminin Cumhurbaşkanı Celal Bayar ise o sırada 65 yaşın üzerinde olduğu için idam kararı müebbet hapse çevrilmiştir. 27 Mayıs 1960 ihtilalinin amacına ulaşmadığı düşüncesiyle Kurmay Albay rütbeli Talat Aydemir ve arkadaşları 1962 yılında yeniden ihtilal yapmaya kalkıştılar. Aydemir, Harp Okulu talebelerini ihtilali desteklemeye davet etti, onlar da emre itaat ederek silah kuşanıp Harbiyenin avlusunda toplandılar. Tank Taburu namlularını TBMM'ye çevirdi. Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı da Talat Aydemir'in safına geçti ve Köşkün etrafını kuşattı. İhtilalciler hükümetle pazarlık yapmak istediler fakat Başbakan İsmet İnönü isteklerini kabul etmedi. Aydemir, emekli edilmeyecekleri ve yargılanmayacakları garantisi alarak ihtilalden vazgeçti. Askerler de kışlasına döndü. Bir müddet sonra emekliye ayrılan Talat Aydemir, yeniden üniformasını giyerek 20 Mayıs 1963 günü tekrar harekete geçti. Radyo evini bastırarak bildiri okuttu. TBMM ile Bakanlıklar arasında silahlı çatışma başladı. Harp Okulu kuşatılarak havadan ateş edilmeye başlandı. Olaylarda 8 ölü 21 yaralı olmuştu. Talat Aydemir ise kaçmış fakat sonra yakalanmıştır. Çok sayıda insan yargılanırken Harbiyeliler okuldan atıldılar. İhtilalcilerin başı Kurmay Albay Talat Aydemir ile Binbaşı Fethi Gürcan idam edildiler.

5. Kıta Hizmeti Dönemi

Numanoğlu, hayranı olduğu, şerefli askerlik mesleğini çeşitli yerlerde ve görevlerde bulunarak yaptı. O, 8 yıl İskenderun 39. Piyade Tümen’de Teğmen ve Üsteğmen olarak görev yaptı. 1971-1974 tarihleri arasında Erzurum Kandilli’de yüzbaşı olarak görev ifa etti. Daha sonra İstanbul Maltepe 2. Zırhlı Tugay Komutanlığına tayin oldu. Burada 3 yıl kaldıktan sonra 1977 yılında Kuleli Askeri Lisesi’ne levazım şube müdürü olarak görevlendirildi. 12 Eylül 1980’den 6 ay sonra Urfa 20. Zırhlı Tugay Komutanlığına yine levazım şube müdürü olarak gönderildi. 1981 yılının son aylarında, daha önceden yasak olan emeklilik hakkı tekrar iade edildiğinden dilekçesini vererek emekli oldu. 20 yıl hizmetten sonra 1982 yılında Kıdemli Binbaşı rütbesinden kendi isteğiyle emekli oldu.

Numanoğlu’nun aile hayatı da dinî-mânevî hayatı gibi, eski (cahiliye dönemini hatırlatan, tam huzur vermeyen) ve yeniye (Hakk’a yönelik, mutluluk vadeden) dair yaşantılar içermektedir. Numanoğlu, 25 yaşında iken (1966 yılında), babası kendisi gibi bir subay (o dönemde albay) olan bir ilkokul öğretmeni Seval Hanım’la evlenmiş, daha sonra bu evlilikten Arda isimli bir oğlu dünyaya gelmiştir. Bu evlilik 1983 yılında noktalanmıştır. Şairin, Elif Numanoğlu (2007 doğumlu) ve Elâ Numanoğlu (2016 doğumlu) isimli iki torunu vardır.

Hayatının belli bir aşamasında (40’lı yaşlarda) bir şekilde yeniden keşfettiği Kur’an-ı Kerim’den gönlüne saçılan ışıqla adeta yeni bir dünya keşfetmeye başlayan Numanoğlu, eskiye dair ne varsa sorgulayıp bunlardan pek çoğu ile arasına yeni hayatında ciddi mesafeler koyarken, bir taraftan da benimsediği bu yeni yaşam tarzına uygun bir hayat inşa etmenin arayışı içine girdi. İşte tam da bu dönemde diş hekimi Şule Şükriye Hanımefendi ile evlendi (1985). Kendisi gibi hayatın mânevî yönünü derinden kavrayan Şule Şükriye Hanımefendi ve kendisinin ilk evliliğinden olan henüz dört yaşındaki biricik kızı Ceyda, Numanoğlu’nun yeni dünyasına giren iki yakın dostu oldu. Numanoğlu eşiyle, evliliğiyle ilgili duygularını şöyle dile getirmektedir;

“Eşim çok kültürlü, zeki ve duyarlı bir kadındı. Hemen her gün onunla hayatın anlamı ve özüne dair birlikte derin sohbetler yapar, beraberce hakikati arardık. Kur’ân’ı Kerim’le gerçek anlamda tanışmamız, hayatı Kur’ân ve sünnete uygun bir hâle dönüştürme çabamız hep bu süreçte gerçekleşti. Onun güçlü imanına ve

tevekkülündeki samimiyete daima hayran olmuşumdur. Duruşu ve ahlâkıyla örnek bir müslüman, fedakâr ve vefâlı bir eştî. * Onunla mâneviyata bakışımız, iman dünyamız tam bir ahenk içindeydi. Artık kalemim hiç durmadan ve sadece Hakk yolunda yazıyordu. Eşimin teşvik ve destekleri, huzurlu aile ortamı doğal olarak şiirlere de yansdı. Bu arada gerek web sitemin hazırlanmasında gerekse sosyal medyada yayınlanmasında büyük emekleri olan kızıma da teşekkürü bir borç bilirim.”

B. “Cahiliye Dönemi’nin Karanlığından İslâm’ın Aydınlığına

Cengiz Numanoğlu, hayatına dair bir konu gündeme geldiğinde genellikle hayatını iki döneme ayırır:

Hayatım iki bölümden ibaret benim. Birinci döneme, ben kendim “*cahiliye dönemi*” diyorum. Aşağı yukarı kırk yıl süren bir dönem bu. İkinci dönem ise; “*aynayı arayıp, kendimi bulduğum dönem.*”

Şimdi Numanoğlu’nun bu iki döneme dair yaşantısı ve hislerinden kısaca bahsedelim.

1. Müzik, Şiir ve Cengiz Numanoğlu

Cengiz Numanoğlu, askeri lise öğrenciliği döneminden beri müzikle yakından ilgilenmiştir. Öğrencilik yıllarında öğrenci orkestrası şefliği yapmıştır. Hatta harbiye yıllarında bandoyla Avrupa’ya gitmiştir (Bkz. Ekler, Resim 2). Harp Okulunda öğrenci olduğu yıllardan itibaren caz ve dans müziği icra eden Numanoğlu, uzun yıllar sahnelerde trompet çalmıştır (Bkz. Ekler, Resim 3). Kendi ifadesiyle, “zor bir enstrüman” olan trompet ile icralarının ton ve tarzı çok beğenilmiş ve sevilmiştir. Müzik alanındaki başarısından dolayı sonraki yıllarda bu alanın üstadları sayılabilecek bazı sanatkârların kendisi için: “Sizin Türkiye’de ne işiniz var! Amerika’ya gitseniz sizi profesyonel orkestralar kapar” dediklerini nakletmektedir. Öyle anlaşılıyor ki Numanoğlu müziğin profesyonelleri tarafından da fark edilir bir başarı sergilemiştir.

* Şule Şükriye Hanım, geçirdiği ani bir rahatsızlığın ardından 5 Aralık 2018’de dar-ı bekaya göç eyledi. Cengiz Numanoğlu, Şule Şükriye Hanımefendi’nin vefatının ardından onun için aşağıdaki beyti yazdı: ***Bir mevtanın sırtında takva hırkası varsa, / Cennet bahçesi olur, iki metrelik arsa...***Bu beyit, kısa bir süre sonra mezar taşına nakşedilmiştir.

Numanoğlu trompet çalmakla kalmamış, Türk sanat müziği ile de ilgilenmiş, güftesi ve bestesi kendisine ait eserler vermiştir. Bazı eserlerine, bazı ünlü sanatçılar tarafından kaset ve plaklar yapılmıştır.

Müziğin ve eğlencenin, hayatının bir parçası olduğu yılları Numanoğlu - yukarıda da ifade ettiğimiz gibi- “cahiliye dönemi” olarak niteler. Aslında onun bu tavrı müziğe, sanata, eğlenceye mahza karşı oluşundan değil, o dönemde kendisinin sanata, müziğe, eğlenceye yaklaşımı ve bakışı dolayısıyla. Numanoğlu için müzik, o yıllarda, sırf süfli arzulara kapı aralayan, hayvanî arzuları besleyen bir araç olmaktan başka bir fonksiyon icra etmiyormuş. Kendisi halen müzikten hoşlanır, dinler ama artık müzik onun için gönül tellerine dokunmak, farklı bir alfabe ile âlemi yeniden okumak, ondaki muhteşem âhengi derinden keşfetmek anlamına gelmektedir. Nitekim günümüzde kendisini ziyarete gelenlere hemen bir *hüzzam faslı* dinletir. Kendi kendine bu faslı dinleyerek tefekküre daldığını anlatır...

Öyle görünüyor ki, “cahiliye dönemi”ndeki müziğe olan ilgisi yeni dönemde mecra değiştirerek şiire yönelmiştir. İlk yazdığı şiir ortaokul döneminde “Akseki” başlıklı bir şiirdir. Daha sonra uzun bir süre, ta ki emekliliğe değin şiir yazmamıştır. Fakat müzikle yani sanatla hep ilgilenmiştir. Dolayısıyla Numanoğlu’nun sanata ve şiire yatkınlığını daha çocukluk yıllarında görmek mümkündür, denilebilir.

Şu bir gerçektir ki, dinî şuurun gelişmesi kadar birtakım yetenekler daha çocukluk döneminde görülmeye başlar. Masal, ilâhi, hikâye, şiir ve resim vb. çocukların dinî duygularının gelişmesine önemli katkılar sağlar, dinî şuura hayatiyet kazandırır, heyecanların gelişmesine yardım eder. Mübarek gün ve gecelerde toplu olarak yapılan ibadetler çocuğun dinî duygusunun gelişmesinde önemli rol oynar.⁸

Muhammed Kutub, “kıssada (hikâyede) ruhları büyüleyen bir sihir vardır. O nasıl bir sihirdir? Ruhlara nasıl tesir eder? Hiç kimse bunu tam olarak bilememektedir.”⁹ der. Ama bilinen şu ki, çocuklar masal ve hikâyelere, geçmişe ait menkıbelere karşı merak ve ilgi duymaktadırlar. Çocuklar için hayal gücüne hitap eden bütün dinletiler dikkat çekmektedir. Bu durumda ailede çocuklara dinî eğitim yaptırılırken hikâye ve

⁸ Şaban Karaköse, “Çocukluk Dönemi Din Öğretimi”, *Etkili Din Öğretimi*, ed. Şaban Karaköse, İstanbul: TİDEF, 2010, s. 50. Ayrıca bkz. Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*, s. 64-65.

⁹ Muhammed Kutub, *İslam Terbiye Metodu ve Ahlak Sistemi*, çev. Ali Özek, 2.Baskı İstanbul: Hisar Yayınları, 1977, s. 12.

masallardan büyük ölçüde yararlanılmalıdır. Çünkü hikâye ve masallar çocuğun hayal güçlerini geliştirir. Bununla birlikte dikkat ve özenle seçilen hikâye ve masallar da çocuğun düşünce dünyasının gelişimini hızlandırabilmektedir.¹⁰ Aynı şekilde hikâye ve masallarla çocuklara dinî ve ahlâkî değerler kazandırılır. Bunun için rastgele hikâye ve masallar yerine bilinerek ve şuurluca seçilmiş olanları anlatılmalıdır. Çocuklar, dinlerken veya okurken hikâye ve masal kahramanlarıyla kendilerini özdeşleştirirler.¹¹ Bu şekilde onlar bazı yüce, asil davranışları içselleştirip benimseyerek yüksek amaçlar doğrultusunda mücadele edilmesi gerektiği fikrini benimserler. Hikâye ve masallardaki asâletin, adâletin, namusun, şan ve şerefin her zaman mukaddes ve muazzez olduğunu, yüce değerler uğruna verilen mücadelelerin boşa gitmeyeceğini bilerek öğrenirler.¹²

Öyle anlaşılıyor ki, Numanoglu'nun da çocukluk döneminde yaşadığı birtakım olaylar, ailesi çevresinde gördüğü haller, dinlediği masallar, hikâyeler onun bilinçaltına yerleşmiş ve dışa vurumu için zamanı kollamıştır. Dışa vurum herkeste ve aynı alanda olmaz, kimi zaman içerisinde hikâye yazarlığına yönelirken kiminde müzik, kiminde şairlik duygusu ortaya çıkar ve gelişir. Nitekim Numanoglu'nda bu durum önce müzik alanında ortaya çıkıp gelişirken, çocukluk döneminde yazdığı "Akseki" şiirinin üzerinden uzun yıllar geçtikten sonra şiir alanında ortaya çıkmıştır. Nitekim Numanoglu bu konuyla ilgili olarak şöyle bir anısını aktarır:

Ortaokul öğrenciliği dönemimde "Aksekililer" gazetesi diye bir gazete çıkıyordu. Ben, "Akseki" diye bir şiir yazmıştım. İstanbul'da basılıyordu o gazete, basıldı geldi. O ilk şiirim orada yayımlanmıştı. Ben ortaokul talebesiyken gazeteden bana da bir tane geldi çok hoşuma gitmişti tabi. O gazete şimdi bende yok, o şiir nasıl bir şeydi, bilmiyorum. Keşke saklasaydım.

Cengiz Numanoglu'nun taa o zaman başlayan şiir yazma arzusu uzun bir sükût döneminin arkasından emeklilik döneminde yeniden canlanmış ve coşkun bir hal almıştır.

1988-1993 yılları arasında TRT1'de her hafta yayınlanan "İnanç Dünyası" adlı programda kendi şiirlerini seslendiren Numanoglu'nun, ilköğretim ve lise Din Kültürü

¹⁰ Kerim Yavuz, *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişimi (7-12 Yaş)*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1983, s. 40,45.

¹¹ Hayrani Altıntaş, "Çocukluk Devresinde Ailede Din Eğitimi", Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri, Ankara: AÜİFY, 1981, ss. 262-63.

¹² Berklin, Cezmi Tahir, *Problemlerli Çocuklar ve Problem Sebepleri*, 3. baskı Ankara: T. İş Bankası Yay., 1972, s. 98.

kitaplarında da şiirlerinden alıntılar yapılmıştır. TRT1'deki programla ilgili olarak kendisi şunları aktarır:

1988'den 1995'e kadar olan TRT yılları benim pişmeme çok yardımcı oldu. İnanç Dünyası programında her hafta ben çıkıyorum. Programın sonunda da kendi şiirimi okuyorum. 1988'de Türkiye'de TRT tek kanal, herkes onu dinliyor...*

Aslında Numanoglu'nun hayat hikâyesinin seyrini, içsel yolculuğunu ve kişisel gelişimini şiirlerinde görmek mümkündür.

Her ne kadar tarihi süreçler, hızla değişen ülke ve dünya gündemi ve insanlığın yeni bir çağdaki evriminden şiirlerin içeriği etkilense de, Numanoglu'nun şiirlerinde asla değişmeyen nokta; Müslüman kararlılığı, dik duruş, davaya sarılma, ümmet bilinci, kitleleri uyandırma ve şuurlandırma isteğidir. Kur'an-ı Kerim'in sürekli insanları akletmeye davet etmesi gibi Numanoglu da, insanları sorgulamaya, düşünmeye ve akletmeye çağırmaktadır.

2. Kendini Sorgulama Dönemi

a. Derin Bir Sorgulama ve Gerçeği Arayış

Yukarıda da ifade edildiği gibi hayatını iki dönem olarak değerlendiren Numanoglu, "cahiliye dönemi" dediği birinci döneminden şöyle bahseder;

Kırk yıla yakın bir zaman hep ayna aradım. Bu aynadan istediğim; kendimi görmek, kendimi tanımaktı. Fakat hep duvar aynalarıyla karşılaştım. Duvar aynaları ise bana doğruları söylemiyordu. Bugün bir şey söylediğini yarın başka türlü söylüyordu. Duvar aynaları bana sadece suretimi gösteriyordu. Ben ise içyapımı da görmek istiyordum. Fakat o aynayı, içyapımı gösterecek aynayı bir türlü bulamadım.

"Cahiliye dönemi" dediğim o birinci dönemde hayatım çok "renkli(!)" geçiyordu. Bugün insanların pek çoğunun hayran olduğu bir hayat tarzı yaşıyordum. Beş yıldızlı otellerde, sahnelerde caz müziği, dans müziği yapıyordum. Herkesten alkışlar, methiyeler alıyordum. Fakat ben aradığımı bir türlü bulamıyordum. İç dünyamı gösterecek o aynayı bir türlü bulamıyordum.

Numanoglu'nun, cahiliye dönemi olarak nitelendirdiği hayatının yaklaşık kırk yıllık bölümünde de çeşitli eğitimlerden geçtiği yadsınamaz bir gerçektir. Bu eğitimlerden bazıları belki de farkında olmadan hayatında pek çok değişime neden

* O dönemde, TRT'deki İnanç Dünyası Programını hazırlayan ve sunan Asaf Demirbaş'tır.

olurken bazıları da hiçbir şey hissettirmeden yaşamında farklılıklara neden olmuştur, diyebiliriz. Bu eğitimlerin bazıları, örneğin; ailesinden ve çevresinden gelen eğitim etkinlikleri ki, bunlar pek çok insanın farkında olmadan aldıkları ve etkileri olan eğitimlerdir; bazıları da belli sürelerle belirli kurumlardan aldığı eğitimlerdir.

Eğitim süresince yapılan etkinliklerin insanların değişim ve gelişimlerine yardımcı olurken sürekli olması gerektiği de herkesçe kabul edilen bir durumdur. Çünkü eğitim, insan hayatında meydana gelebilecek olan değişime uyum sağlarken aynı zamanda da dengeli, güvenli ve istikrarlı bir kişilik geliştirmek için sürekliliği olması gereken etkinlikleri de beraberinde getirmektedir. Eğitim, insanların geçmişte yaşadıkları değişimlerini, bu değişim olayları sonucunda ortaya çıkmış olan ilgilerini, benimsenen değişikliklerin gerçekleştirilmesi konusundaki gelecek ile ilgili beklentilerini kendine konu edinmektedir. Hayat boyu eğitim anlayışının daha da önemsenmeye başladığı çağımızda, bireyin her gelişim aşamasının, hayat boyu din eğitimi açısından da önemli dönemler olduğu söylenebilir.¹³

Şurası bir gerçek ki her insanın hayatında az veya çok inişler-çıkışlar veya zikzaklar vardır. Bilhassa gençlik dönemi, bazılarınca dışa pek yansıtılmamaya çalışılsa da çelişkilerle doludur. Aslında gençlerin tamamında veya tamamına yakın oranda, bir yüce varlık olan Allah veya bazılarının ifadesiyle bir tanrı inancı vardır. Ancak gençler arasında, inandığı ve varlığını kabul ettiği Allah'ın, Kitap ve Peygamberi vasıtasıyla tebliğ ettiği, emirlere ve yasaklara uyma konusunda oranlar değişmektedir. Bunun ana sebeplerinin başında, çocukluk ve gençlik döneminin nasıl bir ortamda geçirildiği gelmektedir. Çocukluk ve gençlik dönemi iyi ve dindar bir aile ortamında ve iyi bir çevrede geçirilmiş ise gencin hayatında küçük çaplı bazı zikzaklar olsa da o artık olumlu manada kendisine bir hedef belirlemiş ve o hedefe doğru yol almaya başlamış demektir. Çünkü onun hayatında, dinin günah, ahlâkın kötü veya çirkin, hukukun suç saydığı fiiller yok denecek kadar azdır. Buna karşılık dinen ve ahlâken olumsuz bir aile ortamında ve çevrede yetişmiş olan gencin hayatı ise olumsuz tutum ve davranışlarla dolu olmaktadır.

Buna rağmen çocukluk dönemi, iyi ve dindar bir aile ortamında geçmiş olmakla birlikte, gençlik döneminde farklı bir ortama giren gencin, tutum ve davranışlarında

¹³ M. Akif Kılavuz, *Yaşlanma Dönemi Din Eğitimi*, Arasta Yayınları, 2003, ss. 20-21.

yavaş yavaş değişiklikler başlayabilir. Başlangıçta özenti halinde ortaya çıkan değişim ve dönüşüm, zamanla doğal hale gelir. Önceden dinî ibâdetlerini yerine getiren ve bundan manevi haz alan genç, yavaş yavaş onları yapamaz hale gelir. Bundan dolayı önceleri üzüntü duysa bile, zamanla bu durum da doğal hale gelir. Sigara, içki gibi zararlı bazı madde kullanımı ve alışkanlıkları böyle başlar. Önceden namaz kılınıyor, oruç tutuluyorsa, bu ibâdetler terk edilmekte ve hatta kendi aralarında Allah'ın varlığı/yokluğu bile tartışma konusu olabilmektedir.

Bazı araştırmacıların tespit ve yorumlarına göre, insanın yaşadığı çevreden kaynaklı, sosyal etkilere karşı bariz şekilde etkilenmeye açık olunabilen gençlik evresinde, zamanla içinde bulunulan sosyal çevrenin de genişlemesi ve gelişmesiyle, dışarıda öğrenilenler ile aileden öğrenilen şeyler arasında ortaya çıkan zıtlıklar, onları ilgili konularda sorgulamaya itmektedir. Bu durumda gençlerde, değişik oranlarda, çatışmaların yaşanmasına sebep olabilmektedir. Sorgulama sonucunda meydana gelebilecek olumsuzluklar ise, dinsel fitrat üzerine yeni eklemelerle ve etkilenmelerle sonuçlanabileceği gibi, bireyi tamamen kopma noktasına bile getirebilmektedir. Ancak din, zaman zaman yavaşlamasına neden olan krizlerden çıkış yolları sunarak, daha yüksek düzeyde bir dinî evreye geçişi de destekleyebilmektedir. Aynı zamanda bir gerileme veya kopma riskini de beraberinde getirebilecek olan bu durumlar, İslâmî gelişim modelinde sabır ve ümit duyguları ile dengelenmeye çalışılmıştır.¹⁴

Ayrıca yine ergenlik döneminde yaşanan varoluşla ilgili sorgulamalar ve ergenin aileden getirdiği taklidi inanç üzerine yapılan eleştirel yaklaşımlar, bazı içgüdüsel ve olumsuz çevresel faktörlerle birleşerek, genç insanı yani ergeni, dinden kopma noktasına getirebilmektedir. Bahsedilen sorgulamalardan başarılı bir sonuç alınması durumunda, birey, dinî inancını daha saf hale dönüştürülerek sağlam temellere dayandırılabilir. Dinî gelişimin bu aşamalardan sonraki durumu, bireyin dinini ciddiye alması ve buna bağlı olarak dinî uygulamalara göstereceği ilgi ve katılım ile yakından ilişkilidir. İslâmî gelişimin diğer gelişimlerden belki de en önemli farkı, dinî gelişimde uygulamaya vermiş olduğu önemdedir. Nitekim Kur'an'da inanç ile davranış sürekli birlikte zikredilmiş,¹⁵ hatta dinî uygulamalarla geliştirilen şuurun keskinleşeceği

¹⁴ Karaca, *a.g.e.* s. 277.

¹⁵ Ra'd Suresi, 13/29; Kehf Suresi, 18/88; Meryem Suresi, 19/61; Enbiya Suresi, 21/94; Furkan Suresi, 25/70,71; Şuara Suresi, 26/227; Casiye Suresi, 45/21 ve daha birçok yerde inanç ile davranış birlikte zikredilmiştir.

ve böylece insanın çok boyutlu ve derin bir kavrama gücüne sahip olabileceğinden bahsedilmektedir.¹⁶ Bu açıdan bakıldığında İslâmî gelişim modelinde, temel unsurlardan biri olan niyetten bahsedilebilir. Niyet, her şeyden önce insanın dini ne kadar ciddiye aldığını, bir başka ifadeyle samimiyetinin derecesini yansıtmaya bakımından önem taşımaktadır. “Ameller niyetlere göre değer kazanır”¹⁷ hadisinde de ifade edildiği gibi, İslâmî modelde dinî gelişim olgusu, asla tesadüflere bırakılmış, kendiliğinden olan bir hadise değildir.¹⁸ Sonuç olarak, kişinin sahip olduğu dinî inancını ve yaşantısını sorgulaması, bunu yaparken de inancının gerektirdiği sorumlulukları içtenlikle benimseyip yerine getirmede ilgili ve istekli olması, dinî gelişiminde önemli bir yere sahiptir.

Genellikle psikologlar yetişkinlik dönemini kişilik ve misyon açısından fırtınalı bir zaman dilimi olarak tarif etmelerine karşılık, dinî gelenekler o dönemi çoğunlukla gerçek bir “ben, iç çağrıya bir cevap, bir misyon arayışı veya Tanrı’yı arayış” olarak tasvir ederler. Bu dönem gençleriyle yapılan mülakatlarda meslek seçimi ve meslek hayatı, arkadaşlık, evlilik gibi konularla birlikte ayrıca toplumsal olaylarla ilgilenen kişilerin, özellikle dinî boyutu kendi hayatlarının ayrılmaz bir parçası olduğunu kabul ettikleri ortaya çıkmıştır. Elbette bu durum, her genç yetişkin kişi için bu kadar önem arzermeyebilir. Bir taraftan bazı genç yetişkinler dinî ya da inancı hayatlarının ayrılmaz, önemli bir parçası olarak görürken bazıları da tamamen böyle bir anlayıştan uzak, hayatın akışına kendini kaptırmış bireyler olabilirler. Ancak bazı ani olaylar onların dine dönüşü için bir neden olabilir.¹⁹

Numanoğlu’ndaki gibi arayışlar aslında pek çok kişide kırklı yaşlardan sonra görülebilmektedir. Nitekim peygamberlik yaşı olarak da nitelenen kırklı yaşların, insan hayatında bazı olayların daha iyi kavrandığı ve insanların daha da olgunluğa eriştiği bir zaman dilimi olduğu söylenebilir.

Numanoğlu, yoğun arayış ve düşünce dolu sonraki yıllarında Kur’an’la tanışıp gerçek aynayı (suretinden ziyade sîretini gösteren aynayı) bulduğunu ve birçok sorunun cevabını oradan aldığını ifade etmektedir.

¹⁶ Enfal Suresi, 8/29.

¹⁷ Buhârî, "Bedü'l- Vahy", 1.

¹⁸ Karaca, age, s. 279-280.

¹⁹ Mustafa Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, 3. bs., Dem Yayınları, 2014, s. 151.

Yine bu dönemde yani yetişkinlik döneminde, dinî hayat ve dinî hayatın insana yönelttiği ya da vermeye çalıştığı hedeflerin, bazı bireyler için giderek artan bir taleple arzuya dönüşmesi de gözlemlenebilmektedir. Bu dönemde birçok kişi sıradan dinî hayattan uzaklaşıp elini ayağını dünyadan yavaş yavaş çekmeye doğru giden, dinî arzusunun daha üst seviyelerde olduğu davranışlara doğru bir gelişme göstermekte veya geleneksel dinî hayattan, daha içten tasavvufî bir hayata geçiş yapmaktadır. Böylece esasen ve çevresince dindar olan birey, daha kuvvetli bir şekilde dinî tecrübelerle sahip olmaya başlayabilmektedir. Bu durum da onun dinî ilgisini, keşf ve müşahedeyi arzulayan bir dinî hayata yöneltmektedir.²⁰

Dinî tecrübelerdeki artış kişinin inancını daha güçlendirmekte ve dine olan ilgi ve yakınlığını arttırmaktadır. Nitekim klasik kaynaklara göre de dinî tecrübenin insana, “kul, itaatkârlığın meyvesini tanımsın ve dinin hak olduğuna dair basiret ve inancı artsın” diye verildiğinden bahsedilmektedir.²¹

Numanoğlu'nun da çocukluğundan getirdiği dinî inancını gün yüzüne çıkarıp güçlendirmek için girdiği ayna arayışı, duygularını şiirle ifade etme şekli, belki de onun dinî tecrübeleri içinde sayılabilir. O böylelikle dinî inancını daha da arttırmaktadır.

Ayrıca dinî tecrübe türü haller veya olayların dinî inancı güçlendirici rolü Kur'an-ı Kerim'den de anlaşılmaktadır. Kur'an'da bildirildiğine göre, Hz. İbrahim inanmış biri olmakla birlikte kalbinin tatmin olması için tecrübî bir istekte bulunmuştur: “İbrahim; ‘Rabbim! Ölülerini nasıl dirilttiğini bana göster’ dediğinde, ‘İnanmıyor musun?’ deyince de, ‘Hayır öyle değil, fakat gönlüm iyice kansın’”²² demişti.

Ayrıca dinî inanç açısından, salt rasyonel delillere veya salt dinî tecrübeye dayanmak yerine her ikisine birden sahip olmaya çalışmak ve her ikisini birden dikkate almak, daha sağlıklı bir yol olsa gerektir. Nitekim Gazali gibi büyük İslâm düşünürlerinin her iki yolu birden kullandıkları bilinmektedir.²³

39 yaşına geldiğinde zamanın meşhur üniversitelerinden biri olan Nizamiye Medresesi'nin müderrisliğinde iken ve 70 tane kitap yazmış biri olarak Gazali, yaşadığı

²⁰ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi*, 2. bs., Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998, ss. 285-86.

²¹ Örneğin bkz. Nureddin es-Sabuni, *Matüridiyye Akaidi*, çev. Bekir Topaloğlu, 3. bs., Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, s. 137.

²² Bakara 2: 260.

²³ Cafer Sadık Yaran, *Dinî Tecrübe ve Meunet Sıradan İnsanların Sıradışı Dinî Deneyimleri*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2009, ss. 38-39.

bir bunalım sonucunda hayatın anlamını arayıp bulmak amacıyla içinde yaşadığı çağda önemli bir konum olan bulunduğu yüksek statüyü terk etmiştir. Gazali, içine düştüğü bunalımla birlikte endişe ve kuşku ile geçirdiği altı aydan sonra çelişkilerle dolu özellikle o dönemde vecd içinde olan sufilerle çalışıp skolastik teoloji ve felsefe birikimlerini gözden geçirdiği iki yıl daha geçirir. Gazali, bu sistemleri tam olarak kavrayıp sindirebilmek için uzun düşüncelere dalarak, bilinmezleri açık ve anlaşılır hale getirene kadar zihninde defalarca yoğurur. Tasavvuf konusunda da derin bir teorik bilgi sahibi olduktan sonra aradığının tasavvufta olduğunu fakat bu yaklaşımın da ilkelerinin öğrenilmesini kolay, yaşanmasını ise zor bulmuştur. Ancak daha sonra kendisindeki eksikliğin uygulamada olduğunu fark etmiştir.²⁴

Numanoğlu'da tıpkı Gazali gibi sahip olduğu yüksek bir statü ve makamı bırakarak içinde kopan fırtınaları dindirmek için derûnunda yoğun bir arayışla birlikte çalışarak aradığı gerçeği bulmak istemiştir.

Toplumun bir parçası olan bireyler, küçük yaşlardan itibaren içinde barındırdıkları yani özü içte olan dinî eğilimlerini ancak çevreden gelen dışsal faktörlerle harekete geçirebilmektedirler. Hatta sahip oldukları bu bilgi ve tecrübeler, yavaş yavaş bireyde içselleşerek dinî özün bütün sistemi kapsamıyla sonuçlanmaktadır. İşte bu şekilde yavaş yavaş döngüsel bir çerçevede ilerleyen ve dinamik bir karakter sergileyen dinî gelişimin hızı, bir takım bilinç dışı faktörlerle birlikte bireyin din algısı ile de değişmektedir. Bu dinî algılar; bireyin dinî ciddiye alma derecesi, dinî uygulamalara ayırdığı zaman, düşünce gücünü kullanması, bilgi ve tecrübe birikimi, bilişsel, duygusal, psikolojik özellikler, motivasyon biçimi ve İlâhî müdahale vs. gibi sayılabilir. Dinî gelişimi etkileyen faktörlerin çok olması bir model oluşturmayı zorlaştırmaktadır. Dinî gelişim için sadece bilgi ve pratik birikim yetmemektedir. Hayat boyunca biriktirilen özelliklerin katkısıyla birlikte gelişen dinî şuur vasıtası ile belli bir zaman başka hayat olayları içerisinde de pişmek gerekmektedir. Ayrıca vehbî bilgi ile İlâhî müdahalenin doğrudan devreye girdiği anlarda ise deneyimlenen yaşantılarda, bireysel inisiyatiften çok tanrı etkisinin hâkim

²⁴ Gazali, *el-Munkızu min ad-Dalâl*, çev. Hilmi Güngör, Ankara, 1990, s. 59-64.

olması, bu evreden sonra söylenecek şeyleri sınırlandırmaktadır. Nitekim bu tür tecrübe yaşayanlar da bulunmaktadır.²⁵

İnsanda var olan dinî duygu ve düşüncelerle birlikte, zamanla oluşan kanaat, tutum ve davranışların yanında bazen de özel içsel yaşantılar, deneyimler ve tecrübeler ortaya çıkabilmektedir. Kişi, bu hallere bazı durumlarda bizzat kendi duyularıyla tanık olabilmektedir. Farklı dönem ve kültürlerde yaşamış pek çok insanın ilahî âlem veya kutsalla bağlantılı görünen dinî tecrübeleri olmuştur. Kişiler o anlarında Tanrı'dan ve onun rehberliğinden bizzat haberdar gibi hissetmektedirler. Bu durumda, inanan insanın teorik olarak inandığı Allah'a daha yakın hissetmesini sağlarken dindarlığının karşılığını sadece ahirette görmesini beklemeye bırakmadan bu dünyada da bir takım manevi meyveleri tatmasına fırsat vermektedir. Böylelikle dini canlı tutan dinî tecrübe, aynı zamanda dinin maneviyat boyutunu oluşturmaktadır. Dinin iman boyutu, amel boyutu, ahlâk boyutu olabilir ama dinî tecrübe yoksa maneviyat boyutu pek yok ya da zayıf ve cılız demektir.²⁶

Numanoğlu, yaşadığı dinî tecrübeleriyle manevi meyveleri bu dünyada iken tatmakta ve böylelikle dininin maneviyat boyutunu da beslemektedir diyebiliriz. O, aradığı gerçeği ve doğruları gösteren aynayı bulduktan sonra yaşadığı dinî değişim, gelişim ve tecrübelerle sahip olduğu dinî şuuru en üst seviyeye çıkarmak için daima çalışmış ve araştırmıştır. Yüce Allah'ın da lütuf ve ikramıyla şiirler kaleme almış ve almaya devam etmektedir.

b. İçki Masasından Kur'an Sofrasına

Cengiz Numanoğlu, “cahiliye dönemi” dediği aslında günümüzde pek çok insanın hayran olduğu hayat tarzında, müzik, eğlence, içki vs. ile dolu masalarda bedenlen orada bulunmasına rağmen eşyile hak sohbetleri yaptığını anlatır. İşte bu durum belki de yukarıda da bahsetmeye çalıştığımız ilâhî müdahalenin ilk nüveleridir. Hatta Numanoğlu bu konuda şöyle düşünür: “Ben buraya hobi olarak trompeti icra etmeye geliyorum. Peki, bu insanlar niye geliyorlar?” İşte bu düşünce ve sorgulamalarla yavaş yavaş ilerleyen içindeki değişim 1988 yılında Kur'ân-ı Kerim'le gerçek anlamda tanışmasıyla taçlanır.

²⁵ Karaca, *Dinî Gelişim Teorileri*, ss. 284-85.

²⁶ Yaran, *Dinî Tecrübe ve Meunet Sıradan İnsanların Sıradışı Dinî Deneyimleri*, ss. 17,26-27.

Aşağıdaki dizelerde bu tanışma neticesinde duyduğu sevinci ve mutluluğu dile getirir:

*Gördüm; kimi sarhoş, kimi riyâda,
Kimi gâfil gezer, kimi rüyâda.
Bir gerçek aradım, koca dünyada,
Hamdolsun.. Kur'an'la, tanıştım YÂ RABB!²⁷*

Bundan sonra Numanoglu artık dünyayı çok farklı bir gözle görmeye başlar ve Hakk'a giden yola koyulur. Artık Numanoglu için bu yolculukta tek rehber ve tek yoldaş, şüphesiz Kur'an'dır. O, şiirlerinin neredeyse tamamında Kur'an-ı Kerim'in adını direk olarak zikretmese bile, her satıra, Kur'an'dan ve hadislerden kendi anladığı mânâ ve çıkardığı öze uygun olarak Kur'an ve İslâm ruhunu taşımış, ayet ve hadisleri bazen doğrudan, bazen de dolaylı olarak kendi sanatıyla harmanlayarak okuyucuya aktarmaya çalışmıştır. Bu açıdan, şiirleri için bir nevî nazım tarzında Kur'an tefsiri de diyebiliriz. Dünyadan hiçbir şey istemediğini dile getiren şair, Yüce Yaradan'ı; tanımısını, sevgisini, bağışlamasını, rahmetini kısacası Allah'ı ve büyüklüğünü, sıfatlarını, O'na yakın olup rızasını kazanmayı hep yoldaş edindiği Kur'an-ı Kerim'den öğrendiğini "Mahşerde Kur'an'la Haşreyle Beni..."²⁸ diye dua ettiği şiiriyle anlatmaya çalışmaktadır.

Numanoglu, pek çok şiirini, çok etkilendiği ya da yoğun duygu içerisine girdiği olaylar neticesinde kaleme almıştır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi yaşadığı değişimle birlikte Kur'an ile tanışması, O'nun hayatındaki en etkileyici durumlardan biridir. Sonrasında da gerek fert olarak gerekse toplumsal olarak yaşadığı, yoğun duygu durumuna girdiği zamanlarda da çok güzel şiirler kaleme almıştır.

Örneğin; 1993 yılında hac farızasını yerine getirmek üzere Mekke'ye ve Medine'ye giden Numanoglu, oradaki duygularını "Beytullah'ta Ben"²⁹ şiiriyle anlatmaktadır. O, yaşadığı duyguları şu sözlerle anlatır:

Beytullah'ı, kutsal toprakları görmek, beni tahmin ettiğimin çok ötesinde etkilemişti. O zamanlar TRT'de haftalık programlara çıktığım dönemdi. Hac dönüşü hissettiklerimi, bu yoğun duygu halini Türkiye'ye nasıl anlatabilirim diye düşündüm. Fakat haccın görkemini anlatmaya kelimelerin yetersiz olacağı fikrine kapıldım ve üç ay kalem elime alamadım. Ancak üç ayın sonunda içten

²⁷ Cengiz Numanoglu, *Şuur*, 9. bs., İstanbul: Sahaflar Kitap Sarayı, 2017, s. 74.

²⁸ Numanoglu, *Şuur*, s. 15.

²⁹ Numanoglu, *Şuur*, ss. 17-22.

bir dua ile Rabb'ime yalvardım, kalemi elime aldım ve şiire başladım. Özellikle bu şiir ve diğer şiirlerim için Rabb'ime sonsuz hamd ü senâ ediyorum.

Numanoğlu'nun başyapıtlarından biri kabul edebileceğimiz "Beytullah'ta ben" şiirinin, Türk edebiyatındaki bugüne kadar yazılmış Beytullah'ı anlatan en güzel şiirlerden biri olduğunu söyleyebiliriz. Kâbe'yi, kutsal toprakları, Paygamber efendimizin (s.a.v.) kabrini ziyaretleri ve Arafat'ta verilen söz Numanoğlu'nun hayatında yeni bir dönüm noktası olmuştur:

*Öyle bir aşkla yandım, güneş sönse sönemem,
Gökler tersine dönse, Hakk yolundan dönemem.
İman tahtına çıktım... Ölüm ne ki! İnemem,
Arafat'ta söz verdim Cenab-ı Allah'a ben...³⁰*

Ayrıca Cengiz Numanoğlu, sadece Kur'an ve dinî konularda coşup, son derecede akıcı ve okuyanı, dinleyeni etkileyen şiirler kaleme almakla kalmamış, millî konularda da coşmuş, heyecanlanmış ve aynı oranda şiirler yazmıştır. Milli ve manevi şuuru uyandırmak için gençlere hitaben yazdığı "Genç Arkadaşım"³¹, Kur'an ayetlerinden yola çıkarak kaleme aldığı "Şehitler Diyorlar Ki"³² bu alandaki önemli şiirlerinden bazılarıdır.

Yine 28 Şubat döneminde, o süreçte yaşanan baskı ve sıkıntılar şairin birçok şiirinin konusu olmuş, şair satırlarıyla yaşananları, acılar ve hüznüleri tarihe not düşmüştür. "Hicret Etsem Beni de Alır Mısın Medine?", "O Büyük Mahkeme'de", "Dimdik Ayakta Putlar," "Benim Adım Adalet," "Şahit Ol Yâ Rabb" gibi şiirlerinin yanında o dönemde yaşananların tuhaflığını ve trajikomikliğini "Ey Mevtâ", "Bakkal Amca Bir Din Ver", "Okumuş Yobaz" gibi daha çok hiciv içerikli şiirlerinde ağırlıklı olarak işlemiştir.

Ayrıca dönemin Başbakanı (son yılların Cumhurbaşkanı) Recep Tayyip Erdoğan'ın katıldığı Davos zirvesinde bir yabancı TV kanalında 29 Ocak 2009 günü canlı olarak yayımlanan "Orta Doğuda Barış İçin Model" konulu panel düzenlenmişti. Panele konuşmacı olarak dönemin BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon, Arap Birliği Genel Sekreteri Amr Musa, İsrail Devlet Başkanı Peres ve T. C. Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan katılmıştı. Panelde kendisinin sık sık sözünü keserek konuşurmak istemeyen gazeteci moderatöre / panel yöneticisine kızarak Erdoğan birkaç defa "One

³⁰ Numanoğlu, *Şuur*, s.26.

³¹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 274-75.

³² Numanoğlu, *Şuur*, s. 435.

Minute!” diyerek sözünü kesmemesi için ikaz etmiş ama o da sözünü kesmek için ısrar etmiştir. Aynı panele katılmış olan İsrail Devlet Başkanı Peres’in yüzüne karşı, “suçluluk psikolojisiyle sesiniz yüksek çıkıyor, siz öldürmeyi çok iyi bilirsiniz” diyerek kendisinin “katil bir devlet başkanı olduğunu” söylemiş ve masum Filistinli insanları canice öldürme konusunda mahir olduklarını ifade etmişti. Gerek panel moderatörünün tavrı ve gerek İsrail Devlet Başkanı Peres’in konuşması karşısında sinirlenen Erdoğan “Bundan sonra benim için Davos bitmiştir, daha Davos’a gelmem” diyerek paneli terk etmiştir. Dünya televizyonları olayı “son dakika” haberi olarak vermiştir.

Recep Tayyip Erdoğan’ın Davos’taki bu tavrı bütün dünyada ve özellikle İslâm âleminde çok olumlu yankı yapmıştır. Erdoğan’ın bu tavrından etkilenenlerden biri de Cengiz Numanoglu’dur. Bunun üzerine Numanoglu; “Bir One Minute Destanı”³³ şiirini kaleme almıştır.

Kısaca “FETÖ” olarak anılan Fethullahçı Terör Örgütüncü girişilen 17-25 Aralık darbe teşebbüsünden sonra bu örgüt mensuplarına karşı “Vatan Hainlerinin Anladıkları Dilden” ve “Şu Paralel Çetesi” şiirlerini kaleme almıştır. Yine bu dönemde kaleme aldığı, “Kendine Gel Müslüman” şiiri de İslâm coğrafyasının ve müslümanların halini, önlem alınmadığı takdirde ülkede yaşanabilecek felaketleri anlattığı ve yine FETÖ tehlikesine dikkat çektiği çarpıcı bir şiiridir. Ayrıca, 15 Temmuz 2016 gecesi, 251 kişinin şehit, binlerce kişinin yaralanmasına sebep olan FETÖ’nün darbe teşebbüsünden sonra da Cengiz Numanoglu’nun kaleminden “Nasıl Unutulur ki Onbeş Temmuz Gecesi!”³⁴ şiiri satırlara yansımıştır.*

3. Şuur, İnanç ve İman Üzerine

Şuur kelimesi sözlükte bilinç, ruh bilimi³⁵ gibi anlamlara gelmektedir. Akıl, anlama gibi anlamlara da gelebilen şuur kelimesi, kişinin kendini bilerek istediğini elde

³³ Numanoglu, *Şuur*, ss. 427-28.

³⁴ Numanoglu, *Şuur*, ss. 440-41.

* Bu şiir Azerbaycanlı ses sanatçısı Azerin tarafından 15 Temmuz darbe girişimi sırasında şehit düşenlerin anısına ‘15 Temmuz Gecesi’ ismiyle TV’lerde şarkı olarak seslendirilmiştir. ‘15 Temmuz Gecesi’ şarkısına, Nüvaz Müzik etiketiyle Abdülhadi Küçük ve Gültekin Hocagil tarafından klip çekimleri yapıldı. Sözleri, Cengiz Numanoglu’na aittir. Müziğini ise Azerbaycanlı bestekâr Zümrüd Tagıyeva, müzik yönetmenliğini de sanatçı Ağah üstlenmiştir.

³⁵ Türk Dil Kurumu, “Güncel Türkçe Sözlük”, <http://sozluk.gov.tr/>, (10.05.2019), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5cd4ae48a5c568.02874955.

etmesi, bu yolda çaba sarf etmesidir. Bizim burada bahsetmek istediğimiz şuur daha çok kişinin seçtiği dindeki inanç, ibadet gibi konulardaki zihninde oluşlardır.

Numanoğlu da kendisindeki şuurun uyanışının, Kur'an'ı Kerim'le tanıştığında ortaya çıktığını söylemektedir. Onun için, başta günümüz Müslümanları olmak üzere tüm insanların ancak Kur'an ile tanışarak, yani onu anlayıp hayatlarına katarak, gerçek şuur düzeyine ulaşabileceklerini anlatmaya çalışmaktadır. Şiirlerini kaleme almadaki amacı böyle bir şuurun uyanışına hizmet etmektir. Onun için tüm şiirlerini topladığı kitabına 'Şuur' adını vermiştir.

İnanç kelimesi ise sözlükte, bir fikre bağlılık, bir düşünceye gönülden bağlı olma, onu gönülden benimseme³⁶ Tanrı'ya, bir dine inanma, iman, akide, itikat, inanma duygusu, birine duyulan güven, inanılan şey, görüş, öğreti olarak tanımlanmaktadır.³⁷ İnanç kelimesi felsefe sözlüklerinde de genel olarak, bir şeyin ya da bir kimsenin varlığına, bir iddianın doğruluğuna inanma, biri için güven besleme durumu olarak karşılık bulmaktadır.

İman kelimesi de inanma, inanç³⁸ güçlü inanç ve inan olarak tanımlanmaktadır.³⁹ İnanç ve iman kelimeleri çoğunlukla birbiri yerine kullanılsa da inanç kelimesinin anlam sahasının daha geniş olduğunu söylemek mümkündür. Şöyle ki, Allah'ın varlığı ile ilgili inanç buna örnek verilebilir. İnsan her şeyi bilen, her şeye gücü yeten, bir Allah'ın var olduğuna inanır ya da iman eder. Allah hakkında sahip olduğu kavramlarının mahiyeti gereği, bu inancını elle tutulur, kesin olacak şekilde ispat edemez. Fakat iman eder. Onun doğruluğundan ve gerçekliğinden imanlı olduğu müddetçe hiçbir zaman şüphe etmez. İmanla birlikte kişi, öznel bir kesinlik duygusuna sahip olur. İspat edemeyeceğini bilmesi onun inancının şeklini veya kuvvetini azaltmazken her durumda da iman etmiş olan kişi, Allah hakkındaki düşüncelerini, kendine yetecek şekilde ispat ettiği kanaatine sahip olabilir. Buna göre iman için şöyle diyebiliriz, insanın algı dünyasının da üstünde bir gerçekliğe sahip olan şeylerle ilgili olarak bir inanç besleme durumudur.⁴⁰

³⁶ D. Mehmet Doğan, *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*, Yazar Yayınları, 2011, s. 542.

³⁷ Türk Dil Kurumu, "Güncel Türkçe Sözlük".

³⁸ Doğan, *a.g.e.* s. 539.

³⁹ Türk Dil Kurumu, "Güncel Türkçe Sözlük".

⁴⁰ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, s. 156.

İnanç, her konuda olabilir. İman da hayatın her alanına yayılmış bir kavramdır. Ancak imanın rolü, inançtan tamamen farklıdır. İman hayatın bütününe kapsayan külli bir haldir. İnanç ise böyle külli bir yapı arz etmediğinden insanı bütünüyle kuşatamaz.⁴¹

Sonuç olarak şunu söylemek mümkündür: inanç; statik, teorik, doğrulanıp yanlışlanabilen daha çok zihni-felsefi bir kabul iken iman, inancı da bünyesinde barındıran kalbi, derûnî, bireysel, canlı, güven ve teslimiyet yönü ağır basan bir bağlanmadır.⁴² Ayrıca inanç, insanın bütün aksiyonlarının temel motivasyon kaynağı durumundadır. Zira öncelikle insanın bir şeye inanması, ona bütün benliğiyle bağlanması gerekir ki, o inancın gereği olan diğer şeyleri de yapabilsin. İnsanların içten yöneltildiği konusundaki kanaat da burada kendini göstermektedir.⁴³ Yani öngördüğü davranışlar tarafından yenilenmeyen inancın varlığını devam ettirmesi mümkün gözükmemektedir. Bu durum inanç-davranış bütünlüğünü zorunlu kılmaktadır ki kişiler elde ettikleri bilgileri uygulamaya geçirmediği müddetçe kendilerinin dinî gelişimine pek bir katkıda bulunmayacağı düşünülmektedir. Böylelikle dinî gelişimde lokomotif faktörün, dinî uygulamalar olduğu sonucu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bilgi faktörü de bu lokomotifin önünü aydınlatacak ışık işlevi gördüğünden, dinî gelişim sürecinin olmazsa olmaz bir unsuru durumundadır. Nitekim Kur'an'ın bizzat kendisi başta olmak üzere bütün kutsal mesajlar bilgiyi, insanlığı karanlıktan aydınlığa ulaştıran bir ışık olarak tasvir etmiştir.⁴⁴ Böylece döngüsel bir dairede ilerleyen inanç-bilgi-uygulama örüntüsü, her aşamada birbirlerini yeniden doğurarak ilerlemektedir. Bir sonraki aşamanın bir öncesinden daha güçlü olduğu bu sistemde, her evre, daireye bir halka daha katarak kendisini hazırlayan evrenin yeniden üretilmesine katkıda bulunarak bir bakıma da kendi yerini garantilemektedir.⁴⁵

Araştırmalara dayalı olarak yapılan tespitlerden hareketle Numanoğlu'nun yaşamış olduğu değişimde de içerisinde var olan imanını, zamanla tahkim ederek inancının en üst seviyesine çıkardığını görmek mümkündür diyebiliriz. O aynı zamanda inancını güçlendirmekle kalmamış, davranışlarını ve hayatını da inancı doğrultusunda

⁴¹ Hülya Alper, *İmanın Psikolojik Yapısı*, Rağbet Yayınları, 2002, s. 34.

⁴² Zeynep Kaya, *Türk Toplumunda İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi*, Dem Yayınları, 2015, s. 45.

⁴³ Karaca Faruk, "Dinî Pratikler ve Nefs Muhasebesi ve Allah Şuuru" *Ekev Akademi Dergisi*, c.1, sy. 4, (Mayıs 1999), s. 117.

⁴⁴ Maide Suresi, 5/46; En'am Suresi, 6/91; A'raf Suresi, 7/157.

⁴⁵ Karaca, *Dinî Gelişim Teorileri*, ss. 280-82.

şekillendirmiştir. Yoğun araştırmalar sonucu elde ettiği ve halen birikimlerine devam ettiği bilgi birikimleri de onun önünü aydınlatan ışığıdır.

Çocukluk dönemi, daha çok ailenin; gençlik dönemi ise, ailenin ve çevrenin de etkisiyle dinî inanç, tutum ve değerlerin elde edilip benimsendiği zaman dilimleridir. Genç ve orta yetişkinlik dönemleri, bu dinî inanç, tutum ve değerlerin geliştirilip kuvvetlendirildiği dönemlerdir. İleri yetişkinlik dönemi ise, dinin birey üzerinde elde edip benimsediği, geliştirdiği inanç, tutum ve değerlerin sonuçlarının en yoğun biçimde görüldüğü bir dönemdir. Dinî değerlerin benimsenip aktarılmadığı bir gençlik dönemini çoğunlukla bilgisiz ve ilgisiz diyebileceğimiz bir orta yaş izlemektedir. Dolayısıyla böyle bir gençlik ve yetişkinlik döneminin ardından anlamdan yoksun, boş bir yaşlılık gelmektedir. Durum böyle olunca din eğitimi için, sadece çocukluk, gençlik ve yetişkinliğin ilk yıllarında gerçekleşmeye başlayan bir süreç değil de, yaşlanma dönemini de içine alan bir süreç olması gerektiğini söyleyebiliriz.⁴⁶ Pek çok kişi çocuklukta aldığı din eğitimi özellikle ailede gördüğü dinî bilgi ve yaşayışı ileriki yıllarında pek kullanmasa da o almış olduğu bilgi ve birikimini bir dönemde mutlaka ortaya çıkarıp kullanabilmektedir. Numanoğlu da anne babasından aldığı dinî bilgi ve sevgiyle yıllar sonra, orta yetişkinlik diyebileceğimiz zamanda kendi araştırma, istek ve gayretiyle dinî bilgi ve yaşantısını en üst düzeye çıkarmıştır.

Ayrıca orta yaş döneminde 35-40 yaşları arasında bazı kişiler de önemli psikolojik değişiklikler yaşanabilmektedir. Bu dönem bir anlamda kişinin “kendi kendisiyle hesaplaşma” dönemidir. Hayatının daha önceki dönemlerinde yapılan işler gözden geçirilip değerlendirilmektedir. Sonuçta kişi, bazı durumlarda hayatını gereği gibi değerlendiremediği hükmüne ulaşmakta ve “pişmanlık duygusu” hissetmektedir.⁴⁷

Ayrıca orta yaş dönemi kişilerin, psikolojik yapılarını etkileyen en önemli faktörlerin başında onların gelecekle ilgili zamana bakış açısı gelmektedir. Doğumla ölüm çizgisinin ortasında bulunan orta yaş dönemindeki insan, hayatını iki eşit parçaya bölerek hem geçmişe hem de geleceğe bakar. Orta yaş dönemi bazılarına göre bir bunalım, değerlendirme, mutsuzluk hatta bir depresyon dönemidir. Tecrübî olarak da birçoğuna göre kırkına ulaşmak, tepenin zirvesine ulaşmak anlamına geldiğinden o artık inişe geçildiği bir dönem olarak kabul edilir. Dolayısıyla orta yaş dönemi kişilerin kendi

⁴⁶ Kılavuz, *Yaşlanma Dönemi Din Eğitimi*, s. 21.

⁴⁷ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, s. 284.

başarılı ve başarısız yönlerini ele alarak değerlendirmeye tabi tuttıkları bir dönemdir. Böylece orta yaş dönemi, kişilerin güçlü ve zayıf yönleriyle kendilerine bir bütün olarak baktıkları bir dönemdir, diyebiliriz.⁴⁸

Numanoğlu, kendi deyimiyle hayatını iki parçadan görüp “cahiliye dönemi ve sonrası” olarak tarif etmektedir. O, hayatının zirvesi diyebileceğimiz, en verimli, en renkli dönemindeyken kırk yaş sonrasında tepenin zirvesinden inişe değil, bilakis dinî şuurun canlılık kazanmasıyla yükselişe geçmiştir denilebilir.

Bazı durumlarda insanlar kendisini eksik hissedip beğenmediği, umutsuzluk içine düştüğü ya da yeni ve farklı bir tecrübe içerisinde dinî gerçeklerin farkına varmasıyla ortaya çıkan bir iç çatışma sonrasında, kendisinde ilk ruh halinin tersine mutluluk hissettiği, hayatından memnun ve uyum yakalayacağını hissettiği dinî değerlere doğru bazen yavaş, bazen de hızlı bir geçiş yapabilmektedir.⁴⁹ Bu dine dönüş durumuna bir nevi dinî şuurun uyanışı da diyebiliriz. Hatta belki de bu bir çeşit hidayettir. Çünkü hidayet, her türlü hususa yönlendirmek veya rehberlik etmek değil, sonuçta hayır ve iyilik getirecek hususlara sevk etmek ve yol göstermektir. Kur’an’da birçok yerde geçen hidayet kavramının anlam çerçevesini tespit etmek veya tek bir çerçeveye sığdırmak oldukça zor olabilmektedir. Zira Kur’an’da hidayet kelimesinin anlamı, geçtiği yere göre değerlendirilmektedir. Buna göre Kur’an’da bu kelimenin dört anlamda geçtiğini söylemek mümkündür.

1. İnsanın fiziki ve manevi, güç ve melekelerinin, insanın yararına uygun gelecek şekilde yönlendirilmesi,

2. Hak ile batılın, insanın yararına ya da zararına olan durumlar arasındaki farkı görmeye yardımcı olan maddi ve manevi destek,

3. Vahiy, ilham, hatır ve sadık rüya ile ilişkilerin desteklenmesi veya uyarılması,

4. Kitap inzal olunması veya peygamber gönderilmesi şeklinde olup insanları doğru yola yönlendirme.⁵⁰

Günümüzde bu hidayet sınıflamalarından, kitap inzal olunması veya peygamber gönderilmesi şeklinde insanları doğru yola yönlendirme türü hidayete rastlamak

⁴⁸ Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, ss. 69-71.

⁴⁹ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, s. 291.

⁵⁰ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, Akçağ Yayınları, t.y., c. 1, s. 121.

mümkün değildir. Çünkü son din ve son peygamber, Kur'an-ı Kerim'de bildirilmektedir. Bu hidayet sınıflamalarından, insanın fiziki ve manevi güç ve melekelerini insanın yararına uygun gelecek şekilde yönlendirilmesi türündeki hidayet (mucize), Allah dostu kişilerin sıkça yaşadıkları durumlar olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle hak ile batılın, insanın yararına ya da zararına olan durumların arasındaki farkı görmeye yardımcı olan maddi ve manevi destek türü hidayete mazhar olmuş veya olabilecek kimselerde, Allah'a giden yolda gönlünü ve şuurunu uyandırıp bu uğurda çabalayan kimselerdir diyebiliriz. Numanoglu'nun da böyle bir hidayete mazhar olduğunu söyleyebiliriz.

Yine bazı insanlara yönelik hidayet ise ilham şeklinde de gerçekleşebilir. Ancak kişinin bundan istifade edebilmesi için Fatiha suresinde sıralanan şartların yerine getirilmesi gerekir. Buna göre hidayetin gerçekleşebilmesi için öncelikle Allah'a ve O'nun hükümlerine iman edilmesi, sadece O'na ibadet edilip, O'ndan yardım istenmesi gerekir. Bu şartları yerine getiren kişi Allah'tan hidayet isteme konumuna erişmiştir. Nitekim bir sonraki Bakara sûresinin ilk ayetlerinde hidayetin “muttakilere” ait olduğu şeklinde bir kayıt vardır. Bu durumda kişinin, hidayete nail olabilmesi için Allah'ın emir ve nehiyelerini gözetmesi gerekir.⁵¹

İmam Maturidî ise hidayet kavramını birinci olarak “Hakkı bilmek” anlamında bütün insanlığa hitaben dinî konularda açıklamanın Allah tarafından yapıldığını; ikinci olarak ise “Hakka ulaşmak” anlamına da gelebilecek olan hidayeti bizim için yaratmasını isteme manasında, yani sadece inananlara yönelik, Allah Teâlâ'nın kulu doğru yola iletmesi ve hak yoldan sapmaktan koruması olmak üzere ele almaktadır.⁵²

Her hakkı bilen hakka ulaşma isteğinin gerçekleşmediği, geçmişten günümüze sosyal tecrübe ile sabittir. Örneğin; Hz. Peygamber'in amcası Ebu Talib, Allah'ı ve Hz. Peygamberi hak olarak bilmesine rağmen, iman dediğimiz Hakka ulaşma hali gerçekleşmemiştir. İşte burada bahsedilen Hakkı bilmek anlamındaki hidayeti, Hakkın ve Hakikatin herkese açıklanması anlamına gelen “beyan”; Hakka ulaşmak anlamına gelen hidayeti de Allah'ın insanı hakikate erdirmesi anlamına gelen “tevfik” şeklinde anlamak daha doğru olacaktır. Tevfik anlamındaki hidayette de kişi iradesini, Hakka

⁵¹ Karadağ Cağfer, “İnsana Tanınan Üç İlâhi İmkân: Fıtrat-İşaret-Hidayet” *U.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 18, sy. 2, Bursa 2009, s. 89.

⁵² Maturidî, *Te'vilâtü'l-Kur'an'dan Tercümeleler* (terc; Bekir Topaloğlu), İstanbul 2003, s. 19-20.

ulaşma yönünde kullanılmalıdır. O zaman Allah Teâlâ o kişiyi desteklemektedir. Çünkü “Dinde zorlama yoktur. Hak ile batıl (herkese eşit olarak açıklanmak suretiyle) ayırt edilmiştir”⁵³ meâlindeki ayetin gereği olarak hiç kimse baskı ve zorlama ile yönlendirilemez. Bu durumdaki insanı Allah kendi haline bırakır ve o kişi kendi iradesi ve isteği ile istediği seçeneği benimser.⁵⁴

Hidayet olayında, kişide o ana kadar var olan zihni sentezin parçalanıp, yerine bütünüyle yeni bir sentezin konulduğu müşahede edilmektedir. Böylece mevcut değerler alt üst olmakta, önceki inanç ve kanaatler eksik ya da bütünüyle yanlış bulunarak reddedilmekte, “benlik” köklü bir değişime uğramaktadır. Dinî nitelikli olmayan siyasi, sosyal ya da başka türlü diğer inanç, kanaat ve tutum değişimleri ise insanı pek derinden etkilememektedir. Gerçek bir hidayet her zaman benliğin en derin noktasına kadar etki eder. Ruhunun derinliği içerisinde bir dine bağlanmaya ya da bütün hayat tarzını dine göre düzenlemeye karar veren insan, Allah ile insanlarla ve dünya ile yeni bir ilişkiye girer. Hidayete eren kimsede yeni enerjilerin, yeni faziletlerin kendilerini gösterdikleri, normal ölçülerde imkânsız denilebilecek olağanüstü değişikliklerin de ortaya çıktığı görülür.⁵⁵

Numanoğlu da, Allah’ın Tevfik anlamındaki hidayetinde olduğu gibi iradesini Allah’a ulaşma yolunda kullanarak, kendi irade, istek ve çabasıyla benliğindeki dinî şuuru uyandırmıştır. Ayrıca Kur’an-ı Kerim ile gerçek manada karşılaşması ve araştırmalarıyla ortaya çıkan yeni enerji ve faziletler, onda dilini şiire dökmesine vesile olmuştur.

II. NUMANOĞLU’NDA MANEVİ DUYGULARIN COŞKUN DİLİ: ŞİİR

Cengiz Numanoğlu’nun şiire yatkınlığını daha çocuk yaşlarındayken görmek mümkündür. Şöyle ki; yukarıda da kendi hayatından bahsederken ifade edildiği üzere, ortaokul öğrenciliği döneminde “Aksekililer” gazetesine “Akseki” diye bir şiir yazmıştır. Bu şiirin o gazetede basılıp yayınlanması şairin çocukluk yıllarına dair hatırlayıp hoşuna giden bir hatırası olarak yer almıştır.

⁵³ El- Bakara, 2/256.

⁵⁴ Karadaş, *a.g.m.* s. 92.

⁵⁵ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, s. 291.

Numanoğlu'nun "Sana Yöneldim", "Uyandım Şükür" gibi şiirlerine baktığımızda aslında onun hayat hikâyesini, içsel yolculuğunu, yaşadığı değişim ve dönüşümü, kişisel gelişimini gözlemleyebiliyoruz. Allah ile ilgili olmayan hiçbir şey yazmayan şair, "Sana Yöneldim" şiirini kaleme alışı şöyle aktarmaktadır:

Orhangazi'ye gelince 1987 yılı 'Ölüden Mektuplar'ı bastırdım. Ölü gitmiş mektup yazıyor bu tarafa. Hani rahat da yazıyor ölü, dünyadan korkusu yok, savcı mavcı korkusu yok rahat yazıyor malum. Daha sonra o baskıyı değiştirip tekrar ikinci baskı olarak yazdık ki o ilk baskı cahiliye dönemi dediğimiz dönemde sayılıyordu. Bazı kelimeler vs. uygun değil diye... İşte bu kitabın ilk baskısının basımı için İstanbul'a gittiğimde orada muhlis bir kişiyle karşılaştım. O kişi bana dedi ki; 'Binbaşım, bu kalem sizin kuvvetli bir kalem. Bunu din için yani Allah yolunda kullanmayı düşünmez misiniz?' falan dedi. Zaten kitabın içeriği öyle de, dedim ki; 'o saha çok karışık, düşünmüyorum.' Ama o gün eve geldim. Ertesi sabah yataktan kalkarken 'Sana Yöneldim' diye bir başlık ilham oldu. Hatırlamıyorum, bir rüya mı gördüm bilmiyorum ama bu sözcükleri beynimin içinden geçirerek uyandım. O gün yine kitap basımı için İstanbul'a gidip vapura binip karşıya geçtim. Tekrar eve geri gelinceye kadar dört dörtlük şekillendi kafamda. Ondan sonra devam ettim. 150 dörtlük şiirin tamamı, sonra ben onu kırtım, makaslardım, 100 dörtlüğe indirdim.

1989 ve 1990'lı yıllarda şiirleri daha tasavvufi ağırlıklı, arayış sonunda Rabbini bulma, sevgi ve huzur temalı iken 1990'lı yılların ortalarından sonra politik ve toplumsal olaylardan, 28 Şubat postmodern darbesine giden süreçlerden ve Müslüman coğrafyalardaki zulümlerden etkilenerek keskinleşmektedir. Aynı zamanda hiciv türü şiirleri de önemli yer tutmaktadır. Hiciv yoluyla hem karşı cepheye ayna tutup gerçekleri göstermek, hem de o zamanın mazlum Müslümanına destek vermek ve içlerini ferahlatmak istemektedir. Ayrıca tüm güçlülere ve adaletsizliklere rağmen hem ayakları Hak yolda sabit kılmaya yardımcı olmak hem de tarihe not düşmek istemektedir. Numanoğlu, "Kişiye Özel", "Kur'an'a Harp Açanın Vay Haline Mahşerde" şiirlerinde görülebileceği gibi içinde biriktirdiklerini süzerek, kaleminin ucunda yumuşatarak şiirlerine aktarmaya çalışmaktadır

Şiirlerinde ve beyitlerinde sıklıkla mahşerde yapılacak olan bir hesaplaşmaya vurgu yaparak, anlık zaferler kaydettiğini sanan zalimleri bir daha düşünmeye davet etmektedir:

*"Kur'an'a harp açmadan, hele önce bir düşün;
O'nun sahibinedir, çünkü er geç dönüşün!"⁵⁶*

⁵⁶ Numanoğlu, *Şuur*, s. 362.

Şiirlerinin temelinde Allah'ın rızasını kazanmak ve sanatını bu yolda kullanmak olduğu için, gösterişten ve anlaşılması zor üsluplardan kaçınan Numanoğlu, estetik değerlerinden ve kendi sanatsal kalitesinden taviz vermeden, söylediği sözün hemen her kesime ulaşmasını ve etkili olmasını arzu etmektedir. Bunun için de mümkün merteye eserlerinde, yeni nesillerin bilmekte zorlanacağı kelimeleri seçmekten kaçınıyor. Bazen oldukça basit gibi görünen bir beyit, insanların kültür seviyesine ve algı yeteneğine göre oldukça farklı ve derin açılımlar yapabilmektedir.

Özellikle günümüzde sosyal medyanın yaygınlaşması, çağın hızlanması ve 140 karakter* içine her türlü fikrin ve duygunun sığdırılmaya çalışılması onu zamanın ruhuna ayak uydurmaya, uzun şiirlerden ziyade beyit ve dörtlük yazmaya yöneltmiştir. Özlü söz söyleme sanatı olan sehl-i mümtenî sanatını, ustalıkla kullandığı için okuma yazma bilmeyen bir insan da, bir edebiyat profesörü de şiirlerini zevkle okuyabilmektedir.

Ayrıca şairin uzun yıllar müzikle uğraşması, enstrüman (trompet) çalması ve beste yapmasının, şiirlerinin üzerinde büyük bir etkisi olmuştur. Her şiirine bir beste gibi yaklaşmıştır. Onun için şiirin kulakta bıraktığı ahenk çok önemlidir. Okuyucuyu etkilemek, şiirin tesir kuvvetini arttırmak için sadece hece ölçüsü ve zengin kafiyelerle değil, iç ritimlere, bazen açık ve kapalı hecelere de dikkat etmektedir. Şiirinin aynı bir beste gibi dilde akıp gitmesine önem vermektedir.

Bütün bunları yaparken Numanoğlu'nun tek istediği, kendisinde ortaya çıkan şuur halini herkese aktarmak, bunu yaparken de en başta Allah'ın rızasını kazanmaktır. Çocukluğunda, babasının evdeyken başkaları duyup da şikâyet eder diye Kur'an-ı Kerim'i sesli okuyamaması, Numanoğlu'nun hayatına yansıyan onu yönlendiren bir olay olmuştur. O yıllarca şiirlerinde bu durumu, (nasıl olur da kâinatı yaratan Allah'ın kelâmı baskı altına alınır) ele almaya ve olumsuzlukları aktarmaya çalışmıştır. O, Allah kavramını öncelikle kendi kafasında bütünleştirmeye çalışmış, daha sonra da herkesin anlaması için "*Daha Kur'an Ne Desin*" gibi şiirlerini kaleme almıştır. Örneğin, Eûzü Besmele'nin kendi hayatında aldırıldığı "viraj"lar ve düzeltmelerden sonra, Kur'an'daki bütün şeytan ayetlerini topladığı "*Kur'an'da Şeytan*" kitabını ortaya çıkarmıştır. O, Eûzü Besmele'nin muazzam bir enerji kaynağı, motivasyon, güç, özgüven kaynağı

* İletişim çağında iletişim yoluyla iletişimi sınırlama biçimi, bir twitterdaki bir iletide kullanılabilir karakter üst limiti.

olduğunu ve şeytana karşı en güçlü silah olduğunu söylemektedir. Ayrıca Numanoğlu, insanları hep düşünmeye, aklını kullanmaya davet etmiştir. Günümüz Müslümanlarına şöyle seslenmektedir; Günümüz Müslümanının din adına dayatılan olmazsa olmazlar, mezhepler, tarikatlar, cemaatler, Kur'an'ı özünden değil mânâsını anlamadan sadece yüzünden okumalar, İsrailiyat, uydurma hadisler, farzların önüne geçen şüpheli sünnetler, içi boş şekli ibadetler, ifratlar, tefritler, seküler ve sosyal baskılar vs. gibi konu ve alanlarda uyanık olmasını, aklını kullanmasını istemektedir. Şair, şiir ve beyitleriyle sürekli müslümanları tefrikadan uzak durmaya çağırmakta, Kur'an ve Resul'un önderliğinde sıratı müstakim üzerine tek bir ümmet olmayı arzulamaktadır.

Cengiz Numanoğlu, aslında her Müslümanda olması gereken, bildiğiyle amel edip, bildiklerini çevresine de aktarma görevini ve dinî şuuru uyandırma gayretini, nazım şeklinde ortaya koymuştur. Bu işi yaparken şiirlerini tamamen kendi içinden geldiği şekliyle yere ve zamana bağlı kalmadan kaleme almıştır. Çünkü o, kimi zaman geceler boyu tefekküre dalmış, ayetler üzerinde düşünmüş, ayetleri ayetlerle mukayese etmiş kendi deyimiyle; “Rabbimizin müsaade ettiği kadar Kur'an ile haşır-neşir olmuş” ve onlardan şiir halinde pek çok neticeler çıkarmıştır.

Kendisinin anlatımıyla, kâinatı ve özellikle yaratıcı tefekkür etmesi, evinde masasının üzerinde veya pencerede gördüğü minicik bir karınca veya böcekle konuşması, kendi deyimi ile “Hom Ofis (Home Office)” olarak nitelediği evinin balkonuna kuşlar için koyduğu yemle karnını doyuran, su kabından susuzluğunu gideren kuşlara bakıp, onları yaratıcının yüceliği konusunda tefekkür ve tezekküre dalması kendisinde uyanmış olan şuurlu bakışından kaynaklanmaktadır. Şu beyti de onun tefekküre verdiği önemi ortaya koymaktadır:

*Tefekkürsüz bir toplum, başıboş kâfiledir,
Tevekkül doğurmayan, tefekkür nâfiledir.⁵⁷*

Ölüm ve ahiret hayatı üzerine de sürekli düşünen ve düşünmeye davet eden ve bu konularda da şiirler kaleme alan Numanoğlu, insanların bu dünyaya amaçsız, başıboş olarak gelmediklerini, yapacakları her şeyden sorumlu olan insanların, içerisine daldıkları gafletten çıkmalarını istemektedir.

⁵⁷ Numanoğlu, *Şuur*, s. 140.

III. ESERLERİ

Numanoğlu, şiirlerini bir başka deyim ile eserlerini her yaşta herkesin kolaylıkla anlayabileceği bir üslûp ile az sayfalı, küçük ebatlarda kitapçıklar halinde yayımlamayı tercih etmiştir. Hayatında maddiyata önem vermediği gibi şiirlerinin yayınlanmasında da yayınevi vs. gibi kaygılara düşmemiştir. Kendisinin de deyimiyile, küçücük bir bütçeyle şiirlerinin yayınlanması için çalışmaktadır. Aynı zamanda bütün şiirlerinin ve kitaplarının tüm içeriğine WEB üzerinden de kolaylıkla ulaşılabilir. Son zamanlarda kendisini yakından tanıyan bazı dostları, şiirlerini kitapçık halinde çoğaltıp hizmet amaçlı olarak ücretsiz dağıtarak Numanoğlu'nun mesajının daha geniş kitlelere yayılması için çaba göstermektedirler.

Yayımlanmış Kitapları

Numanoğlu Bütün şiirlerini Şuur isimli kitabında toplamıştır. Ancak, her bir konuyla ilgili şiirin ilgisine daha kolay ulaşması için bazı şiirlerini konu esasına göre ayrı kitapçıklar halinde bastırarak çoğaltmıştır. Bunlar aşağıdaki başlıklar halinde yayımlanmıştır:

- Ölüden Mektuplar (1987, 2008)
- Sana Yönelmişim (1988)
- Farkında Mısın? (1989)
- En Güzel İsimler O'nundur (Esmâ-ül Hüsnâ) (1990)
- Hazreti Muhammed (s.a.v.) (1990)
- Sabır Sınavıdır Ömür Dediğin (1990)
- İnsan Doğduk Ama Olabildik mi? (1991)
- Kur'an-ı Kerim'e Sor da Söylesin (1991)
- Kur'an'ı Anladıkça (1992)
- Beytullah'ta Ben (1993)
- Nesine Güvenir ki Şu İnsanoğlu (1994)
- Cehalet Yangını Kur'an'la Söner (1995)
- Ne Kadar da Sabırlısın Yâ Rabbi (1996)
- Bir Daha Düşün (1997)
- O Büyük Mahkeme'de (1998)
- Daha Kur'an Ne Desin! (2002)
- İnsan Olmak Bu Kadar mı Zorlaştı? (2002)
- Kur'an Olmasaydı Ne Yapardım Ben? (1999)
- Kur'an'da Şeytan (2003)
- Yorumsuz (2008)

Kur'an Şiirleri (2009)
Babam Derdi ki Yavrum (2012)
Kendine Gel Müslüman (2014)
Şeytan Der ki Ey İnsan! (2014)
Gerçeğin Merceğinden Şiir ve Şuur (2019)

Numanoğlu, resmi web sitesi ve sosyal medya hesaplarından yaptığı duyurularla, eserlerinin yazılı ve görsel basında kullanılması halinde telif istenmeyeceğini ilan etmiştir. Allah için yazılan eserlerin ecrinin, Allah'tan geleceğine inanarak, ölümünden sonrası için de tüm eserlerinin telif haklarını güvenilir bir vakfa bağışlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

CENGİZ NUMANOĞLU'NUN ŞİİRLERİNİN DİN ve AHLÂK EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

I. TEMATİK AÇIDAN İNCELEME

Şiir kelimesinin târifi bugüne kadar tam olarak yapılamamıştır. Başka bir söyleyişle, şiirin tanımlarında anlaşmak mümkün olmamıştır. Şiir, duygu, düşünce ve hayal dokularıyla örülerek insanları heyecana sevk eden ifadeleri yakalamaya çalışır. Sanatçının yaşadığı ruh hali, öyle bir çeşitlilik ve orjinallik gösterir ki, bunlar, günlük konuşma dili veya yazı dili ile anlatılamaz; anlatılsa, gerçek hayatın boyutlarıyla anlaşılır veya öyle sanılır. Derin üzüntüler, büyük sevinçler yahut engin coşkular vs.pek çok duygu şiirle anlatılabilir. Edebiyat sanatının temel türü olan şiir, her sanatkâra hatta her insana göre farklı bir tanıma giden öznel, subjektif tarafları olan, itibârî bir kelimedir. Şiir kavramı tam olarak tanımlanamasa bile, edebiyat eğitimi için bir bakış açısı bulunması zorunludur. Edebî eserlerde, kelimelerin oluşturduğu estetik bütünlük, manzum yazma geleneği, söylerken gizlenen ve karşılaşıldığında heyecan veren sözler; nazım, âhenk ve form özellikleri, muhtevâ özellikleri, anlatım özellikleri gibi bazı ölçütlerle incelenir ve onun kendine has orjinal bütünlüğü aranarak amaç, mâhiyet ve fonksiyon açılarından değerlendirilir.¹

Şiir, insanların duygu, düşünce ve hayal dünyalarını etkileyen; şairinde, duygu, düşünce, istek ve hayallerini bazen ölçülü ve uyaklı bazende içinden geldiği gibi aktardığı yazım şeklidir. Şiirin doğuşu, nesirden ve yazının bulunuşundan da öncedir. Şiirin temelinde ahenk vardır. İşte belki de bu ahenk insanlara tesir etmektedir. Cengiz Numanoglu da, şiirin bu özelliklerini en etkili bir şekilde kullanmaktadır.

Tematik açıdan incelemeye geçmeden önce, Numanoglu'nun şiirlerini biçimsel özellikleri itibariyle incelemek gerekirse, nazım biçimi olarak, kolay görünen ancak

¹ Mehmet Önal, *Edebiyat Sanatı Edebiyat Teorisi - Belagat ve Retorik - Edebiyat ve İletişim*, Kurgan Edebiyat, 2012, ss. 218-21.

benzeri söylenmeye kalkışınca zor olduğu anlaşılan, özlü söz söyleme sanatı olan “sehl-i mümteni” sanatını kullanmıştır. Onun için mümkün olduğu kadar sade kelimeleri tercih etmiştir. Bu sadelik aynı zamanda her kesimin, şiirleri, beyitleri, dörtlükleri kolaylıkla anlamasına yardımcı olmaktadır. Oldukça basit gibi görünen bir beyit, insanların kültür seviyesine ve algı yeteneğine göre oldukça farklı ve derin açılımlar yapabilmektedir. Türk halk edebiyatında Yunus Emre, bu sanatı ustalıkla kullanmıştır. Bu durum Cengiz Numanoğlu'nun yazdıklarının da onlarla karıştırılmasına sebep olmaktadır.*

Nazım birimi olarak, uzun şiirlerden ziyade, özellikle günümüzde sosyal medyanın yaygınlaşması, çağın hızlanmasına gibi durumlara ayak uydurmaya çalışan şair, daha çok dörtlük ve beyit şeklini kullanmıştır. Günlük hayatın koşturmacası içinde okumaya ve durup düşünmeye vakit bulamayan insanlar için şairin “*Yorumsuz*” kitabını bir kütüphane, içindeki her beyiti de ayrı birer kitap gibi düşünebiliriz. Şair, böylelikle herkesi bir nebze olsun durup düşünmeye davet etmektedir. Şair, şiirlerinde serbest ölçü kullanmıştır. Fakat uzun yıllar müzikle uğraşması, enstrüman (trompet) çalması ve beste yapmasının şiirlerinin üzerinde büyük bir etkisi olmuştur.

Âhenk ve ritm, şiirde birbirini tamamlayan fonksiyonlardır. Âhenk, bir bütün içinde bulunan parçaların birbiri ile uyumu demektir. Parçaların biçimi, yapısı, dokusu, etkisi, takdimi, soyut ve somut değerleri, muhtevası, kullanılışı vb. nitelikleri birbiri ile dengeli bir bağlantı içinde olmalıdır. Bazı örneklerde tercihlere göre, bu durum bozulabilir ve geleneksel oran ve denge anlayışı ihlal edilebilir. Ritm ise, edebi eserin parçaları arasındaki uyum sistemlerinden biridir. Ritm, aslında bir müzik terimidir ve melodinin icrâsındaki zamanlamayı belirler. Edebi eserde, bilhassa şiirde söz konusu edeceğimiz ritm; harf, hece ve kelimelerin önce kulakta sonra gönülde uyandırdığı tesir ile belli periyotlarla bize ulaşır. Vezin, kâfiye, asonans, aliterasyon gibi ritm de âhenk unsurlarındandır.²

Bir sözün şiir olabilmesi için, ölçülü ve kâfiyeli olmasının yanında güzel olması da gerekir. Güzel sözlerden meydana gelen bir şiir, dilin ve insanın özüdür. Şiir için

* Numanoğlu'nun birçok beytinin veya dörtlüğünün altına Yunus Emre, Necip Fazıl Kısakürek, Mehmet Akif Ersoy vb. isimler konularak yayımlanması günümüzde sosyal medyada sıklıkla rastlanılan bir durumdur.

² Önal, *Edebiyat Sanatı Edebiyat Teorisi - Belagat ve Retorik - Edebiyat ve İletişim*, s. 223.

ölçü ve kâfiye ne kadar önemli ise, onu zenginleştiren ve besleyenin büyümlü ses yanı olduğu unutulmamalıdır.³

Numanoğlu da, gerek kendi özünden, içinden gelen sözlerle, gerekse sanatçı kişiliğinin etkisiyle kaleme aldığı şiirleri, insanı hemen sarmakta, büyümlü ses yanıyla kulakta ve gönülde iz bırakmaktadır. Ayrıca okuyucuyu etkilemek, şiirinin tesir kuvvetini arttırmak için sadece hece ölçüsü ve zengin kafiyelere değil, iç ritimlere, bazen açık ve kapalı hecelere de çok dikkat etmiştir. Şiirinin aynı bir beste gibi dilde akıp gitmesini arzu eder. Nazımda uzun veya kısa, kapalı ya da açık hecelerin belli bir düzene göre sıralanarak ahengin sağlandığı bir ölçü birimi olan aruzla yazılmamasına karşın, bu müzikalite ve önem okuyucuda çoğu zaman aruzla yazılmış bir şiir hissi bırakabilir.

Numanoğlu'nun şiirlerinde yoğun bir şekilde kullandığı dinî temalar, büyük ölçüde Kur'an kaynaklıdır. Kur'an, şairin orta yetişkinlik döneminden itibaren etkisinde kaldığı, kendisini adeta büyüleyen bir Kitap'tır. Aşağıdaki kelime bulutunda da görüleceği üzere, şiirlerinde en sıklıkla tekrarlanan sözcük Kur'an'dır.* Numanoğlu'na göre Kur'an söylenmesi gereken her şeyi söylemiş, insanın anlaması için başka bir söze hacet bırakmamıştır, yeter ki insan ona kulak versin. Cehalet batağından kurtulmanın adresini göstererek; kendisine gösterilen iki yoldan birini özgürce seçmesi için ayetlerini apaçık bildirerek; ölümü sıkça akla getirerek; hesap gününü ve öteki dünyada insana malın, mülkün, şöhretin faydasının olmayacağını hatırlatarak, dağın taşın bile korkusundan paramparça olacağı kadar açık gerçekler karşısında insanın kayıtsız kalmasının haddini bilmezlik olacağı uyarısını yaparak Kur'an'ın söylenebilecek her sözü söylediğini “*Daha Kur'an Ne Desin?*”⁴ serzenişiyle veciz bir şekilde dile getirmektedir.

³ Tuncer Gülensoy, *Türkçe El Kitabı*, 1. bs., Akçağ Yayınları, 2000, s. 534.

* *Şuur'da* “Kur'an” kelimesi 445 yerde geçerken, onu takip eden “Allah” kavramı 440 yerde tekrarlanmıştır.

⁴ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 11-14.

Şekil 1: Kelime bulutu

Numanoğlu'nun şiirleri tematik açıdan incelendiğinde Kur'an, Allah, insan, dünya, Hz. Peygamber, ibadet, ölüm ve dua temalarının daha yoğun bir şekilde işlendiği görülür. Şimdi bu temaları daha yakından inceleyelim.

A. Kur'an

Şair, gerek şiirlerinde gerekse beyitlerinde Kur'an-ı Kerim'in adını doğrudan kullanmasa bile, neredeyse yazdığı pek çok şeyde Kur'an'dan ve hadislerden kendi anladığı mana ve öze uygun olarak, Kur'an ve İslâm ruhunu taşımış, ayet ve hadisleri kendi sanatıyla harmanlayarak okuyucuya sunmuştur. Şair'e göre insan "Kur'an'ı anladıkça" dünyadaki korkularından, vicdanını, ahlâkını, düşüncelerini kirleten şeylerden; hurafelerden, kalp gözünü bağlayan düğümlerden birer birer kurtulurken hiçbir şeyin sebepsiz olmadığını, katılaştan yüreklerin bile hidayete erdiğini, ölüm ve mahşeri hatırlayan bedenleri, ebedi kurtuluşun Dost'ta olduğunu, insanla barışıp sevgiyle tanışmayı, haramlardan kaçıp semalarda uçmayı, şeytanın tuzaklarını görüp imanla dolmayı öğrenmektedir.⁵

Barışın, kurtuluşun rehberi, Hz. Peygamber'in en büyük emaneti, irfanın zaptedilmez kalesi, şefkatli, gaflete ve dalalete son veren, ihlâsı, tevhide müjdeleyen,

⁵ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 334-36.

çağlara, çağlar üstü hükmeden, korkular ve ümitler harmanı, bileni, bilmeyenden ayıran, gerçek ilmin adresi olan, şânı mahşere dek korunacak olan Kur'an-ı Kerim,

*Bir kitap ki; Allah'ın, beşere son kelâmı,
En büyük mucizesi ve en büyük selâmı.
Bir kitap ki; ne dengi, ne benzeri, ne eşi;
İnsanlık âleminin, batmayan tek güneşi⁶ dir.*

1. Kur'an'ın Yol Göstericiliği / Görevi

Allah'ın varlığı, düşünmek isteyen kimseler için gayet açık ve anlaşılabilir bir duruma getirilebilirken bu durumda, zannedildiği gibi Allah'ın varlığı “akıl dışı” veya “anlamsız” bir inanç olmaktan çıkmakla kalmaz, aynı zamanda bir “temel hakikat” halini de alır. İşte Kur'an'ın görevi de budur. Kur'an'ın ana hedefi, yani yolu ise Allah değil, insan ve onun davranışlarıdır.⁷ Çünkü Allah'a ulaşacak olan insan ve onun yaptıklarıdır. Şüphesiz bu yolda en büyük yol gösterici Kur'an-ı Kerim'dir.

Şair de, her fırsatta bunu dile getirmektedir ki; insanoğlunun önce kendini sonra da İslâm'ı, haddini, ahlâkı, vefayı, şeytanı, vebali, sevgiyi, saygıyı, ehlini, cenneti, mizanı, zekâtı, Resûlü, ibrâyı, namazı, rütbeyi, ölümü, insanın can suyu olan pınarı, her daim Kur'an'a sorarak, Kur'an'da bulacağını anlatmaktadır.⁸ Ayrıca Numanoğlu, Kudüs'te kaleme aldığı “*Kur'an Olmasaydı Ne Yapardım Ben?*”⁹ şiirinde cehaletten sıyrılıp hidayete erişini, kör karanlıklardan kurtulup fitrata dönüşünü, şirkten, küfürden, bataklıklardan nasuh tevbeyle çıkıp, şükür ile Nebi izinde yürüyüşünü, gafleti terkedişini, gerçek adreste vardığı secdelerini, Kabe'ye yönelip Allah rızasına dönüşünü çok güzel anlatmaktadır.

*Müslümanlar girmiş, yetmiş üç yola;
Kimi gider sağa, kimi de sola,
Allah'a giden yol, hangisi ola?
Kur'an-ı Kerim'e, sor da söylesin...¹⁰ dörtlüğü ile başlayan şiiri gibi;*

*Bırak.. O “çağdaşlar” ne derse desin,
Hayat bir sınavdır, bu hüküm kesin,
Secde et ki; varsın, Allah'a sesin;
Sanma ki; önünde, seçenekler çok;*

⁶ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 292-93.

⁷ Fazlur Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, çev. Alparslan Açıkgenç, 9. bs., Ankara Okulu Yayınları, 2007, ss. 30-31.

⁸ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 265-69.

⁹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 242-44.

¹⁰ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 66-68.

Ya *KUR'ÂN*, ya *HÜSRÂN*, üçüncüsü yok.¹¹ Şeklindeki şiirleri de Kur'an'a sorup onun yolunda gidenlerin doğru yolda olduklarını anlatmaktadır.

2. Kur'an'dan İstifade Edebilmenin Şartları

Şair'e göre Kur'an eşsiz bir ilham kaynağı, hayat rehberidir. Ancak insanın ondan yararlanabilmesi için bazı şartları taşıması lazımdır. Her şeyden önce insanın Kur'an-ı Kerim'e karşı hem beş duyu organlarından biri olan kulağını, hem de gönlünü açması lazımdır. Kur'an'ın sunduğu güzellikleri ilk etapta kendinin istemesi gerekir.

*Kabir kapısında, Hakk müjdesini,
Cennet göklerinde, "Selâm" sesini,
Sonsuz saltanatın, tek adresini;
"İstemem!" diyene, Kur'ân ne versin!¹²*

Numanoğlu'na göre, insanın Kur'an'dan istifade edebilmesinin diğer bir şartı, yapıp ettikleri üzerine düşünmesi, kafa yormasıdır. Ayrıca insanın, dünyanın insana cazip gelen malına, mülküne, parasına, zenginliğine aldanmaması, sadece şekle şemâile, itibar etmemesi gerekir. Etrafına ibretle bakması, duydukları ve gördüklerini sorgulaması, zamanın cazip ve aldatıcı sloganlarına kanmaması icap eder.

3. Şifa Kaynağı Olarak Kur'an

Kur'an'ı-Kerim bütün Müslümanların şüphesiz hayat rehberidir. Müslüman, aradığı her şeyi orada bulabilecektir. İşte şair de, Kur'an-ı Kerim'in müslümanın her derdine deva olacağını söylemektedir. İnsanın inancını besleyen, dünyevi korkulardan arındırıp kördüğümüleri çözen, ruhları huzura kavuşturan, devalar deryası Kur'an-ı Kerim'dir.¹³

*Kur'ân eczanesinde, her derde devâ vardır;
Son kullanma tarihi: Kıyâmete kadardır...¹⁴*

4. Kur'an'ın Hak Söz Oluşu

Kur'an, şüphesiz Allah'ın kelâmıdır. Allah'ın emri veya şeriati kadar, hatta Allah'ın zatı kadar somut ve gerçektir. Bu anlamda Kur'an, hayatın özünü ve esasını

¹¹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 40-41.

¹² Numanoğlu, *Şuur*, ss. 106-7.

¹³ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 334-36.

¹⁴ Numanoğlu, *Şuur*, s. 264.

anlatır. Bu özellikleriyle kültürel ve entellektüel tarafgirliğin kalıplarına sığdırılmayı reddeder.¹⁵ Şaire göre de, Kur'an'da anlatılan herşey gerçektir; Kur'an ahlâkını çağdışı gören ve şehvet bataklığında hüküm sürenlerin cehennemdeki yerinin hazır olması gibi, tevbesinde ihlâslı mü'minlerin geçmiş günahlarının bile affedilip cennet vaadi ile şereflemeleri gibi, mahşerdeki dehşete rağmen her secdenin mizanda delil oluşu gibi, Kur'an'da Rabbimizden bildiren hak sözdür, şaka değildir.¹⁶

B. Allah

Bütün varlığın yaratıcısı Allah'tır. Allah'tan başka bir şeye dayanmak Kur'an'ın da sık sık kullandığı bir ifadeyle "kaybeden" olmak demektir. Bütün düşünce ve amellere değer kazandıran ve onları anlamlı yapan hayata bütünlük, birlik ve değer veren sadece Allah'tır.¹⁷

İnsanın yaratılış gayesi Allah'a kulluk etmektir. Dolayısıyla insanın temel görevi kendini yaratan Allah'ı isim ve sıfatlarıyla tanımak, O'na iman ve itaat etmektir. İşte bu konuda bize Rabbimizi, bütün özellikleri, isim, sıfat ve fiilleriyle tanıtan son rehber Kur'an ve Kur'an'ın tebliğ ve tebyin edicisi Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)'dir.

Allah'ın isim, sıfat ve fiilleri, her ne kadar Yüce Yaradan'ı tam olarak anlatamasa da O'nun zatına nispet edilen mana ve kavramlardır. Bu isim ve sıfatlar, Allah hakkında yücelik ve aşkınlık ifade ederken insanlar üzerinde de sevgi ve saygı hissi uyandırır. Zikir ve duada kullanılmaları, duanın ve ibadetin kabulüne vesile olur. Zikir ve dua, insanlar için Allah ile iletişime geçme fırsatı ve hissi verirken kalbe huzur ve sükûn verir, insana ilâhî lütuf ve rahmet telkin eder.¹⁸

*Doksandokuz ismini, ezberden sayanlara,
Doksandokuz manâyı, gönülde duyanlara,
Bütün bu duyulara, amelde uyanlara,
Cennetler müjdeledi, Yüce Rabb'ül Âlemîn*

Numanoğlu'da Yüce Rabbimizin 99 ismini dörtlükler halinde açıklamaya çalışmıştır. İlk dörtlükte Allah ismi şu ifadelerle tanıtılmıştır:

*O'nun birinci ismi, isimler sultânıdır;
Her ânın, her mekânın, her cânın cânânıdır.*

¹⁵ Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, s. 47.

¹⁶ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 86-87.

¹⁷ Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, s. 42.

¹⁸ İsmail Karagöz, *Esmâ-i Hüsnâ*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2011, s. 15.

*Kur'ân'da ilk âyetin, başlangıç kelâmıdır,
Her zerre "ALLAH" diye, O'nu söyler durmadan...*¹⁹

1. Allah'ın Yaratma Sıfatı

Şair; insanoğlunun, Allah ve Allah'ın yarattıkları, Allah'ın büyüklüğü üzerine düşünerek, çevresinde olup bitenin farkına varmasını istemektedir. Ayrıca, bir kum tanesinin varlığıyla dile gelip "Mutlak Güç"ü anlatmasına, tohumun büyüme için yağmuru bekleyişine dikkat çekerek, gören her gözün Allah'ı bilmesi gerektiğine işaret etmektedir.²⁰

Şair, kâinatta var olan denge ve düzeni, aslında bakan her gözün görebileceğini anlatmaktadır. İnsan bedenindeki bilmeceleri çözmeye çalışsa ya da hiç değilse küçük bir ceninden beşerin temeli oluşundaki evreleri merak edip izlese veya hiç bunlara kadar bile gitmeden kendi bedeninde atan kalbine bile hükmedemediğini görse Allah'a ulaşacaktır. Ayrıca kafasını kaldırıp gökyüzüne baksa, yıldızların bir adım yolundan şaşmadığını, Güneşin, Ay'ın hep aynı dengede döndüğünü de görebilecek ve Yüce Yaratıcı Allah'a ulaşabilecektir. Sadece insanlar, birazcık etrafında yaşananların ve bunların sebeplerinin farkına varmalıdır.²¹

Bilim adamları da bu konuda çeşitli görüşler ortaya koymuşlardır. Şöyleki; Kur'an en temel mesaj olarak teist bir varlık anlayışı sunar; evreni, rasyonel, bilgisi ve kudreti çok yüksek olan Allah'ın yarattığını ifade eder. Kur'an'ı okuyan her müslümanın zihni, rasyonel bir Allah'ın yarattığı evren tasavvuruna göre inşa olmaktadır. Evrenin rasyonel bir varlık olan Allah tarafından yaratıldığı bilgisi altında, yine bu evrenin, bu yaratıcının yarattığı rasyonel varlıklar tarafından anlaşılabilir olması, beklenen bir durumdur ve bunda şaşılacak bir taraf yoktur.²²

Şair de yaratılmış rasyonel varlık olan insanın, çevresine bakarken Allah'ı ve onun yarattıklarını göremeyen gözüne sitem ederek, bir kır çiçeğinin ince teninde, kelebeklerin şal deseninde, sabahların nurlu yelpazesinde, yağmur-kar tanelerinde, sararıp düşen yaprakta, cümbüşlü renklerde, çiçek çiçek bal toplayan arılarda, her nimette, her ayette, dünya denilen şu daracık kafeste, Allah'ı göremeyişinden

¹⁹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 377-95.

²⁰ Numanoğlu, *Şuur*, s. 63.

²¹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 5-10.

²² Caner Taslaman, Enis Doko, *Kuran ve Bilimsel Zihnin İnşası*, İstanbul Yayınevi, 2015, s. 27.

rahatsızlığını “Neyleyim...” serzenişiyle dile getirmektedir.²³

2. Allah’ın Merhameti / Affediciliği

Rahmet, merhamet, Allah’ın merhamet sahibi olduğu hususları Kur’an-ı Kerim’de pek çok ayette geçmektedir. Pek çok ayette zikredilmesi, bu kavramların da hem inananlar, hem de insanlar tarafından üzerinde önemle durulması gereken kavramlar olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu konu eğitim açısından da son derece önemlidir ki; bir eğitimci mutlaka merhametli olmalı, affediciliğini de her zaman ön planda tutmalıdır. Allah Teâlâ, kullarına karşı son derece şefkatli,²⁴ merhametli, merhamet edenlerin de en merhametlisidir.²⁵

Zaten Kur’an’ın Allah anlayışı da; düzenli yaratma, rızık verme, hidayet, adalet ve rahmet kavramlarını içeren organik bir bütün teşkil etmektedir. Tabiatı ve insanı yaratması, tabiatı insan için yaratması Allah’ın en başta gelen rahmetidir. Ayrıca Allah’ın rahmeti; peygamberler göndermesi, kitaplar indirmesi, insanlara yol göstermesi ile mantikî en üst seviyesine ulaşır.²⁶

Şair’e göre de Rabbimiz, merhametiyle bizlere öyle nimetler vermiştir ki, saymakla bitmediği gibi insanoğlu pek çoğunu da görememektedir. “Ol” deyip âlemleri yaratmış, adı, sanı dahi olmayan insana can verip güzellik vermiştir ki; kimine ömürleri an, dünyayı han eylemiş, kimine de aşkı ölmez eyleyip adını dost hanesinden silinmez eylemiştir.²⁷ Ayrıca şair’e göre, Allah için yapılan hiçbir şey boşa gitmeden, Rabbimiz bir verilene en az misliyle yine karşılık vermektedir:

*Hakk yolunda, boşa gitmez emekler,
Bir tebessüm bile, kabirde bekler,
Karşılıksız çıkmaz, orada çekler;
Ticâret istersen... Borç ver Allah’a...*²⁸

3. Allah Aşkı / Allah Rızası

Mü’min, öyle bir inanmış kimsedir ki, yaptığı her işte, baktığı her yerde Allah’ı görebilendir. Pınarlardan içse de kanmayan, sofrasında ana, baba, kardeş ve aşı olduğu

²³ Numanoğlu, *Şuur*, s. 374.

²⁴ Bakara, 207.

²⁵ Yusuf, 64.

²⁶ Rahman, *Ana Konularıyla Kur’an*, ss. 29-38.

²⁷ Numanoğlu, *Şuur*, s. 321.

²⁸ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 282-83.

halde doymayan, tozlu, çamurlu, sabır taşlarıyla döşeli yollarda çileler çeken, semaya el açıp yücelere uçan, pişman olup yıllarca ağlayan, kâinatın da içinde olduğu tüm dönüşlerde, gönül telinden çıkan bütün şiirlerde, bestelerde, hep Allah'ı bulanın “mü'min” kimseler olduğunu anlatan şair, “Sana'dır”²⁹ şiirinde Allah aşkıyla yaşamayı anlatmaktadır.

Kişi, her zamanda ve her durumda, elinden geldiği kadar Allah'a yakın olmak için bütün yolları aramaya devam etmelidir; çünkü Hakk Teâlâ insana o zamanın ve durumun diliyle hitap eder. Allah'a yaklaşmanın bir ölçüsü olamaz, zira kulun yaklaşması mukayyettir, yani nisbidir, şartlara ve durumlara bağlıdır. Allah'ın yaklaşması ise mukayyet değildir, aksine mutlaktır. Allah'ın kendi eliyle koymuş olduğu ölçü, başkasının kendisiyle Allah'a yaklaşmayı arzu ettiğin o fiili, o eylemi, ölçtüğü ölçüdür. Dolayısıyla bunun sıfatı şöyle olmalıdır: Allah'ın birine yaklaşması, onun O'na yaklaşmasından daha kuvvetli ve daha çoktur. Allah, kendisini insana yaklaşan biri olarak vasfetmektedir; insanın O'na yaklaşmasını ise, misli misline vasfetmektedir. Çünkü insanoğlu, Allah'ın yeryüzündeki halifesidir.³⁰

Şair de “Sana Yöneldim”³¹ adıyla kaleme aldığı, kitabının en uzun şiiri diyebileceğimiz bu şiirinde, her yerde, her şeyde Allah'ı görüp, bulup O'na yöneldiğini ve Allah aşkına, Allah rızasına giden yolları göstermektedir.

4. Allah Korkusu / Allah'a Şükür

İnsanın; sıkıntılı, elem verici, şiddetli korku doğuran bir durumla karşılaştığı hallerde aşkın bir kudrete yönelerek dua etme, yalvarıp yakarma, ihlâs ve şükür gibi davranışlar sergilediği³² çeşitli ayetlerden anlaşılmaktadır. İşte insanın bu fitri özelliğinden dolayı inzar yani uyarma metodu ile onun yaratılıştan sahip olduğu fakat insani güç ve değerlerden habersiz olma (gaflet), gerçeğe karşı direnme (gurur ve kibir) gibi dengesizliklerle köreltiği inanma duygusuna, uyarıcı bir etkiyle yeniden işlerlik kazandırılıp harekete geçirilmesi istenmektedir. “Biz onu (Kur'an'ı) senden evvel kendilerine hiçbir uyarıcı gelmemiş olan bir topluluğa, onları inzar etmen için indirdik.

²⁹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 138-39.

³⁰ Muhyiddin İbn Arabi, *Hakikat ve Tefekkür*, çev. Mahmut Kanık, 3. bs., Hece Yayınları, 2003, ss. 37-38.

³¹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 302-20.

³² Fahreddin er-Razi, *Tefsir-i Kebir (23 Cilt şamua)*, çev. Suat Yıldırım v.dğr., 2. bs., Huzur Yayın Dağıtım, t.y., s. 483.

Olur ki onlar hidayete ererler. (Umulur ki doğru yolu bulurlar)”³³, “O kitap, sana ataları uyarılmamış, bu yüzden kendileri gaflet içinde kalmış bir toplumu uyarman için indirilmiştir.”³⁴ meâlinde ki ayetlerde de inzar ile muhatapların durumu arasında ilgi kurulmuş ve onların inzar edilmesiyle beklenen sonuç, “ihtida” ile ifade edilmiştir.³⁵

Ayrıca çocukta doğuştan var olup getirdiği “sevgi”, “sığınma” ve “bağlanma” duygularıyla “korku” duygusu çok iyi tanınmalı, sevgi ve bağlanma duygusu yeterince beslenmelidir. Bu duygular, “Allah sevgisi” ve “Allah’a bağlanma” duygularına ulaştırılmalıdır. Çocuk, ilk çocukluk yıllarında korku duygusuna vurgu yapılarak Allah’tan korkutulmamalıdır. Çocuğa küçük yaşlarda verilecek Allah korkusu, hele ki suç ve ceza, iyi ve kötü, cennet ve cehennem, günah ve sevap gibi kavramları öğrenmeden verilen Allah korkusu, yanlış sonuçlar doğurabilir. Çocuk önce Allah’ı sevmeli ve O’na bağlanmalıdır.³⁶

Çocuklara dinî duygular kazandırmak için özellikle sevgi motifinden istifade edilmelidir. Çocuklara verilecek örnekler, olumsuzlardan değil, olumlu örneklerden seçilmelidir. Yani korkutmak ve yasaklamalardan çok, sevdirmek, kolaylaştırmak esas olmalıdır.³⁷ Korku duygusu da, sevgi duygusu da gerek çocuklara gerekse yetişkinlere yerinde ve dozunda verilmelidir. Korkuyla, gafletle, kibirle körelen inanma duygusu, sevgiyle, ilgiyle ve içtenlikle ortaya çıkıp çoğalmalıdır.

Kulda Allah korkusu yoksa eğer, beşeri adalet, kanun hepsi boşuna, yüreğinde Allah korkusu yoksa eğer, cana can demez, vahşetten yana şampiyon olup sel gibi kan döker. Oysa Allah korkusu; maddi aşkı kalpten silen için cennet müjdesi, kalbe Kur’an mührünü vuran için hidayet nuru, kıyamet gününde gölgelik, nefis ile zorlu savaşta en büyük silah, zorda kalana yetişen, mü’minin dostudur.³⁸

İnsanda fitri olan korku duygusu, iyi yönde geliştirilerek Allah’a sevgi, Allah’tan utanma şeklinde tezahür edebilmektedir. Şair de, Allah’tan birazcık utanan kimsenin, haramdan uzak duracağını, fakir fukarayı gözeteceğini, fitrat özünde kalıp yüzünün kızarmayacağını, ne gözyaşı ne de kan döküleceğini, bir

³³ Secde 32/3.

³⁴ Yasin 36/6.

³⁵ Turgay Gündüz, *Kur’an’da Korku Motifi: İnzar Kavramına Eğitimbilimsel Yaklaşım*, Düşünce Kitabevi, 2004, s. 143.

³⁶ Karaköse, “Çocukluk Dönemi Din Öğretimi”, s. 51.

³⁷ Mustafa Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, 9. bs., Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, ss. 59-61.

³⁸ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 248-49.

başkası için diz çökülüp de bir lokma için boyun bükülmeyeceğini anlatmaya çalışmaktadır.³⁹

Şükür ise ahlâk kavramı olarak yapılan iyiliğin kadir ve kıymetini bilip iyilik edeni övmek, nankör olmamak demektir. Kul olarak insan da, Allah'ın lütuf ve nimetlerini dile getirir ve O'nu överse şükretmiş olur. Ancak esas şükür, Yüce Allah'ın insanlara vermiş olduğu nimetleri yerli yerince kullanmaktır. Çünkü bilip de kullanmamak, şükrü yeterince yerine getirmemek demektir. Yeterince şükretmiş olmak için, nimeti bilme ile elde edilen nimetten dolayı sevinç duyma, nimete karşılık olarak yapılması gerekeni dil, beden ve kalp ile yerine getirmek suretiyle olur. Örneğin; bir organın şükrü, onu iyi ve güzel şeylerde kullanmak, günaha götürücü şeylerden uzak tutmakla olur.⁴⁰

Şair de bu durumu “Nasıl Olur Da Sana Secde Etmez Bir İnsan”⁴¹ şiirinde etkileyici bir şekilde anlatmaktadır. İnsanın secdeden uzak olmasının ise, ancak insanın içindeki “Bir Gizli Kibir”⁴² ile açıklanabileceğini savunur. Fakat elbette ki sadece secde etmek de yeterli değildir ve esas şükrü yerine getirmenin; yani Allah'ın vermiş olduğu nimetleri yerli yerince kullanmanın yolunu, “İbadet”⁴³ şiirinde halis bir kalple ve güzel bir şekilde yapılan her iyiliğin, her emeğin Allah yolunda bir ibadet olduğunu anlatarak göstermektedir.

Ayrıca şair, küfre götüren şeyleri görüp onlardan uzaklaşarak içindeki putları kırışına, gizli kibirden arınışına, Kur'an'la tanışmasına, Mina'da şeytanı taşlamasına, ahlâk borsasından kurtuluşuna, tevbekâr kul oluşuna, Allah'tan korkar oluşuna şükretmektedir.⁴⁴ Allah'ın vermiş olduğu bir nefesin, sayılamayacak kadar olan nimetler içindeyken verdiği bir lokmanın bile ödenemeyeceğini dile getiren Numanoğlu, hiçbir kalemin, bunu yazmasının bile haddi olmayacağını söyler ve verdiği bunca nimete verilecek karşılığın, hiç olmazsa, “El hamdülillâhi Rabb'il âlemîn!..” demek olduğunu belirtir.⁴⁵

³⁹ Numanoğlu, *Şuur*, s. 100.

⁴⁰ İsmail Karagöz v.dğr., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006, s. 543.

⁴¹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 278-79.

⁴² Numanoğlu, *Şuur*, s. 141.

⁴³ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 47-52.

⁴⁴ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 184-85.

⁴⁵ Numanoğlu, *Şuur*, s. 83.

Zaten insan, kendini yetiştirenin mutlak bilgisi ve iradesi karşısında sorumludur. Bunun için öğrenmesi, öğretmesi ve yetiştiricinin gösterdiği yolda yetişmeye devam etmek üzere çalışması gerekir: Allah, bütün âlemlerin yetiştiricisi (Rabb-ül-âlemîn) dir.⁴⁶

5. Allah Sevgisi

Bütün diğer duygular gibi, sevgi duygusu da doğuştan vardır. Ancak geliştirilmeleri sonradan olmaktadır ve genellikle dışarıdandır. Onun için de özellikle çocuklardaki sevgi duygusunun, büyükleri tarafından iyi yönlendirilerek geliştirilmesi gerekir. Çünkü sevgi ile Allah inancı ve din duygusu verilen çocuklar hem Allah sevgisini benimsemekte hem de kuvvetli bir güven duygusu geliştirmektedirler.

Numanoğlu, pek çok şiirinde Allah sevgisine değinmiştir diyebiliriz. Çünkü O, şiirlerinin ortaya çıkışındaki amaç olarak, Allah'ı, varlığını, birliğini, büyüklüğünü, yarattıklarını, Kur'an'ı vs. gibi birçok yönüyle Allah'ı anlatmaya, tanıtmaya, hatırlatmaya çalışmaktadır. Durum böyle olunca bütün bunların altındaki sebep elbette Allah sevgisidir.

Şair, dünyanın tâcı, tahtını istemez. Kul berâtıyla bağışlanma istemektedir. Sabrını vermezse nefsiyle başa çıkamayacağını ve seveni sevdiğini bilir. Allah aşkıyla eğilmeyen başı istemez. Şükrünü kabul edip rızâsının kabul olmasını ister ki; rahmetinle, Kur'an'la tanıdığım Rabbim, 'Maşerde Kur'an'la Haşreyle Beni'⁴⁷ diyen şair, Allah sevgisini anlatmak istemektedir.

Sevgiye susamış gönlü doyurmak için, dostunu dilinle dövme; sıratı Yâr'e naz etmek için, yaptığın hayrı övme; huzura varmak için, dünyayı sevme; Yâr'e yakın olmak için, namazı başından savma!⁴⁸ diye öğüt veren şair, sevdiğine varmanın yollarını göstermektedir.

Şaire göre Allah sevgisi öyle bir şeydir ki ona sahip olanın çilesi dağ olsa, yolu düz gelir; karakışları bahar, dertleri ödül olur; cihan korkuları yok olup, ölüm onun için yâr olur. Ayrıca yüreğinde Allah sevgisi olanın ak sofrasına kara lokma karışmadan,

⁴⁶ Nevzat Ayasbeyoğlu, İslâmiyetin Eğitimimize Getirdiği Değerler ve Kur'an-ı Kerim'in eğitim ile ilgili Âyetlerinin Tahlili, MEB Yay., İstanbul, 1991, s. 113.

⁴⁷ Numanoğlu, *Şuur*, s. 15.

⁴⁸ Numanoğlu, *Şuur*, s. 39.

şeytanı duymayıp ibadete doyacağını; gaflet zincirinin paramparça olacağını; irfânın ahlâk potasında pişeceğini; nefret kasırgasının dinip, sevgilerin yağmur olup yağacağını; uzakların yakın olup, kâinatın gizleri çözülürken; Hakk'ı bilen, mekânının cennet olacağını anlatmaktadır.⁴⁹

C. İnsan

Cengiz Numanoğlu'nun şiirlerinde işlediği ana temalardan biri de insandır. Onu kimi zaman yaratılış ve davranış özellikleriyle ele alır, bazen onu kötülüğe / günahlara yönelten etkenlere dikkat çeker, bazen de bir mümin olarak insandan bahis açar. Kim olduğunu hatırlatmak için şiirleri arasında yerleştirdiği oldukça kısa nesir yazısında ona şöyle hitap eder:

Allah'ın en çok sevdiği, varlıklar içinde en şerefli yarattığı, Kendi rûhundan ruh verdiği, “sana şah damarından yakınım” dediği, melekleri önünde secde ettirdiği, akıl nîmetini bahşettiği ve cennetler vaat ettiği, üstün bir varlıksın. Eğer, bu üstünlüğünü daha dünyada iken yaşamak ve dünya hayatında yaşadığın ruhsal bunalımlardan kurtulup, iki dünyada da mutlu olmak istiyorsan; belirtilen Kur'ân âyetlerini okumalı ve hayatına geçirmelisin. Yüz doksan bir Âyet-i Kerîme'de⁵⁰ doğrudan veya dolaylı olarak, senin en büyük düşmanın olan şeytanı tanıyacak, ona karşı “**Eûzu billah**” (**Allah'ım Sana sığınıyorum**) silahını kullanacak ve dünyadaki imtihanı kazanacaksın. Aksi halde hüsrân kaçınılmazdır; karar senin...⁵¹

Şair, insanın pozitif ve negatif yönlerini ise şöyle ifade etmektedir: Yolculuğuna Âdem ile başlayan insan, bazı günler şeytanı taşlarken, bazı günlerde de gafletini alkışladı. Akıl sanatında, bazen Hak yolunda koşarken bazen de intikamla yaşadı. Ama hep içindeki dostu, düşmanıya savaştı. Yıldızda, güneşte, ateşte Tanrı'yı aradı, çağlar kapayıp çağlar açtı. Bazen gurur tacını taktı, bazen şeytana eşlik etti. Bombaların tetiğini çeken el, toplar, tüfekler, uçaklar oyuncuğu olurken burcu burcu ana kokan kucaklar hep onundu. Yeryüzü cennetinden, imanın servetinden, fazilet zinetinden, gönül ganimetinden habersiz yaşadı.⁵²

Allah'ın yarattığı, diğer varlıklar gibi yaratılmış olan insan, pek çok özelliğe sahip olarak, diğer yaratılmışlardan ayrılır. Belki de en büyük özelliği aklıdır. Aklını kullanan insan, çevresinde olup bitenleri fark edebilmektedir. Kendi bedenine bakarak

⁴⁹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 96-97.

⁵⁰ Ayrıca bkz. Cengiz Numanoğlu, *Kur'an'da Şeytan*, 7. Baskı Bursa: Furkan Ofset, 2007, ss. 13-36.

⁵¹ Numanoğlu, *Şuur*, s. 401.

⁵² Numanoğlu, *Şuur*, ss. 341-45.

bile Allah'ı bulabilecek kapasitededir. İşte şair de, insanın bu özelliğini kullanarak Allah'ı bulmasını istemektedir. İnsanda varolan şuuru uyandırmak istemektedir.

1. Yarattılış ve Davranış Özellikleriyle İnsan

a. Olumlu Özellikler

1) Eşref-i Mahlûkat Oluşu

Kur'an'a göre insan yeryüzünün halifesidir. Halife olması sebebiyle de o, yeryüzünü idare ve imar etmekle görevlidir. Bir varlığın halife olabilmesi için, bazı üstün meziyetlerinin olması gerekir ki, diğer varlıkları idare ve imar edebilsin. Bundan dolayı insan birtakım üstün meziyetlerle donatılmıştır. Bu meziyetler ona doğuştan şerefli olma fırsatını vermiştir.⁵³ Yüce Allah'ın, meleklerle, Hz. Âdem'e secde emrini vermesi de hep bu özelliklerden kaynaklanmaktadır.⁵⁴

Şaire göre de, yaratılmışların içinde en üstün olarak yaratılan insanoğlu, çoğu zaman eşref-i mahlûkat olduğunu bilmeden hareket etmektedir. Âlemlere üstün, özünde şeref, fitratında asalet olan insanın, işte bu özelliklerini bilerek hem çevresine bakmasını, hemde Kur'an'ı, bu yönüyle okumasını istemektedir.

*En şerefli mahlûk; Âlemde sensin,
Mümkün mü o şeytan, azmini yensin.
Sen, "Kalû-Belâ"da yemin edensin,
Unuttun mu yoksa... **Güzel kardeşim?**⁵⁵*

2) Akıl ve İrade Sahibi Bir Varlık Olması

Evrendeki her şey mahiyeti içerisine yerleştirilmiş, kanunlar çerçevesinde hareket ettiği, yani Allah'ın emrine doğrudan doğruya uyduğu için, tüm evren müslümandır. Yani, Allah'ın iradesine teslim olmuştur. Bu evrensel kanunun tek istisnası insandır. Çünkü Allah'ın emrine uyup uymamakta serbest olup seçim yapabilme kabiliyeti kendisine verilen tek varlık odur.⁵⁶

*Özgürce seçmen için, iki yoldan birini;
Apaçık bildiriyor, bütün âyetlerini.*

⁵³ İsrâ 70; Tîn 4.

⁵⁴ Kahraman Ferruh, *Kur'an'da Karakter Tasviri: Peygamberler ve Kavimleri*, İzmir: Tıbyan Yayıncılık, 2014, ss. 56-57.

⁵⁵ Numanoğlu, *Şuur*, s. 120.

⁵⁶ Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, s. 59.

*Ya Peygamber, ya şeytan... Seç diyor rehberini;
Öyle seç ki; sıratın rüzgâr gibi geçesin,
İlle şeytan diyorsan... Daha Kur'ân ne desin!..*⁵⁷

Şaire göre, akıl ve irade sahibi insan; yakuttan, zümrüden medet ummadan; genç yaşına bakmadan; dünyanın servetinin, şehvetinin sahte olduğunu bilerek; bencil nefsinin taştan taşa vurarak, şeytanla başa çıkmalıdır ki önündeki seçeneklerin çok olmadığını görebilsin. Ayrıca yine akıl ve irade sahibi insan; insanlığın yandığını görüp zillete düşmeden, şehirlerde kalkıp şükrederek, kendisi için ayrılan cennet köşkünü ki bu köşkü, kibre dalıp iflasla kaybetmeden, hayat sınavındaki tek seçenek olan Kur'an'ı, seçerek kurtuluşa erebilir.⁵⁸

b. Olumsuz Özellikler

1) Aciz Bir Varlık Olması

Kur'an-ı Kerim'e göre: "Allah sizden (yükünüzü) hafifletmek ister; çünkü insan zayıf yaratılmıştır."⁵⁹ Bu ayetinde işaret ettiği gibi insanoğlu, zayıf ve aciz bir varlık olarak yaratılmıştır. Öyle ki bir çocuk, doğduğu andan belli bir olgunluğa erişinceye kadar anne-babasının bakımına muhtaçtır. İnsanın, hayatının belli dönemlerinde de aciz kalıp yardıma ihtiyacı olduğu durumlarda olmaktadır. Ayrıca yaşlandığında da tıpkı çocukluğundaki gibi yine ilgiye ve bakıma muhtaç hale gelir.

Şaire göre, insan hep bir aldanış içerisinde, kendi acizliğinin farkına varmadan, gaflet içerisinde yaşamaktadır. İlâhî mesaja dudak büküp, Allah'a isyan eden insan, dağlar dikip, denizler kazamaz, kendi kader kısmetini yazamaz, ölüm anı geldiğinde bir saniye bile bozamaz. Bir gül dikenini canını acıtırken, mum alevine bile dayanamaz. Rızkını veren olmasa, açlığını bilmez; gaybı sorsan, tek bir cevap bile veremez; hele karanlıkta aciz kalır, göremez. Ona göre her şey kurgu-bilim çemberinde devam eder ama bir sineğe, bir kanatçık takamaz. Ne zamana, ne de cana hükmedemez, dünyadaki tacı, tahtı götüremez. Gireceği daracık mekânda sual melekleri kopya vermez.⁶⁰ Bütün bu acizliğine rağmen insanın kendini yaratan Rabb'ini unutarak kendine güvenmesi şaşkınlık verici bir durumdur. Numanoğlu pek çok dizelerinde insanın bu acizliğine

⁵⁷ Numanoğlu, *Şuur*, s. 11.

⁵⁸ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 40-41.

⁵⁹ Nisa, 28.

⁶⁰ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 92-93.

vurgu yaparak onun kendine gelmesi, gücünün sınırlarını görmesi ve Rabb'ine dönmesi uyarısında bulunmaktadır.

2) *Gaflete kapılması*

Şaire göre insan, sürekli farkında olmadığı bir gaflet içerisinde. Neyin, niçin var olduğunu sorgulamadan hayatını devam ettirmektedir. İşte tam da bu konuda insanları, özellikle de Müslümanların üzerindeki gaflet bulutlarını dağıtmak istemektedir. Pek çok şiirinde buna değinmektedir. Örneğin; “Farkında mısınız?⁶¹, Habersizim Ben⁶², İnsan Doğduk Ama Olabildik mi?⁶³...gibi” şiirlerinde yoğun olarak bu temayı işlemektedir.

Kur'an-ı Kerim'deki pek çok ayette de “Tefekkür etmez misiniz?”, “Düşünmez misiniz?”, “Görmez misiniz?” gibi ifadeler geçmektedir. Fakat burada “tefekkür etme, düşünme, görme” gibi ifadeler, sadece Allah'ın varlığını ispat eden delilleri, mantık yolu ile kurmaya çalışmak veya Allah'ın varlığını çıkarmak anlamına gelmemektedir. Belki Allah'ı “keşfetmek”, yani “bulmak” ve böylece basiretli bir şekilde idrakini geliştirirken, akıl için perde olup engel teşkil eden gaflet bulutlarını dağıtmak kastedilmektedir.⁶⁴

Şair, gaflet halindeki insanın, kendisi için mahkeme kurup her celseyi vicdanına sorsa da, hükmünü vermeden önce bir daha düşünmesini istemektedir. Aslına duyduğu nefret ve kinle, ceddini inkâr ederken ve “Ben insanım” derken bir daha düşünmesini; elinde içki kadehi tutup, dilinde nifak, kalbinde şeytan varken, kalbim temiz diye kendini kandırışını ve bunun ne büyük bir dalalet olduğunu anlamasını istemektedir. Hele “Müslümanım” diyen insanın kardeşi açken tok oluşuna, ölümden ibret almayışına, “Kalbim temiz” derken nefsinin dövmeyişine, insanın gerçek süsü iffet örtüsüyken, bu günün yozlaşmış moda akımlarının dürtülerine uymasına “Bir Daha Düşün⁶⁵ şiirinde dikkat çekerek müslümanların gafletten kurtulmalarını istemektedir.

⁶¹ Numanoglu, *Şuur*, s. 5.

⁶² Numanoglu, *Şuur*, s. 88.

⁶³ Numanoglu, *Şuur*, s. 102.

⁶⁴ Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, s. 41.

⁶⁵ Numanoglu, *Şuur*, ss. 226-27.

3) Nankör Olması

Nankörlük, insanoğlunun genel karakteri içerisinde değerlendirilebilir. Nitekim bir ayette şöyle buyrulur; “Gerçekten insan, Rabbine karşı çok nankördür.”⁶⁶ Çünkü insan, yaşamakta olduğu hayata belli bir süre sonra alışır, ülfet ve bıkkınlık içine girer. Ardından daha başka ve daha yeni şeyler arzular. Meselâ; evi olmayan bir insan ev, arabası olmayan araba, normal ev ve arabası olan bir insan da daha güzel ve daha lüksünü aramaya koyulur. Bu imkânlarla da ulaştıktan sonra daha pek çok şey ister. Bu istek sonsuza kadar devam edip gider ve hiç bitmez. Bu duyguya, insan fitratında olan monotonluğun bir nevi dışa yansımaları da denilebilir.⁶⁷

Nefsine köle olan insan, dininden, ahlâkından taviz verir. Heva, hevesine kapılınca duyguları körelir, nice adreste dost arar. Aç kalınca eğilir mağrur başı ama dolunca aşı, daha ilk lokmada unuttur, aç kalıp yalvarışını. Ölüm korkusundan kurtulduğunda, derdine derman bulduğunda, kazandığı savaşlarda, bütün bunların arkasındaki Yüce Rabb’ini unutmaktadır.⁶⁸

Numanoğlu, insanın nankör oluşunu hayretle karşılamaktadır. Çünkü insanoğlunun trilyonlarca hücreden yaratılan bedeninde, evrenin her zerresine bakıp da baş eğişini göremeyişine; bir nefesin bile şükrüne eremeyip mal, mülk ve evladın Allah’ın rahmet ve ihsanından oluşunu bilemeyişine; şeytana kanıp da cahilliğiyle Allah’a eş koşmasına; Allah’ın verdiği akl-ı selim ile kudretine hiçbir söz ve lisanın yetmediği Yüce Allah’a “Nasıl Olur da Sana Secde Etmez Bir İnsan”⁶⁹ diyerek bu hayretini dile getirmektedir. İnsanın nankör halini şu dördlüğünde özlü olarak dile getirmektedir:

*Hep nefisini kollar, kârda zararda,
Kâh sever, kâh söver, kalmaz kararda;
Kadere darılır, kalınca darda
Nankör geldi gider... Şu insanoğlu...*⁷⁰

⁶⁶ Adiyat, 6.

⁶⁷ Ferruh, *Kur’ân’da Karakter Tasviri: Peygamberler ve Kavimleri*, s. 359.

⁶⁸ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 54-55.

⁶⁹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 278-79.

⁷⁰ Numanoğlu, *Şuur*, s. 94.

4) Mağrur Olması

Kendini beğenen, kibirli, gururlu, böbürlenme gibi duyguları taşıyan insanlar mağrur kimselerdir. Bu kimseler, toplum içerisinde istenilmeyen kimselerdir. Çevresindekileri küçük görerek aşağılamaktadırlar. Bu tür davranışlar, özellikle de bir müslümana yakışmayan davranışlardır.

Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de *fehur** kelimesiyle her insanda bulunan fitrî ve psikolojik bir özelliğe dikkat çekmiştir. İnsanlar kendilerine değer verilmesini istedikleri gibi, kendileriyle övmekten ve diğerlerinin kendisini övmelerinden mutluluk duyar. Bu duygu, terbiye edilmezse daha da ileri giderek kibir ve gurur seviyesine ulaşır. Zaten Kur'an'da gerek fert, gerekse toplum planında olsun, inançsız tiplerin en belirgin özelliği kibirli ve gururlu olmalarıdır. İblis'in Hz. Âdem'e saygı duymasını engelleyen bu duygudur.⁷¹ Bu duygu ilerleye ilerleye Rab tanımaz bir kişilik oluşturur. Kibir ve övünme Yüce Allah'ın arzu etmediği bir fitrî özelliktir. Bu fitrî özellik övme ve şımarma değil de, Rabbe şükür ve O'nu takdis için verilmiştir. Yoksa O'nu unutup, O'na asi gelmek için verilmemiştir. Yüce Allah, ayetlerde kendini beğenip böbürlenenden hoşlanmadığını şöyle açıklar: “*Bilin ki Allah kendini beğenen ve övünüp duran kimseleri sevmez.*”⁷² Bu ayet ve benzerlerine bakıldığında Yüce Allah'ın insanın bu özelliğine pek çok surede vurgu yapması, insanın kendini beğenmesi ve gururlu olma hatasına düşmesinin yüksek ihtimal olduğunu göstermektedir.⁷³ Cübbeye, rütbeye itibar eden, şımarık zenginin peşinden giden, üzüm yerken bağını sormayan, nefsini besleyip sanat diye haramları süsleyen, taca, tahta, iktidara doymayan, kalbi mühürlenmiş mağrur cahile “Kur'an Ne Versin!”⁷⁴ diye seslenerek bu tiplerin Kur'an'dan dahi nasiplerinin olmadığını anlatmaya çalışmaktadır.

Numanoğlu, insandaki kibire seslenerek; şeytanın kibir yüzünden cennetten kovulduğunu; insanın, şeref, haysiyet, merhamet ve vicdanını duymadığını; büyük savaşların kıvılcımı olduğunu; fitnenin, hasedin sebebi olduğunu; bencillik bombasıyla evlilikleri çökerttiğini hatırlatmaktadır. Kibirle olan savaşta; düşünenin kazanacağını, kibrin kirli yüzünü ortaya çıkarıp, insanlara gerçekleri göstereceğini, atılan her düğümü

* *Fehur* lügatte “kendini beğenip, sevenin, övünen ve kibirlenen” anlamlarına gelir.

⁷¹ Bakara 34.

⁷² Nisâ 36, Lokman 18, Hadîd 20,23.

⁷³ Ferruh, *Kur'ân'da Karakter Tasviri: Peygamberler ve Kavimleri*, s. 77.

⁷⁴ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 106-7.

imanla çözüp, Kur'an'la vurarak, onu her secde de ezdikçe ezeceğini; "Dinle Beni Ey Kibir!"⁷⁵ hitabıyla veciz bir şekilde anlatmaktadır.

2. İnsanı Günahlara / Kötülüğe Yönelten Etkenler

a. Şeytan

Şaire göre şeytan; Kur'an-ı Kerim'de yüz küsur ayette açıkça anlatılan, Allah'ın lanetlediği, insanın amansız düşmanı, insanı kendisiyle birlikte cehenneme sürükleyeceğine dair yemin etmiş, inatçı bir "virüs", bulaşıcı bir "mikrop"dur. İnsanları, özellikle de inananları, şeytana karşı uyarıya çalışan şairin, küçük kitapçıklar halinde "*Dikkat Şeytan*"⁷⁶, "*Kur'an'da Şeytan*"⁷⁷ adlı eserleri bulunmaktadır. Şeytan, insana; Allah'ın affediciliğini kullanarak cehennemden korkmamasını; fakirlikle korkutarak zekâtтан, cömertlikten uzak kalmasını; namazın, kalbi kirli olanlar için olduğunu; hac için ise yaşlılığı beklemesini; ölümün yıldızlar kadar uzak olduğunu ve kendisinin dost olduğunu; zina, vicdan, kul hakkı gibi şeyleri düşünmeden özgürce yaşamasını söylemektedir.⁷⁸

Kur'an-ı Kerim'de İblis, Allah'ın emrine karşı gelen bir asi olarak anlatılmaktadır. Allah'a karşı gelen bir asi olmasına rağmen İblis Allah'ın değil, insanın apaçık düşmanıdır. Çünkü Allah, İblis'in, yaklaşmak istese bile, ona yaklaşamayacağı kadar ondan uzak ve büyüktür. Şüphesiz İblis'in hedefi insandır. Yine İblis'e karşı muzaffer olup başarıya ulaşabilecek olan veya ona mağlub olup helak olabilecek olan da insandır. Kur'an-ı Kerim'den şeytanla ilgili uyarılara bakılarak elde edilebilecek, dikkat çekici durum şudur; şeytanın kandırmacaları, hileleri, özellikle insanlık arasında yaygın olduğundan, insanın her zaman dikkatli olması ve devamlı kendini koruması gerekmektedir.⁷⁹

Allah, Kur'an-ı Kerim de şeytanın korkunç ve yanıltıcı hilelerini ortaya koymaktadır ki dileyen herkes bu sinsi düşmanın hilelerini, planlarını açıkça görebilsin. Şeytan, insan nefesine nüfuz edip insanı ele geçirmek için pek çok giriş yolları kollar:

⁷⁵ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 356-57.

⁷⁶ Bkz. Cengiz Numanoğlu, *Dikkat Şeytan*, Bursa: Furkan Ofset, 2005.

⁷⁷ Bkz. Numanoğlu, *Kur'an'da Şeytan*.

⁷⁸ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 402-3.

⁷⁹ Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, s. 190.

Allah'ı anmaktan alıkoymak, ibadetlerde isteksizlik vermek, engeller koymak, nefsi süslemek, dünya'yı çok daha güzel gösterip heva, hevese daldırmak vs. gibi.⁸⁰

Numanoğlu da, insanları şeytanın hilelerine karşı uyarmaktadır. Şeytanın, göze görünmeden kan gibi dolaşıp öze karıştığını, söze kin kattığını ve rüyalara bile davetsiz misafir olduğunu, haramları süslediğini, vesveseyle insanın aklını mahkûm ettiğini, şeytana uyan insanın kurt önündeki kuzuya dönerek, ahiret tarlasını dünyada yaktığını, “*Tanır mısın İçindeki Şeytanı?* ve *Tanı Artık İçindeki Şeytanı*”⁸¹ şiirleriyle veciz bir şekilde dile getirmiştir. Ayrıca şair, bazen şeytana mektuplar⁸² yazarak bazen de kurduğu senaryolarla⁸³ şeytanın çeşit çeşit olan tuzaklarını alegorik bir dille anlatmaya çalışmaktadır.

b. Gaflet ve Cehalet

Dinî hayatta gaflet, Allah'a ve Peygambere inanmış insanın, Allah'ın emir ve yasakları ile peygamberin uyarıları yerine kendi nefsinin isteklerine veya şeytanın isteklerine uymasını, yaptığı günahları ve vereceği hesabı düşünmemesini, her daim Allah'ı anıp günahlarına pişman olarak Allah'a yakarmaktan uzaklaşmasını, ibadetlerinde dikkatsizliğini ve zamanını boşa geçirmesini ifade eder. İnsanlar açısından gaflet ise, Kur'an-ı Kerim'de çoğunlukla yerme ifade ederken, bazen de yerme gerektirmeyen gafletten de bahsedilmektedir. Örneğin; habersiz olmak, unutmak, aklına gelmemek ve bilgisi olmamak⁸⁴ gibi. Kınamayı gerektiren gaflet kavramı daha çok kâfirleri nitelemede⁸⁵ kullanılmıştır. Örneğin; insanın yaratılış amacını, kulluk görevini, Allah'ı ve ayetlerini, ahireti ve vereceği hesabı unutması, ayetlerden yüz çevirip dinî sorumluluklarını yerine getirmemesini, aklını, gözünü, dilini ve kulağını gerçekleri bilmede, anlamada, görmede ve duymada kullanmaması gibi.⁸⁶

Numanoğlu'da şeytanın, özellikle insanda varolan gafleti, şu şekillerde kullandığını anlatmaya çalışmaktadır: hac ibadeti için erken yaşlarda gitmesine gerek olmadığını, kızının-oğlunun evlenmesini, hele torunlarının da büyümesini söyleyerek

⁸⁰ Abdülhamid Bilali, *Şeytandan Korunma Yolu*, Buruc Yayınları, t.y., s. 20.

⁸¹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 258-59.

⁸² Numanoğlu, *Şuur*, ss. 196-97.

⁸³ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 160-66.

⁸⁴ Bkz. Yusuf 12/13; En'am 6/156; Yunus 10/29.

⁸⁵ Bkz. A'raf 7/179, Rûm 30/7.

⁸⁶ Karagöz v.dğr., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, s. 173.

daha sonraya bırakmasını, gidince namazlarını da orada toptan kılıp, ödeyebileceğini söyleyerek insanın ibâdetlerdeki gafletini arttırmaktadır. Hâlbuki insan şeytanın bu oyununa gelmeden bugün, yarın demeden dinî görevlerini vakit geçirmeksizin yerine getirmelidir.⁸⁷

*Her gün geçiyorken, yambaşından,
Yatanları sormaz, kabir taşından.
Öyle emindir ki, ömür yaşından;
Gâfil geldi gider... Şu insanoğlu...*⁸⁸

Ayrıca Kur'an-ı Kerim de geçen şirk, küfür, isyan, nifak gibi davranışlarla birlikte, insanın çevresinde gördüğü eşya ve olayların arkasındaki ilâhî müdahaleyi anlayamaması; kainatı ve varolan düzeni, Allah'ın ayetleri olarak görememesi; dinî gerçekleri anlayamayıp iradesini yitirmesi ile birlikte Allah'a ve yarattıklarına karşı kötü davranması da birer cehalet örneğidir.⁸⁹

Şaire göre, insandaki cehalet yangını ancak Kur'an ile sönebilir. İlmî kariyer, diploma, altın madalya, kupa, alkış, sopa hiçbiri insanda, irfana dönüşe yardımcı olamaz. Ne şöhret için girilen maceralar, ne şov için düğünlerde akan paralar, ne de makam, rütbe, saray hiçbiri, insandaki cehalet yangınını söndüremez. Sadece Kur'an bu yangını söndürebilir.⁹⁰

c. Kumar / Kumarın Çekiciliği

Her insanın boş zamanlarını değerlendirme anlayışı farklıdır. Bazıları kitap okur, bazıları da (özellikle maddi olarak durumu iyi olan) farklı mekânlarda farklı eğlencelere katılmaktadır. İşte bu gibi yerlerde arkadaşların da etkisiyle, kişiler bir anda kendilerini kumar masalarında bulmaktadır. Kumar, içki gibi alışkanlıklar daha sonra vazgeçilmez hale gelmekte, insana verdiği tatla, kişi can simidine sarılır gibi kumara sarılmaktadırlar.

*Bir rahatlık hissetti, eve dönüşte karın;
Haftalık programda, konken günüydü yarın.
Yaşamıştı dünyanın, nice zevkini ama,*

⁸⁷ Numanoğlu, *Şuur*, s. 280.

⁸⁸ Numanoğlu, *Şuur*, s. 94.

⁸⁹ Karagöz v.dğr., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, s. 77.

⁹⁰ Numanoğlu, *Şuur*, s. 229.

Bir başka tadı vardı, bir başka şu kumarın...⁹¹

Şaire göre de bu tarz alışkanlıklar şeytandan gelmektedir ve insanları farkına bile varmadan kötülüğe itmektir. Sigara dumanlı salonlarda yer alan kumar masalarında; gergin yüz hatları, kadere isyan eden acı feryatlar, tertemiz rızkını daha ilk oyunda kaybedenler, gecesi gündüzüne karışmış kişiler, vicdanların kaybolduğu körpeçik kurbanlar, hilekârlar var. Şeytanı, o kumar masalarında yalnız bırakmak için, yıkılan yuvaları kurtarmak için, el-ele verip gençliği sürükleyen bu sele “dur” demeliyiz.⁹²

d. Nefis

İnsanda var olan nefsin olgunluk ve kemali ancak akıl ve ilim yoluyla gerçekleşir. Nefsin noksanlık ve düşüşü de şehvet ve cehalet eğiliminden gelir. Keza nefsin gerilik ve eksikliği nefsi arzu ve şehvetlere, başıboşluğa yönelmesi sonucudur. Onun da bulunacağı yer “esfel-i safilin” dir. Yani en aşağılık yerdir.⁹³

*Her rüzgara eğilen, alıştır, dik duramaz,
Rezil-rüsvay olsa da, nefsine gem vuramaz.⁹⁴*

Şair de, nefsini öldüren kişinin ölümünü şölene benzetmektedir. Nasıl ki insan, Kur’an’a yaklaştıkça Rabb’inden gelen müjdeleri duyarsa, Allah’a borç veren gerçek tüccar gibi de kaygılarından kurtularak, nefsini esir alan olumsuzluklardan kurtulursa, ölümünü bile şölene dönüştürecektir.⁹⁵ Çünkü insanın nefsi şeytandan bile beter sinsi bir düşman, “kalbin temiz” diyen nankör, insanı heva hevese sürükleyen koynundaki bir yılan, bir kadehlik aşka kul eyleyen, insanın içindeki casus, nefsinin zalimi, dalalet rehberi, secdelere musallat, zekâta insanın ellerini bağlayan, alkış delisi, sahtekâr maske, kul hakkı yiyen gerçek yobazdır.⁹⁶

⁹¹ Numanoğlu, *Şuur*, s. 79.

⁹² Numanoğlu, *Şuur*, ss. 360-61.

⁹³ Muhyiddin İbn Arabi, *Nefsin Terbiyesi*, çev. Selahaddin Alpay, 2. bs., Kırkambar Kitaplığı, 2011, s. 27.

⁹⁴ Numanoğlu, *Şuur*, s. 286.

⁹⁵ Numanoğlu, *Şuur*, s. 81.

⁹⁶ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 260-63.

e. Kibir / Gösteriş

Kul için kibir, gurur, gösteriş en büyük manevi hastalıklardandır. Aslında bu hastalık için, inkârcı toplumların müşterek özelliği de denilebilir. Çünkü tarihe bakıldığında inkârcı kişilerin hep kibirli oldukları görülmektedir. Şeytan da bunların en başta gelenlerindedir. Numanoglu da İblis'i dahi baştan çırakan kibirle başa çıkmak için ona tuzaklar kurup Kur'an'la vuracağını, gaflet halindeki insanları uyandırıp onu imanla ezeceğini söylemektedir.⁹⁷

İnsanı kötülüğe yönelten bir diğer etken de hiç şüphesiz gösteriştir. İnsanoğlu sırf gösteriş olsun diye bazı şeyleri, önünü-arkasını düşünmeden yapmaktadır. Hâlbuki yaptığı şey onu günaha sürükleyebilmektedir.

Şeytanla ünsiyet kuran insan; namus, şeref, hayâ, edep, haysiyet gibi şeyleri, “desinler diye” harcarken, “Allah” derken bile reklam yapar. “Ne akıllı insan!” desinler diye, her yasaya, bir maymuncuk bulur, “ne modern bir kadın!” desinler diye, modanın dümen suyunda durur. Altmışlık cildini, “hâlâ güzel kadın!” desinler diye gerdirir. Kimi insan da Allah rızasını düşünmeden bilime gönül verip ilimle şöhret yapar ki “ne kültürlü!” “ne âlim!” desinler diye. “Siyaset cambazı!” desinler diye de vatana bile ihanet eder. Son nefeste bile, gaflet kapısından dönemeyen bu gösteriş meraklısı insanları “Desinler Diye...”⁹⁸ başlıklı şiirinde şair, ayrıntılı olarak tasvir eder.

3. İnanmış İnsan (Müslüman)

Numanoğlu'na göre; ihlâs hırkasını giymiş insan, kışın en soğuk zamanında bile mezarında korunaklıdır. Ölüm gerçeğini bilen insan da her zaman kibirden uzaktır. Hele ki Hak'tan aldığı çevresiyle de paylaşan insan cennette ipeklere bürünür. Kendini büyük görmedikçe şanı göklerde yükselir. Güllerle bezenmiş kabre girmek içinse garibin gönlüne girmek gerekir. Sırları çözmek için secdelerin sırrına erip tadına varmalıdır. Doğuş fitratında kalıp inanmış insanın dilekleri boş dönmez, ölüm meleği şefkatle yaklaşır. “İnsan ki...”⁹⁹ her nefesinde ayetlere uyar, Kur'an aşkıyla yaşarsa, o insan, artık Allah indinde de (inanmış) insandır.

⁹⁷ Numanoglu, *Şuur*, ss. 356-57.

⁹⁸ Numanoglu, *Şuur*, ss. 368-70.

⁹⁹ Numanoglu, *Şuur*, s. 46.

a. Günümüz Müslümanının Zor Şartları

Şair, günümüz müslümanlarının zor şartlarını şöyle aktarmaktadır: Müslümanlar, herkesin meydanlarda gelişi güzel konuşmalarına, dinimizin bozulmasına, dine sokulan fitnelere karşı uyanık olmalıdır. Ayetle, hadisle, sünnetle, nassla, mirasla alay eden; âlimlerde riyanın, çağdaş eşkıyanın İslâm'ı kuşattığı, zulüm gören başörtülü kızların bulunduğu, kadının ihlâs süsüne tahkirin olduğu, münafık sıfatların övünç olduğu, içki içmenin çağdaşlığın şartı olduğu, ekranların evlere şehvet taşıdığı, namaz kılanların bağnaz kabul edildiği, Kur'an'ın hedef olduğu bir toplumda yaşayan müslümanların bu durumuna “Şahid Ol Ya Rabb”¹⁰⁰ diyerek müslümanların bu sıkıntılar karşısında yalnız olmadıklarını anlatmaktadır. “Hicret Etsem Beni de Alır mısın Medine?”¹⁰¹ şiiriyle de tıpkı Peygamberimiz (sav)'in Mekke'deyken sıkıntılarının artmasıyla Medine'ye hicret emrinin gelişiyle bulunduğu toplumu terk etmesi gibi, günümüz müslümanlarının da buldukları toplumda yaşadıkları sıkıntılar yüzünden, kardeşliğin, barışın, adaletin simgesi, Fahr-i âlem beldesi Medine'ye hicret etmek istemektedir.

Numanoğlu, Batı hayranlığıyla marka düşkünü haline gelmiş toplumda, bağnaz olarak nitelenmesine rağmen, müslümanda öfke, nefret, kin olmayacağını; bütün nifak tohumlarına, fitneye rağmen kavgaya çanak tutmayacağını; bâtılı bırakıp, Kur'an'a eğilen insanın, “irtica'ya” değil, İslâm'ın kurtuluşuna ereceği müjdesini vermektedir.¹⁰² “Gerçek Müslüman”¹⁰³ mânâ özünden kopmadan, cahil insanlar yüzünden Kur'an'a küsmez, makrodan mikroya sonsuzluğu görürken, dünya işi için ibâdetini geriye bırakmaz. Örtüyü hor gören dar kafalarda, Kur'an'a kadehle kafa tutanlarla ünsiyet kurmaz, kalbini açmaz. Koltuk uğruna yalana-dolana tenezzül etmeyen gerçek Müslüman, herşeyden önce Allah'tan korkar. Şair, müslümanların yaşadığı zamanda dünyayı putlaştırmadan, üzerlerinde oynanan oyunlara gelmeden yaşadıkları tüm zor şartlara rağmen uyanık olmalarını istemekte ve şöyle demektedir:

***Ey müslüman kardeşim! Sakın unutma dünü;**
Tarih diyor ki; bugün, uyanık olma günü,
Gör ki; bütün milletler, küfürde birleştiler,
Gözlerini bürüyen vahşetle körleştiler.¹⁰⁴*

¹⁰⁰ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 60-61.

¹⁰¹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 84-85.

¹⁰² Numanoğlu, *Şuur*, s. 209.

¹⁰³ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 256-57.

¹⁰⁴ Numanoğlu, *Şuur*, s. 413.

Yine şairin başyapıtlarından biri kabul edilebilecek olan “Kendine Gel Müslüman”¹⁰⁵ şiiri de müslüman coğrafyasının hazin durumunun gerçekçi bir portresini çizerek her satırıyla müslümanı içine düştüğü gaflet halinden silkinmeye ve Rabb'in inanan ve çalışan kullarına vaad ettiği zafere davet etmektedir.

b. Göstermelik Müslümanlar / Çağdaş Müslümanlar

Şaire göre, günümüzde Müslüman geçinip müslümanca yaşamdan uzak olan, “Okumuş Yobaz”¹⁰⁶ olarak nitelendirdiği kimseler sözde çağdaşlık adı altında, demokrat maskeli, zorba fikirli, kostümleri temiz sicilleri kirli, Allah’a karşı İblis’ten daha kibirlidir. Sazı hiç bilmeyen, ama senfonilere bayılan bu okumuş yobazlar, viski ellerinde, adalet tekellerinde, kendini beğenmiş, evinde göstermelik bir Kur’an olan, sadece Cuma günleri Müslümanlığını hatırlayan, ancak kendisini herkesten fazla imanlı gören, para, pul zengini ama zavallı, gafil kimselerdir.

Yine bazıları da, “Müslümanım” der; fakat ceddine maymun diyerek özünü bilmez. Haçlının her şeyini kabul eder. Falcı kapılarında putlardan medet umarak şirke girer. Şan, şöhret için namusunu kaybeden, zillet uşağıdır. Kimisi, ezanı, Kur’an’ı eleştirirken, alkole ve kumara sığınıp onları can simidi yapar. Laf oyunlarıyla dindar mü'minlere sataşır, kalbi fitnelerle dolu olmasına rağmen, kendini temiz kalpli ve dürüst olarak tanımlar. Numanoğlu, bu gibi kimselere hayretini gizleyemediği için “Hayret ki; Bu İnsan, “Müslümanım” der...”¹⁰⁷ şiiriyle eleştirmektedir.

Şair, günümüz müslümanlarının, Yüce Yaratıcı'nın affediciliğini, herşeyde kullanıp üzerine düşenleri yapmadan, medet ummalarını, veciz bir şekilde eleştirmektedir. Günler kısa olsa oruç tutacaklarını, vakitleri olsa namaz kılacaklarını, zekâta ise nefislerine söz geçiremediklerinden, her yıl mevlid yapıp, kandilleri kutlayarak, bu devirde tesettürün önemli olmadığını, kalbin temiz olması gerektiğini söyleyen göstermelik Müslümanların, zamana uyararak affi azabından fazla olan Allah'ın, “Nasıl Olsa Allah Affeder Bizi...”¹⁰⁸ diyerek yaşadıklarını anlatmaktadır. Müslümanım deyip de günlüğünde namaz olmayan, ceddini reddedip kalbinde şeytanla ittifak halinde

¹⁰⁵ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 422-23.

¹⁰⁶ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 58-59.

¹⁰⁷ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 98-99.

¹⁰⁸ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 116-17.

olan, kalbim temiz diyerek sözde çağdaşlığı savunan insanlar “Bir Daha Düşün...”¹⁰⁹ melodirler.

D. Dünya

Şair, baharı vefasız, kışı çileli, gülleri dikenli, ölçüsü, tartısı hileli olan dünyanın, veda günü giderken, bir çift çorap bile vermeyeceğini, malı, mülkü, şanı, şöhreti ile oyalayıp zamanın su gibi aktığı bu devirde, vefasız dünyayı sevmenin hiçbir faydası olmadığını “Nesini Seveyim Ben Bu Dünyanın?”¹¹⁰ diyerek veciz bir şekilde anlatır. Ama yine de dünyayı seveceksek “Sevelim Dünyayı, Putlaştırmadan”¹¹¹ diyen şair, meyvesiyle balıyla, atlas kaftanı ipek şalıyla, tarlası tapusu malıyla, çilesiyle hazzıyla, sevgisiyle nazıyla, toprak olmuş ozanların sözüyle, Mevlana özü Yunus gözüyle putlaştırmadan sevelim, demektir. Ayrıca Numanoğlu, “İbret Harmanı”¹¹² olan dünyayı çok güzel anlatmaktadır. Dünya; Hz. Âdem’den mahşere kadar uzanan, üzerinde nefsin tuzaklarının çok olduğu, çetin, dar ve uzun bir yoldur. Koca dünyada, bir tarafta şükürle gözyaşı akarken, diğer tarafta şan, şöhret, makam savaşı devam eder. Sırâtı geçebilmek için bu dünyada, sadece Kur’an’la açılan kalp gözü, cennet yolunu görmektedir. Vaktiyle dünya sarayı olan viranelerde efsaneler bile zamanla unutulurken tek kalan kum taneleri ise gönüldür. Ancak bütün bu ibretlikleri görmek gerekir.

Numanoğlu; aldatici ve geçici dünya hayatına kapılan genç sanatçılara hayatın elinde oyuncak olduklarının farkına varmalarını, şeytanın efsanesi olan şan, şöhret, alkış sesinin zamanla, hele ki yaşlandığında hiç kalmadığını, her sahneye inen son perde gibi, son perdenin de inmeden, sönen güneşlere biri daha eklenmeden, silkinip kendine gelmelerini söylerken, dünya hayatının boş ve geçici olduğunu “Genç Sanatçıya”¹¹³ hitabıyla özenle hatırlatmaktadır.

Hadis-i Şerifte de bahsedildiği gibi, dünya hayatının geçici olmasına rağmen, yine de bu dünya için çalışmak gerekir. Şair de, “İki Dünya Dengesini Kurmadan...”¹¹⁴ şiiriyle ihtiraslara çare bulmak için, benlik seline karşı durup düşünceye denge kurmak için, bu dünyadaki arıda, balda, yeşilde, mavide, sarıda, alda mana bulmak için, ruhlara

¹⁰⁹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 226-27.

¹¹⁰ Numanoğlu, *Şuur*, s. 347.

¹¹¹ Numanoğlu, *Şuur*, s. 367.

¹¹² Numanoğlu, *Şuur*, s. 296.

¹¹³ Numanoğlu, *Şuur*, s. 327.

¹¹⁴ Numanoğlu, *Şuur*, s. 332.

çoşku, haz katmak için, Arz'dan Arş'a dilekçeler sunmak için, suçluluk duygusunu dindirip serveti sevaba döndürmek için, şöhret sarhoşluğunu kaldırıp, kalemlerin bedelsiz yazması için, iki dünya dengesinin kurulması gerektiğini dile getirir.

Ölmek her şeyin sonu olmadığı gibi, sonsuzluklarda üç günlük cana sığmaz. Dünyayı titreten bedenler bile yok olup gitmişken, gururdan eğilmeyen başlara şahit olan taşlar bile kaybolmuşken, zulümle hükmeden, milyonları katleden, kibirden köpüren bedenler de toprak olup gitmiştir. Bütün bunlara rağmen, “benden büyük var mı?, Dünya aşkından vefa var mı?” diye soranlara şair, “Bastiğın Toprağa Sor da Söylesin”¹¹⁵ diyerek dünya hayatının geçiciliğini veciz bir şekilde anlatmaktadır.

Şair, sabır sınavı olan ömrün¹¹⁶ bitip tükendiğini görerek, asıl varılacak yerin önünde duran; göz kamaştırıcı dünya köşklerinin, şeytan kurgusu rüya aşklarının, zarif kostümlü sözde çağdaşların, aydın geçinen örümcek başların, şefkat maskeli yılan dillerin, kimlik yitiren insan sellerinin yolundan çekilmesini ve Hakk'a varmayı istemektedir.¹¹⁷

E. Hz. Peygamber

Hz. Peygamberi övmek üzere yazılan naatlar, İslam edebiyatında genellikle şairin yazdığı en güzel şiir, şiirin zirvesi kabul edilirler. Numanoglu'da Naat'ı Şerifi ile Türk edebiyatında yazılmış en güzel naatlardan birinin örneğini vermiştir diyebiliriz. Şair, Peygamberimiz (sav) için yazdığı “Naat-ı Şerif”inde; Peygamberimizin (sav) doğumunu, doğduğu gecede gerçekleşen mucizeleri, soyunu ve özelliklerini ele almıştır. Bu şiiri daha sonra “O Gece Sendin Gelen” adıyla bestelenmiştir. Ayrıca Naat-ı Şerif 2-3-4-5-6 olmak üzere yazdığı şiirleri, Peygamberimiz'e (sav) olan sevgi, saygısının yanında O'nun güzelliklerini, özelliklerini anlatmaya çalıştığı ve salat ve selâmlar gönderdiği şiirleridir.

*Selâm Sana, Âlemlerin Rahmeti,
Gönüllerin, iki cihan serveti,
Yedi katlı semâların zîneti,
Selâm Sana, Yâ Muhammed Mustafa*¹¹⁸

¹¹⁵ Numanoglu, *Şuur*, ss. 64-65.

¹¹⁶ Numanoglu, *Şuur*, ss. 36-37.

¹¹⁷ Numanoglu, *Şuur*, s. 27.

¹¹⁸ Numanoglu, *Şuur*, s. 328.

Bindörtüzyıl önce Cibril göklerde belirince sanki Mekke çölleri deryalara döndü. “İkrâ” sesleriyle ilk hecesinden başladı, son mesaj. Bu mesajla birlikte kara düğümler çözüldü. Hakk yolu bir daha çizildi. Bu son kitapla, ilimle beşer buluştu, cehalet ise gömüldü. Muhammed Aleyhisselam “Hira Dağı’nda...”¹¹⁹ bütün insanlığa seslendi. Şair, ilk vahyi, bu veciz ifadelerle anlatmaktadır.

Kur’an-ı Kerim’de; “Ey Peygamber, biz seni şahid, mübeşşir (müjdeleyici), nezir (uyarıcı), onun izni ile Allah’a çağırıcı, ortalığı, insanların yolunu, aydınlatan bir ışık, olarak gönderdik”¹²⁰ buyurulmaktadır. Burada ışık olup aydınlatması ile kastedilen, şahid oluşu, dinde neyin doğru, neyin yanlış olduğunda örnek olması ve doğru ile yanlışın tartışıldığı zamanlarda doğrunun ve hakkın tanığı olmasıdır.¹²¹

Mü’min kimseler, hayatlarında her zaman bir yol göstericiye ihtiyaç duyarlar. İşte bu ihtiyacı, en doğru şekilde giderecek olan kaynaklardan biri, Kur’an-ı Kerim’i doğru anlayıp, hayatımıza ondan prensipler aktarmaktır. Diğer bir kaynak ise, Hz. Peygamber’i (sav) yeniden anlayarak, O’nun hayatından, kendi hayatlarına manevi aktarımlardır. Çünkü Hz. Peygamber, Kur’an-ı Kerim’i en iyi anlayıp, Kur’an ahlâkını en doğru yaşayan ve yaşadığı toplumu, İslâm ahlâkı ile imar eden, şenlendirendir. Eğer biz, Peygamber Efendimizin ve örnek neslin üstün bir düzeyde temsil ettiği Kur’an ahlâkını, yeni yöntemlerle günümüze taşıyabilir ve günümüz şartlarında davranış boyutu kazandırabilirsek biz de sonraki nesillere bir ışık tutabiliriz.¹²²

Peygamberin ve Kur’an’ın yolunun her zaman doğru yol olduğunu söyleyen şair, müslümanların uyanık olup bu doğru yoldan sapmamalarını istemektedir. Gönül sofrasında lokmaya muhtaç olan insanlar, ruhsal sancularına hekim arayanlar, dünya dergâhında rehber arayanlar, gönül pencerelerini açarak ölüm yasından kurtulup kalplerini dolduracakları adres için şair; “Muhammed Kapısı’ndan”¹²³ şiirinde adresi vermektedir:

*Özgürce seçmen için, iki yoldan birini;
Apaçık bildiriyor, bütün âyetlerini.
Ya Peygamber, ya şeytan.. Seç diyor rehberini;*¹²⁴

¹¹⁹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 294-95.

¹²⁰ Ahzab Suresi, 45-46.

¹²¹ Hayreddin Karaman, *Kur’an’daki Peygamber*, Nesil Yayınları, 2011, s. 56.

¹²² Hüseyin Algül, *Sevgi ve Rahmet Peygamberi*, Emin Yayınları, 2007, ss. 20-21.

¹²³ Numanoğlu, *Şuur*, s. 375.

¹²⁴ Numanoğlu, *Şuur*, s. 11.

Numanoğlu, Hz. Peygamber'e adeta yakararak; akl-ı selim'in dünyayı terk ettiğini; cihanı, cehaletin sardığını; beşerin yüz karası âlimlerin türediğini; bıraktığı mirasın bin parçaya bölündüğünü; kardeşin kardeşe merhametinin kalmadığını; edep, hayâ, haysiyetin ayıplanır hale geldiğini; zalimlere kul olmuş münafıkların çoğaldığını; bugün artık tabutların ölüme başkaldırırçasına alkışlarla kaldırıldığını; mal mülk evlat, şan şöhret, makam mevkinin putlaştırıldığı bir dünyada insanın derin bir şirk batağı içine düştüğünü "Dimdik Ayakta Putlar"¹²⁵ şiiriyle veciz bir şekilde anlatmaktadır.

F. İbâdet

Yaratılmışlar içinde en şerefli varlık olan insanın yeryüzünde yerine getirmesi gereken birtakım görevleri vardır. Yeryüzü ve içindekiler emrine verilmiştir; fakat tasarruf yetkisi yoktur. Kendisini halifelik makamına getiren Yüce Allah'ın emir ve yasaklarına kesin olarak uymak zorundadır. Yoksa Yüce Yaradan'a, Sahibi'ne karşı nankörlük yaparak ihanet etmiş olur. Özetle insanın yaratılış gayesi, Allah'ın emir ve yasaklarına mutlak itaatin bir sembolü ve göstergesi olan ibâdetdir.¹²⁶

Şair'e göre de ibâdet; küçük bir tebessüm; içten bir selâm; dostça bir iki kelâm gibi ihlâsla yapılan her şey gibi; iman özüyle, Kur'an sözüyle, her şeyde bir mana görmek; gönül buzlarını sevgiyle silmek; kuldaki kusurları affedip silmek; kırılmış bir kalbe girmektir. Gıybet gibi şeytani dürtülerle birlikte dile kilit vurmak, günde beş defa secde şerbetini içmek, dost ile düşmanı seçmek, dua bekleyen ruhlara bir Fatiha göndermek, Beytullah'ta kanat takıp, çorak çöllere uçmak da ibâdetdir. İmtihan yeri olan Dünya'da gurur ve kibirden kaçmak, Dünya sofrasının her lokmasını nimet bilinciyle tatmak, namaz için yorganı fırlatıp atmak, sancılara sabır katmak, hepsi birer ibâdetdir. Nefesin kıymetini bilmek, görev inancıyla dolmak, insanı hor görüp küçümsememek, yaşanan her hayır ve musibette ilâhî bir mesaj bulmak, evrende makrodan mikroya dönen çarkı izlerken, durup düşünceye dalmak, hasedi şükürle yıkmak gibi Allah'ın adıyla atılan her adım da ayrı birer ibâdetdir.¹²⁷

Secdenin, Allah'a kullukta, ibadette zirve noktası olduğu bilinir. Numanoğlu için de, secde, Dost'a giden en yakın yol, kurtuluş vesilesi, kevser şerbetini içme ruhsatı,

¹²⁵ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 236-37.

¹²⁶ Abdullah Yıldız, *Namaz / Bir Tevhid Eylemi*, 26. bs., Pınar Yayınları, 2015, ss. 14-15.

¹²⁷ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 47-52.

seraptaki birine hayat veren bir pınar, kibrin alçalıp tevazuun yüceldiği ve insanın miracına vesile olduğu andır.¹²⁸

Numanoğlu, ihlâsla, Allah aşkıyla yapılan her ibâdetin, insana pek çok şey kazandırmasının yanında, gönül gözünün açılmasına da vesile olduğunu anlatırken, özellikle “Beytullah’ta Ben”¹²⁹ şiirinde hac ibâdetinin görkemini ve kazandırdıklarını veciz bir şekilde kaleme almıştır. “Vermekle bitse de, dünya nimeti / Verdikçe artıyor, gönül serveti / Bu nasıl ticâret, nedir hikmeti?”¹³⁰ diyerek zekâtın ve Allah yolunda vermenin güzelliğinin, bu dünya matematiğiyle izah edilemeyeceğini, vereceği ilahi kazancı ve insan ruhunun yücelmesindeki rolüne işaret etmektedir. Namaz ibadetinin ise bir mü'min için vazgeçilmezliğini etkileyici bir biçimde şiirlerinde anlatırken, bir yandan da kurtuluşa ve huzura kavuşmanın yolu olan namaza karşı öne sürülen bahanelerin anlamsızlığını da ortaya koymaktadır.

*Oruç tutmak; sâdece aç susuz kalmak mıdır?
Yoksa tek bir damladan, deryâyâ dalmak mıdır?*¹³¹

Bütün ibâdetlerde olduğu gibi oruç ibâdetiyle de aydınlanan iç dünyamızla birlikte dış dünyayada açılırız.

Ayrıca ibâdet taatın; dua ve tesbihin bir ayağı da yoğunlaşmadır. Yani, etrafımızı saran dünyevi meşgalelerden, gürültü ve patırtıdan, abur-cubur şeylerden uzaklaşmak... Kısaca kendimize dönmek, kendimize gelmek, kendimizi tanımak... bu ruh dinginliğini yakalamadan, bu mavera kapısını aralamadan, dinî hayatın bize sunduğu bereketi hissetmek çok zor... bu ganimet nasıl elde edilecektir. Bunun için pek çok unsur devreye sokulabilir. Bunlardan biri de gecenin sukûneti, gecenin bereketi, gecenin letafetidir... Şüphesiz gecelerin şahı Kadir Gecesi'dir. Kendisine özel sûre tahsis edilen tek gecedir.¹³²

İbadette gecelerin değerli olması gibi, değerli olduğu bildirilen gecelerden biri de, Kadir Gecesi'dir. Şair de, Kadir Gecesi'ni şu veciz ifadelerle anlatmaktadır: Allah katına varmak isteyen, Kevser tadına bakmak isteyen, boşanan sağnaktan nasip almak isteyen “Kadir Gecesi”nde¹³³ elinin boş dönmeyeceğini bilir. Yine o gece ki; kara düşleri aklar, günahları paklar, yüzleri Hakk'a döndürür, nurundan güneşleri söndürür, şerri şeytanı sindirir. O gecede

¹²⁸ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 76-77.

¹²⁹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 17-22.

¹³⁰ Numanoğlu, *Şuur*, s. 315.

¹³¹ Numanoğlu, *Şuur*, s. 188.

¹³² Mustafa Kara, *Ramazan Kitabı*, Bursa: Bursa İlahiyat Vakfı, t.y., ss. 51-53.

¹³³ Numanoğlu, *Şuur*, s. 190.

gizlenen, özlenen, gözlenen gecede gökler dileklerden sarsılırken, iğne atsan melekten yere düşmemektedir.

G. Ölüm

Numanoğlu, dünya hayatının geçiciliğini, insanın küçük kıyametinin ve mutlak gelecek olan mahşer gününün, insanlar için kaçınılmaz olduğunu her fırsatta dile getirmektedir. Bu düşüncüyü aklından çıkarmayan insanların, ölümlü olduklarının farkında olarak yaşadıklarını anlatmaktadır. Fakat insanoğlu, günlük koşturmacada bütün bunları unutarak hayatına devam etmektedir.

Şair ölüm gerçeğinin kaçınılmaz olduğunu ve bunu her canlının tadacak olduğunu anlatmaya çalışırken bazen hiciv, bazen de mizah kullanmıştır. “Ölüden Mektuplar”¹³⁴ diye yazmış olduğu şiirlerini seri olarak içine biraz da hikâyemsi satırlar ekleyerek ölen insanın ne aşamalardan geçtiğini, nelerle karşılaşabileceğini gerek Kur’an-ı Kerimden edindiği bilgilerle gerekse hadislerden edindiği bilgilerle anlatmaya çalışmaktadır.

Düne kadar harama abone olan, sözü parasına geçen kişiler için tabutların banka veznelerinin olmadığını; valizler dolusu tapu bırakanların, vârislerinin pusu kurup beklediğini; ama tabutların bagajlarının olmadığını; geceleri kaçamak yaşayanların, ahlak felsefesinde "çağdaşlığı" maşa yapanların, tabutlarda gümüş şamdan bulamayacağını, anlatırken aynı zamanda, aşkta kazanıp kumarda kaybedenler; “raki damarda dolaşmalı” diyenlerin; ve beş yıldızlı otellerde raks eden ince beller eşliğinde hüzzam faslına dem tutanlar için tabutların, dansözünü, şantözünü olmadığını anlatmaya çalışan Numanoğlu, sabahları minarelerden çıkan seslere tepesi atanlara, Kur’an diyene yobaz diyenlere, hacıya, hocaya dil uzatanlara; tabutlarda ne oksijen tüpü, ne konfor, ne de bir tahliye kapısı olmadığını hatırlatmaktadır. “Ey Mevta”¹³⁵ diye ölümlere seslenip tabutların imdat düğmeleri de olmadığını, belki putlarının, onları kurtarabileceğini veciz bir şekilde anlatmaktadır.

Sevgili’ye kavuşma olan ölüm, insan için sonsuzluğun başlangıcı kurtuluştur diyen Şair, o ânı;

Gözün aydın ey mevtâ! Kutlu olsun seferin,

¹³⁴ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 142-72.

¹³⁵ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 284-85.

*Dilerim ki; cennettir, Allah indinde yerin.
İşte, kurtuldun artık, dünya denen kafesten,
Ve kurtuldun nihâyet, korktuğun son nefesten.*¹³⁶

dizeleriyle aktarmaktadır.

Hâlbuki zamanların tükenip saatlerin durduğu; göklerin parça parça düşüp Arz'a vurduğu; yıldızların savrulup gökkubbenin çöktüğü; hallaç yünleri gibi dağların atılıp çürüyen her bedeninin baştan yaratıldığı; çocukları ak saçlı yaşlılara döndüren, herkesin birbirinden kaçtığı; hiçbir canın cânânı olmayan, pişmanlığın geçersiz olduğu; çarelerin çaresiz kaldığı; kurulan mîzanla bütün hesapların sorulduğu; Kur'an'a rağmen, kıyamet yok sananların aldandığı; kimi için düğün, bayram olan, "O Gün"¹³⁷ çok yakında elbet gelecektir, diyen Numanoğlu, mahşerî sahneleri anlatmaktadır.

H. Dua / Nasihat

Cengiz Numanoğlu, belki de kendi hayatında yaşadığı pişmanlıkları, başkalarının da yaşamaması için olsa gerek, şiirlerinde pek çok yerde, gençlere, çocuklara, kısacası insanlara seslenerek, onlara nasihat etmektedir. Pek çok insanın düştüğü hataya, onların da düşmesini istememektedir. "Dinle Çocuğum"¹³⁸ diyerek, Hakk'ın çocuk kalbine taktığı, üstüne nurların aktığı, Hz. Muhammed (sav)'in yaktığı, ahlak meşalesini çekilecek tüm çilelere ve yürekte kopacak fırtınalara rağmen söndürmemesini öğütlemektedir. Sen Allah'ın sevdiği kulu olarak rızkını alın terinle yoğur, adâletin servetine taç olsun. Şu dünya hırsına meyiletmeden, parayı put yapan nefesine eğilmeden, yalnız Cenab-ı Allah'a eğil. İlim denizinden içerek, karanlık düşman olan cehalete, batıla bakma. Vatan bedelini canla biçenler, şehâdet şerbetini içenler, Arş'a göçenler seni izlerken; ömrün, onur savaşı olduğunu, ölümün ise Hakk'a giden yolun başı olduğunu bilerek İslâm bayrağını, mahşere taşı, Peygamber Ruhü'nu incitme sakın! diyerek nasihat etmektedir.

Ayrıca "Güzel Kardeşim"¹³⁹, "Hiç Düşündün mü?.." ¹⁴⁰, "Çocuktan Al Haberi"¹⁴¹ adlı şiirleri yanında, "Babam Derdi ki; Yavrum!" ¹⁴² şiiri de insanlara doğru yolu bulmaları için nasihat niteliği taşımaktadır.

¹³⁶ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 414-15.

¹³⁷ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 222-25.

¹³⁸ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 114-15.

¹³⁹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 120-21.

¹⁴⁰ Numanoğlu, *Şuur*, s. 134.

Dua; kulun, Yüce Yaradan, tek sığınak olan Allah'a sığınmasını, yakarışını, Allah'ın büyüklüğü karşısında, kulun acizliğini itiraf ederek, sevgi ve saygı duyguları içerisinde, bütün maddi ve manevi isteklerini, O'na arz ederek, yardımını ve affını istemesi, niyazda bulunmasıdır. Kul kendisinin acizliğini bilerek, Yüce Yaradan'ın dilerse ihtiyaçlarını gidereceğini bilir. Rabbi'nin duasını işiteceğini bilir. İnsan, sınırlı, sonlu ve acizdir. Allahü Teâlâ ise yaratıcı, nimeti bol, merhametli ve güçlüdür. "Ey İnsanlar! Allah'a muhtaç olan sizsiniz. Zengin ve övülmeye layık olan ise yalnızca O'dur."¹⁴³ meâlindeki âyette de buyurulduğu üzere dua, insanın Allah'ü Teâlâ karşısındaki acizliğinin farkında olarak, ne için ve nasıl dua etmesi gerektiğini bilip, bilinçli olacak şekilde O'ndan bir şeyler istemesidir.¹⁴⁴

Numanoğlu'da Rabbi'nden öyle bir gözyaşı istemektedir ki; bu gözyaşı, ölümün kara düşlerini aklasın, korkularını umutlara döndürsün, her damlası cehennemler söndürsün. O gözyaşları ki; cennet beratı olup secdelerde çağlasın. Melekler sevinçten ağlasın. Gafletin buzlarını eritip, gönül ufuklarını nurla doldursun. Her damlası mahşer günü şahid olsun. Hesap günü mizanda hicabımı dindirsin. Kabir toprağımdan, mahşere kadar azap kirlerini silsin, süpürsün. Nur sağnaklarıyla sekiz yerden, sekiz cennet kapısı açılsın. Bütün zerrelere Kur'an'la dolsun, bedenim şehitlerle haşrolsun,¹⁴⁵ demektedir. Ayrıca şair; "...Ver Yâ Rabbi"¹⁴⁶ şiiriyle, Allah'tan hidayet, fazilet, utanma, ciddiyet, merhamet, feraset, basiret ve cesaret istemektedir. Özel gecelerde edilen duaların ehemmiyetini bildiği için, kandil ve mevlid duası¹⁴⁷ da bulunmaktadır. Kötülüklerle, kötülükler karşısında gösterilen çabaya da şahid olunmasını istemektedir. "Bırakma Beni" şiirinde de, nefsiyle, kibriyle, gafletiyle baş başa kalmadan, kabirde cevapsız, mahşerde gölgesiz, Cemâl'ine hasret bırakma beni, Ey Yüce Sahibim diye dua etmektedir.¹⁴⁸

II. DİN VE AHLAK EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELEME

Eğitim ve öğretim, insanoğlunun her safhasında yerini alan bir kavramdır. Çünkü insan, hangi yaşta olursa olsun bir şeyler öğrenir ve gerektiğinde de bunu çevresiyle paylaşarak pekiştirir.

¹⁴¹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 194-95.

¹⁴² Numanoğlu, *Şuur*, ss. 404-9.

¹⁴³ Fatır, 15.

¹⁴⁴ İsmail Fındıklı, *Ansiklopedik Büyük Dua Kitabı*, İstanbul: Yasin Yayınevi, 2011, s. 3.

¹⁴⁵ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 272-73.

¹⁴⁶ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 214-15.

¹⁴⁷ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 329-31.

¹⁴⁸ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 70-71.

Her yaşın öğrenme / öğretme yöntem ve teknikleri farklı olduğu gibi, her bilim dalının da kullandığı yöntemleri farklı farklıdır. Meselâ, fen bilimlerinin kullandığı yöntemlerle, sosyal konuları ihtiva eden bilim dallarının kullandıkları yöntemler arasında önemli farklılıklar vardır. Fen bilimleri, daha çok uygulamaya dayalı yöntemleri kullanırken sosyal bilimler ve din bilimleri ise, genellikle söze dayalı, göze ve kulağa hitabeden metodları tercih ederler.¹⁴⁹ Sosyal bilimler içerisinde olan, din ve ahlâk eğitimi gibi konular da daha çok söze dayalı metodları kullanmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in, insanla buluşmasında ve toplumsal hayata yerleşmesinde, başka bir deyişle, tebliğın hedefine ulaşmasında en büyük etkenin tebliğ metodları olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü tebliğ metodları, insanın değişken, karmaşık, çift yönlü ve çok boyutlu yapısını tamamen dikkate almış, insanın özellikleri etrafında şekillenmiş ve kuşatmıştır. Bu yüzdendir ki, insan, son derece karmaşık ve parçalı bir bütün özelliği taşıdığı gibi, Kur'an'ın tebliğ ve eğitim metodları da çok girift ve kompleks özelliktedir. Aynı ayet içerisinde birden çok yöntemi aynı anda görmek mümkün olabilmektedir. Meselâ, hem ikna, hem düşündürme, hem teşbih, hem tasvir metodunu; hem kıssa, hem tekrar metodunu vs. aynı ayetlerde görmek oldukça yaygın bir durumdur. Kur'an'ın içerdiği metodları, gerek modern ve gerekse klasik insanî metodlardan ayrılan özelliklerinden birisi bu olsa gerektir.¹⁵⁰

Kur'an-ı Kerim, insanın hem kendisini tanımasını, hem de kendi dışında üzerinde yaşadığı, Dünya ve tüm kâinatın hikmetlerle dolu olup Yüce Yaratıcı'nın sonsuz ilmiyle, her şeyi en ince ayrıntısına kadar düzenlediğinin farkında olmasını ve aslına vakıf olmasını istemektedir. Bunu yaparken insanın bilişsel, duyuşsal ve devinimsel alanlarını uyarır. Çoğu zaman birbiriyle iç içe olmakla beraber, Kur'an'da eğitim sürecinin değişik evrelerinde bu alanların her birinin, bir diğerine göre daha yoğun bir şekilde uyarıldığı görülmektedir.¹⁵¹ Kur'an-ı Kerim'de davet metodu, insanları Allah'a, Allah yoluna, hayra, iyiliğe çağırma, İslâm'ın güzelliklerini onlara benimsetme görevi olarak geçmektedir. Nitekim "Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel

¹⁴⁹ Öcal, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, s. 190.

¹⁵⁰ Mehmet Şanver, *Kur'an da Tebliğ ve Eğitim Psikolojisi*, 2. bs., Pınar Yayınları, 2015, s. 125.

¹⁵¹ Gündüz, *Kur'an'da Korku Motifi*, s. 48.

öğütle davet et, onlarla en güzel şekilde tartış.”¹⁵² şeklindeki ayet meali bunu göstermektedir.

Davetin nasıl yapılacağı hususunda, Kur’an’da zikredilen hikmet ve güzel öğüt ile birlikte en uygun tartışma şekillerinden inzar (uyarma), tezkir (hatırlatma), beyan (açıklama), tebşir (müjdeleme) gibi yöntemlerde birer teknik olarak verilmektedir. Allah, İslâm’ın ilk öğreticisi olan Hz. Peygamberi bu ifadelerle vasıflandırmış ve bu yöntemleri kullanarak, dini insanlara anlatmasını da emretmiştir. Zaten Hz. Peygamber (sav) ayette de tavsiye edilen hikmet ve güzel öğütle davet yöntemine uygun olarak her zaman sözü ile yaptıkları uyumlu ve tutarlı bir şekilde tebliğ görevini yapmıştır. Ayet ve hadislerde dinin anlatım biçimi olarak yer alan bu müjdeleme, kolaylaştırma, öğüt verme, hatırlatma, uyarma, etkileyici sözlerle anlatma tavırlarının her biri, davetin uygulanış şekilleridir. Buna göre davet, sadece yalın bir öğretim değil, dinî konuları kavratma ve dinî değerlere uygun olacak, tutum ve davranışlar geliştirmek üzere belli yöntem ve tekniklerin kullanılacağı kapsamlı bir öğretim metodudur.¹⁵³

Biz de çalışmamızın bu kısmında, hayatının her alanına Kur’an-ı Kerim’i yerleştiren Cengiz Numanoğlu’nun şiirlerinde, hangi din eğitimi yöntemlerini kullandığını tespit etmeye çalıştık.

A. Duygu Eğitimi Açısından

Duygu, pek çok tanımı yapılmış bir kavramdır. Duygularımız, iç dünyamızla ilgili olay ve faaliyetleri ifade etmektedir. Yoğunluk ve fonksiyonları itibariyle çok değişken olmalarından dolayı duyguları, belirli bir çerçeveye sığdırmak pek de mümkün olamamaktadır. Bu nedenle de net olarak tanımlarını yapmak çok zordur. Duygularımız, aynı zamanda iç ve dış olaylara karşı gösterdiğimiz birer tepkilerdir. Bunların dil ile ifadesi de çok zor olabilmektedir. Bir kısmı hoştur; bizde haz uyandırır. Bir kısmı ise nâhoştur; elem ve sıkıntı doğurur. Hoş olan duygular, geldikleri kaynaklarına doğru yaklaşma eğilimindeyken, hoş olmayan duygu ise, kaynaklarından yani çıkış noktalarından uzaklaşma eğilimindedir. Duygular, herkes için özeldir ki; rengi, tonu,

¹⁵² Nahl, 16/125.

¹⁵³ Suat Cebeci, “Din Öğretimi Yöntemleri”, *Etkili Din Öğretimi*, ed. Şaban Karaköse, İstanbul: TİDEF, 2010, s. 319.

şiddeti, kaynağı, sürekliliği, insandan insana değişiklik gösterir. Duygular, hayatımıza yön veren, davranışlarımıza renk katan, önemli etmenlerden biridir.¹⁵⁴

Herkes yaşadığı duygularını farklı farklı şekillerde göstermektedir. Bazı kimseler duygularını çok güzel bir biçimde ve sözlü olarak ifade ederken, bazı kimseler de yaşadığı yoğun duyguları ifade etmek için, kalem ve kâğıda ihtiyaç duymaktadır. Numanoglu da, duygularını ifade etme yöntemi olarak, şiiri seçenlerden diyebiliriz. O, bu işi yaparken duygularını ‘Şuûr’la taçlandırmıştır. Zaten şüphesiz şiir, pek çok kişi için duyguların, en güzel ifade edilme biçimlerinden biridir.

İnsanların hayata bakışları ve anlayışları, dünya ile ilgili görüşleri, sahip oldukları tutum ve tavırlardan oluşur. Örneğin; Allah’a karşı tutum ve tavırlar, insanlara karşı tutum ve tavırlar, hayvanlara karşı tutum ve tavırlar, çevreye, olaylara vs. karşı tutum ve tavırlar... Bunların hepsi bizim hayatımıza yön verebilmektedir. Bazen bizi mutlu ederken, bazen de hayatımıza anlam katmaktadırlar. Eğitimciler de bu tutumların bir zihinsel, bir duygusal ve bir de davranışsal ögesinin bulunduğunu söylemektedirler. Dolayısıyla eğitimciler, eğittikleri kimselerin hem zihinlerine, hem gönüllerine, hem de davranışlarına yönelerek, bireylere sorunsuzca tutum kazanmaları konusunda yardımcı olabilmektedirler. Duygu eğitimine yeterince yer verilmeyen bir eğitim sisteminde ise iyi duygular gelişmeyebilir. İnsanda kötü duygular hâkim hale gelebilir. Var olan duygularda birtakım sapmalar ve aşırılıklar baş gösterir. İnsan neyi, kimi ne kadar seveceğini, kimden ne kadar nefret edeceğini bilemez hale gelebilmektedir. Bazen sevmesi gerekeni sevmez; sevmemesi gerekeni sever veya sevmesi gerekeni aşırı derecede sever. Sevmediklerinden de o kadar nefret eder ki, onlardan adaleti esirger. Yaptığı işler zulme dönüşür. Akılla duygular arasındaki denge bozulur.¹⁵⁵

Eğitimle birlikte zengin bir duygu dünyasına sahip olan insanlar, her yaptıkları ibadetlerini huşû ve her davranışlarını da bir vecd halinde yapmaya çalışır; bunu yaparken de mutlu olurlar. Filozof ve psikolog olan William James, ‘Duygu, dindarlığın ilk ve en derin kaynağıdır’ derken bu gerçeğe işaret edip, dikkat çekmektedir. O’na

¹⁵⁴ Yaşar Fersahoğlu, *Din Öğretim ve Eğitiminde Duygu Eğitimi*, Marifet Yayınları, 1998, ss. 28-29.

¹⁵⁵ Fersahoğlu, *Din Öğretim ve Eğitiminde Duygu Eğitimi*, ss. 10-11.

göre, Allah'dan korku, Allah'a saygı ve bağlılık, Allah aşkı, tamamen insana özgü psikolojik haldir.¹⁵⁶

Numanoğlu da, şiirlerinde özellikle Allah'a olan saygı ve bağlılığı arttırmak için insanların duygularına hitap etmiştir.

1. Teşvik Etme (Terğib) ve Korkutma (Terhib)

Terğib (teşvik etme), insanların arzu ettiği, ulaşmak istedikleri, hoşlarına giden ve onları çeken ve teşvik eden unsurlardan oluşurken, terhib (korkutma, sakındırma) ise, insanların hoşlarına gitmeyen, onların kaçındıkları ve bir şeyden vazgeçmelerine, sakınmalarına sebep olan unsurlardan oluşmaktadır. Bütün bunlar hem maddi, hem de manevi olabilmektedir.¹⁵⁷

Özendirme ve sakındırma da diyebileceğimiz bu metotla, insanların umut, kaygı ve güven duyguları temelde olmak üzere, onların güçlü bir şekilde bilgi ve davranışa yönelmeleri sağlanır. Her metodu uygularken olabilecek olumsuzluklar gibi, bu metodu uygularken de fazla yüklenerek, insanın, şiddetli korku ve umutsuzluk gibi uç duygulara kapılmasına meydan vermemek gerekir. Çünkü umut ve belli ölçüdeki kaygı, kişide öğrenme motivasyonu sağlarken, umutsuzluk ve aşırı kaygı ise öğrenmeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü duyguların en az ve etkisiz olduğu durum ile en yoğun olduğu durumlarda, insanda bir boşvermişlik hali ortaya çıkar ve bu durumdaki kişide öğrenme isteği söner.¹⁵⁸

Kur'an-ı Kerim, bu metodu en iyi şekilde uygulamaktadır. Ne çok fazla verip insanı uç noktalara getirmektedir, ne de az verip karamsarlığa düşürmektedir. Hayatına Kur'an-ı Kerim'i düstur edinen Cengiz Numanoğlu da, bazı şiirlerinde bu yöntemi kullanmıştır.

Örneğin; insanların, Kur'an'daki güzellikleri, müjdeleri vs. görmelerini istemektedir. Bunun için onları, Kur'an'ı okumaya, anlamaya çağırarak bu yolda ilerlemeleri için teşvik etmektedir. Kur'an-ı Kerim'in muhtelif ayetlerinde hem terğib hem de terhib içerikli ayetlerle insanın anlayabileceği dille ona her şeyin açıklandığını "Daha Kur'an Ne Desin!.." şiirinde detaylı bir şekilde dile getirmektedir. Kur'an

¹⁵⁶ Neda Armaner, *Din Psikolojisine Giriş 1. Cilt*, Yeni Zamanlar Sahaf, 1980, s. 115.

¹⁵⁷ Şanver, *Kur'an da Tebliğ ve Eğitim Psikolojisi*, s. 169.

¹⁵⁸ Cebeci, "Din Öğretimi Yöntemleri", s. 323.

çağında yaşayıp cehalet bataklığında çırpınan, kibrinden kalbi katılaşıp gözü kör olan, aslında eşrefi mahlukat olarak yaratılmış olan insana kurtuluş adresini verenin Kur'an olduğunu söylemektedir. Kur'an ayetlerinin bildirdiği rehberlerden doğru olanı seçenin, sırttan rüzgâr gibi geçeceğini; insana her şeyden yakın olan ölümden sonra, her nefesin hesabının verileceğini; malın, mülkün, şerefın, dünyada üç günlük itibar olduğunu ki; dördüncü günün hesabının çetin olduğunu hatırlatmaktadır. Kur'an bir dağın üzerine indirilse Allah korkusundan dağın paramparça olacağı ayetinden ibretini almayan insanoğlunun gafil ve haddini bilmez bir şekilde kendisine indirilen bu Yüce Emanet'e sırtını dönüşünü, Allah'ın ruhundan bahşederek şeref verdiği insanın sevildiğinin farkında olmadan nefesine tapışını; kıyametin oyun olmadığını bilen insanın hâlâ ürpermemesini şaşkınlıkla karşılamaktadır. Büyük mahkemede uzuvların âdeta haramları kusacağını; defterlerin açılacağını bilmesine rağmen insanların kendine gelmediğini; cehennemde yandıkça değişecek derilerin olduğunu; ama gayret ettikçe Arş-ı Âlâ'ya doludizgin koşarak cennete girilebileceğini sarih ve akıcı bir dille insanlara anlatmaktadır.¹⁵⁹

Numanoğlu, bir başka şiirinde de insanların önündeki seçeneklerden bahsederken, bir seçenekte terğib (hayra yönlendirme, kötülükten sakındırma anlamında bir tabir)¹⁶⁰ metodunu, diğer seçenekte de, terhib (korkutma, sakındırma)¹⁶¹ metodunu kullanmıştır. Numanoğlu, insanın genç yaşına bakıp da geç kalmadan, iki seçenekten ya îman ya isyânı; dünyanın sahte servetinde vicdanını boğmadan, ya ahlâk ya helâkı; şerefli yaşayıp şeytanla başa çıkabilmek için, ya cennet ya cinneti; yanan insanlık içinde umut kuyruklarında, ya izzet ya zilleti; seher vakti kalkıp gökte açılan perdelere bakmadan, ya şükrü ya küfrü; kibirle cennet köşkünü yakanların, ya ihlâs ya iflası seçeceğini “Ya Kur'an Ya Hüsrân Üçüncüsü Yok”¹⁶² diyerek terhib ve terğib diliyle aktarmaktadır.

Dağları, taşları duymayan, gaflet içerisindeki insanın; en mağrur başların bile eğilip, herkesin cürmünün defterlerinde görüleceğini; bindörtyüz yıldan beri, Rabb'imizin zâlimleri gördüğünü, mazlumların âhının yerde kalmayacağını; şiddet ehlinin zorbalıklarının, boşuna olduğunu; yaklaşan kıyâmetin, oynanan son oyun

¹⁵⁹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 11-14.

¹⁶⁰ Mehmet Görmez, “Tergib ve Terhib”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011, c. 40, ss. 508-9.

¹⁶¹ Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi, 1970, s. 1304.

¹⁶² Numanoğlu, *Şuur*, ss. 40-41.

olduğunu bilerek, “Kur’ân’a Harp Açanın, Vay Haline Mahşerde...”¹⁶³ diyen Numanoğlu, bu şiirinde de terhib metodunu kullanmıştır diyebiliriz. Ayrıca bu şiirine benzer olarak; dünyada cüretkâr, şöhret sahibi, özü-sözüne uymayan, el-etek öperek köşe kapan âlimlere, mahşerde Kur’an’ın davacı olduğunu terhib yöntemiyle ifade etmektedir.¹⁶⁴

2. Müjdeleme (Tebşir) ve Uyarma (İnzar)

İnzar, ceza haberleriyle; tebşir ise mükâfat vaatleriyle fonksiyonunu yerine getirir. Cezaların, suçlu ve günahkârlarla, mükâfatların da iyiliksever ve itaatkârlarla yakın ilgisi bulunduğu bilinmektedir. İnsan yapmış olduğu suç ve onun getireceği günahkârlığı oranında, ceza sınırına yaklaşırken, aynı oranda onun iticiliğini de hissetme durumunda kalacaktır. Durum böyle olunca insan, mükâfatların çekiciliğinden de uzaklaşacaktır. Dolayısıyla ona kavuşma ümidi zayıflamaktadır. Aynı şekilde sevap kazandıracak işleri yapma oranında, mükâfata yaklaşırken, çekiciliği de artmakta ve bu defa cezanın iticiliği gittikçe etkisini kaybetmektedir. Kul, en büyük mükâfat olan Allah’ın cemalini görme arzusu ve ümidiyle, kulluğun zirvesindeyken ceza ya da azap korkusu, Hakka bağlılığına etki eden esas neden olma özelliğini hemen hemen kaybetmektedir.¹⁶⁵

Şair de, bazı şiirlerinde, bazen uyarma anlamına gelen inzar metodunu, bazen de müjde verme anlamına gelen tebşir (ilâhi emirlere uyanları iyi bir sonucun beklediğini haber verme anlamında terim) metodlarını kullanarak, insanların başlarına gelebilecek durumları bildirmeye çalışmaktadır. Nitekim “Bir Bilebilse” şiirinde; küfrün bedelini bilenlerin, durmadan hüsrânına ağlayacaklarını; mahşer dehşetini bilenlerin, bir ömür secdeye kapanacaklarını; Kevser lezzetini bilenlerin ise, süslü kadehleri kıracağını; servetin vebâlini bilenlerin, fakirliği lütuf sayacağını; Kur’an’ın hükmünü bilenlerin, ihânetlerinden ürperceklerini; cennet müjdesini bilenlerin ise, bin yıl bile analarını sırtında taşıyacaklarını; hele ki Kerem Sahibi’ni bilenlerin ise, sayısız nimet içerisindeki kuru ekmekleri bile öpeceklerini anlatmaktadır.¹⁶⁶

¹⁶³ Numanoğlu, *Şuur*, s. 181.

¹⁶⁴ Numanoğlu, *Şuur*, s. 240.

¹⁶⁵ Gündüz, *Kur’an’da Korku Motifi*, s. 44.

¹⁶⁶ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 28-29.

Şair, yaşadığı çağda, olumsuzluklar içerisinde yüzen insanları uyarmaya çalışarak, onların bu durumlarını, Yüce Yaraticı'ya havale edip, şahid olmasını istemektedir. Âyetle, hadisle, sünnetle, nassla alay edenlere hakkını helal etmeyişiine, İslâm'ı kuşatan çağdaş eşkıyaların cür'etine, zulüm gören başörtülü kızların gözyaşına, hayâ fukarâsı âlimlere alkış tutanlara, kul haklarına, iftirâlara, Kur'an'ı hedef tahtası yapanların mü'minleri yobaz olarak yaftalamasına ve bütün bunlara rağmen gerçek mü'minlerin âhirete îmânlarının tam oluşlarına; "Şâhid Ol Yâ Rabb"¹⁶⁷ demektedir. Bir başka şiirinde de; Rabb'in azap sözünün, Cehennem, mahşer dehşetinin şaka olmadığı gibi, bu dinin Sahibi Yüce Allah'ın Celil olduğunu ve Rabbin cennet vadinin ve Kur'an'ın gerçek olduğunu dile getirmektedir.¹⁶⁸

Şair, insanoğlunu, Kur'an'da Allah'ın lanetlediği, insanın apaçık düşmanı olan ve insanları cehenneme sürükleyecek olan şeytana karşı uyarmak istemektedir. Pek çok şiirinde de bu konuda uyarılarda bulunmaktadır. Nitekim şeytanın, her an insanın peşinde olduğunu, insanın kahrı için yemin ettiğini, zekâtın lezzetine erdirmediğini, dedikodu tutkusundan vazgeçirmediğini, kin ve nefret zehrini ruhlara saldığını¹⁶⁹ söyleyerek oyunlarına karşı inzarda bulunmaktadır.

Ayrıca şair, insanların uyarıları dikkate alması için, öncelikle istemesi gerektiğini hatırlatarak, insanları uyarmaktadır. Sonsuz saltanatın tek adresini verdiği halde 'istemem!' diyene, şımarık zenginin peşinden giden sefil beyinlere, kalbi temiz 'çağdaş' müslümana, kadeh gölgesinde mertlik taslayan şöhret sarhoşuna, iktidara doymayan sağır sultanlara, kalbi mühürlenmiş mağrur câhile 'Kur'an ne versin!'¹⁷⁰ diyerek insanın dinî, ahlakî ve manevî yönden gelişimin kendi elinde olduğunu hatırlatmaktadır.

Tebşir özelliği taşıyan, aynı zamanda da insandaki sevgi duygusunu ön plana çıkaran bazı şiirlerinde de; yüreğinde Allah sevgisi olanlara, dertlerin ödül gibi geleceğini; korkuların yok gibi gelip, ölümün yâr geleceğini; şer güçlerin, şeytanın yavaşamayacağını; inkâr sancılarının, nefret kasırgalarının dineceğini; Dost'u bulup,

¹⁶⁷ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 60-61.

¹⁶⁸ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 86-87.

¹⁶⁹ Numanoğlu, *Şuur*, s. 105.

¹⁷⁰ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 106-7.

mekânlarının cennet olacağı müjdesi verilmektedir.¹⁷¹ Allah korkusu taşıyanlara; kanun koymanın gerekmediğini, onlara vahşetin, nefsin azgın selinin işlemediğini, hakiki Allah korkusunun kıyâmet gününde kula gölgelik ve cennet müjdesi olacağını anlatmaktadır.¹⁷² Allah sevgisiyle, Allah rızası için yapılanları kullar bilmese, almasa, sarmasa, görmese, sormasa, duymasa ve vermese de Mevla'nın bildiğini¹⁷³ söyleyerek mü'min kulları müjdelemektedir.

B. Düşünce Eğitimi Açısından

Düşünmek, anlamak, kavramak, zihin vb. gibi kelimeler düşünce deyince aklımıza gelebilecek kelimelerdir. Demek ki düşünce eğitimi için, insanın anlama, kavrama gibi yeteneklerinin ve zihninin eğitilmesidir diyebiliriz. Zihnin eğitilmesi de onun kullanılmasının, eğitilmesi demektir.

Mehmet Akif Ersoy,

*İnmemiştir hele Kur'an bunu hakkıyla bilin,
Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için.*

der ki, gerçekte de Kur'an anlaşılacak ve gereği yapılmak için inmiştir. Kur'an âyetleri üzerinde enine boyuna düşünmek, ayetlerle verilen hikmeti anlayıp kavramak ve verilen hükümler arasındaki ilişkileri tesbit etmek bir zarurettir. Bu ise zihnî bir faaliyeti gerekli kılmaktadır. Verimli bir zihnî faaliyet ise, şüphesiz belli bir eğitime ve disipline ihtiyaç duyar. Bu sayede zihin güçlenir ve belli bir olgunluğa ulaşır.¹⁷⁴ Zihnin, kendi ruhsal hallerini vasıtasız olarak tanınması, bilmesi olarak da tanımlanabilen şuûr kelimesi, aynı zamanda, insanda gerçeği arama şuurunun uyanması ve insanın ondan sorumlu olduğunu bilmesidir. İnsanda bu şuûr meydana gelince, gerçeği aramada da, ilmî metodu uygulamada da, şuuru ve sorumluluğu mevcut olmaktadır.¹⁷⁵

Cengiz Numanoğlu da, insanların zihinlerinde yani düşüncelerinde var olanları uyandırarak, 'Şuûr'landırıp gerçeği görmelerini ve bu sorumluluğu hayatlarına geçirmelerini istemektedir. Şiirlerinde de hep bu mesajı vermek istemiştir.

¹⁷¹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 96-97.

¹⁷² Numanoğlu, *Şuur*, ss. 248-49.

¹⁷³ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 132-33.

¹⁷⁴ Yaşar Fersahoğlu, *Kur'an'da Zihin Eğitimi*, İstanbul: Marifet Yayınları, 1996, s. 24.

¹⁷⁵ Hüseyin Atay, *Kur'an'da Bilgi Teorisi*, Yeni Zamanlar Sahaf, 1982, s. 40.

1. Düşündürme / Yol Gösterme

Düşünme ve akıl yürütme, insanların çevresinde olup bitenlere ibretlik gözlerle bakmalarını ve bunun neticesinde olaylara bakışını, düşüncelerini, inancını ve davranışlarını etkileyebilmektedir. Hatta değişimlerine bile neden olabilmektedir.¹⁷⁶ Bundan dolayıdır ki, Kur'an; insanı, düşünmeye, incelemeye, araştırmaya sevk etmekte ve zaman zaman insanların düşünmemelerinden yakınmaktadır.¹⁷⁷ Nitekim Kur'an; 'Şayet kulak vermiş veya aklımızı kullanmış olsaydık, (şimdi) şu alevli cehennem mahkûmları arasında olmazdık!'¹⁷⁸ şeklindeki itirafı naklederek, düşünmemenin ve aklın görevini yerine getirmemesinin doğuracağı kötü sonucu haber verir ve insanı uyarır. Bu amaçla, tabiat olaylarından ve pozitif bilimlerin alanlarına giren konulardan bahseden pek çok ayet görülmektedir. Zaten Kur'an'ın indirilişinin bir amacı da, insanların düşünmelerini ve akıl sahiplerinin öğüt almalarını¹⁷⁹ sağlamaktır.¹⁸⁰

Numanoğlu da, kendisine rehber edindiği Kur'an-ı Kerim'in bu yöntemini pek çok şiirinde kullanmıştır. İnsanlığın temelinin küçücük bir ceninden gelişiyse, kâinat değirmeninin dönüşünü, yıldızların hep kendi yolunda oluşu, denizlerin taşmadan, karıncaların yükünün boyunu aşmadığını gören her göz için, "Farkında mısınız?"¹⁸¹ diyerek âlemde varolan düzenin kendiliğinden olmadığını, insanların bu durumu fark etmesini istemektedir. İnsanı, çevresindekileri, dünyayı, evreni ve böylece uzayıp giden sonsuzluğu yaratan Allah'a karşı, insanın, acizliğini bilerek, Allah'a karşı sorumluluklarının ve çevresinde varolan binlerce nimete bakıp düşünerek, Allah'ın bilinmesini isteyen Numanoğlu, "De ki; Allah için, Ne Yaptın Bugün?"¹⁸² diyerek insanları uyandırmaya, düşündürüp yol göstermeye çalışmaktadır.

Numanoğlu; bir kum tanesine, düşen bir yaprağa, bir yağmur damlasına, dört mevsim açlık çekmeyen küçük karıncaya, deryayı damlaya sorarak;¹⁸³ berzah'ın ne demek olduğunu, ölümün ölümsüzlük doğurduğunu, dünyayı titreten fâni bedenleri, tarihler şahidi taşların yerini, bir ömür uyuyup kibrinden köpürenleri, Allah'a karşı

¹⁷⁶ Bkz. Ra'd, 13/ 2-4.

¹⁷⁷ Mesela bkz. Âl-i İmran, 3/65.

¹⁷⁸ Mülk, 67/10. Bu konuda ayrıca bkz. Bakara, 2/164.

¹⁷⁹ Sâd, 38/29.

¹⁸⁰ Ayrıca bkz. Yunus. 10/24.

¹⁸¹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 5-10.

¹⁸² Cengiz Numanoğlu, *Şuur*, s. 34-35.

¹⁸³ *Şuur*, 63.

durup dünyadan vefa bekleyenleri, topraktan gelip yine toprağa gidecek insanoğlunun, bastığı toprağa sorarak cevabını bulabileceğini anlatmaktadır.¹⁸⁴ Kur'an-ı Kerim'de pek çok sorunun cevabını bulan Cengiz Numanoglu, Kur'an-ı Kerim'e sorarak; Allah'a giden yolun hangisi olduğunun, hangi fırkanın Hakk'ça muteber olduğunun, bu azgın denizdeki sahilin nerede olduğunun, İslâm'a hizmetin nasıl olması gerektiğinin, şirk denen yaranın insanı nasıl yaptığının, temiz kalpte nelerin bulunduğu, gafletin, kul hakkının ne demek olduğunun öğrenilebileceğini ifade etmektedir.¹⁸⁵

Şair, bazı şiirlerinde de bir yandan düşündürürken, bir yandan da yol göstermektedir. Bazen de yol gösterirken, hem nasihat etmekte, hem de sorular sorup cevaplarını da vermektedir. Örneğin; 'Secdeden Gayrı'¹⁸⁶ yol olmadığını söylerken, insanda secde yoksa 'Bir Gizli Kibir'¹⁸⁷ olduğunu ve insanın kendiyi, ilimle, gerçekle, imanla, insafla, borçla, şefkâtle ve en önemlisi de Kur'an'la barışırsa¹⁸⁸ yolunu bulacağını söylemektedir.

Ayrıca 'Dinle Çocuğum'¹⁸⁹ diyerek, çocuk kalbine; Hakk'ın taktıklarını bozmadan, doğruluktan sapmadan, rızkını alın terinle yoğurup yalnız Allah'a eğil ki; ilim denizinden kana kana içip, İslâm bayrağını mahşere taşıırken, Peygamber ruhunu incitme, ahlâk meş'aleni söndürme sakın! diye nasihat etmektedir.

"Güzel Kardeşim", "Uyan Artık Ey İnsan!", "Babam Derdi ki Yavrum!" şiirlerinde de şair, yol gösterirken nasihat etmektedir. Müslümanın el kitabı olan, her daim yol gösterici Kur'an-ı Kerim, şair için de hem başucu kitabı, hem düşündüren, hem de doğru yolu gösteren yegâne kitaptır. "Kur'an'ı Anladıkça...", "Kur'an'ı Yaşadıkça" şiirleriyle, Kur'an-ı Kerim'in eşsiz rehberliğini, yol göstericiliğini satırlara dökerken, onu birazcık olsun tanıtmaya çalıştığı şiiri; "Bir Kitap ki.."; Allah'ın beşere son kelâmı, barışın, kurtuluşun rehberi, vicdânın, adâletin tek sesi, irfânın zaptedilmez kalesi, şefkatin kucaklayan kolları, gaflete, dalâlete son veren, ihlâsı, tevhidi müjdeleyen, bileni bilmeyenden ayıran, çağlara, çağlar üstü hükmeden, korkular ve ümitler harmanı, mubîn ve mahşere dek korunacak Yüce Kitap Kur'an-ı Kerim'dir,

¹⁸⁴ Şuur, 64-65.

¹⁸⁵ Numanoglu, *Şuur*, s. 66-67.

¹⁸⁶ Numanoglu, *Şuur*, ss. 76-77.

¹⁸⁷ Numanoglu, *Şuur*, s. 141.

¹⁸⁸ Numanoglu, *Şuur*, ss. 108-9.

¹⁸⁹ Numanoglu, *Şuur*, ss. 114-15.

demektedir.¹⁹⁰

2. Eleştiri / Hiciv

Eleştiri ve hiciv hem nesir hem de şiirde sıkça rastlanan iki ayrı türdür. Akademik eserlerde eleştiri türünden yazılara sıklıkla rastlanabilirken hiciv; şiir, hikâye, roman vs. gibi diğer edebi türde eserlerde görülebilecek bir yazı türüdür. Hiciv, bir kişi veya grubu, herhangi bir durum ya da düşünceyi yermek, mizahî bir üslupla onunla alay etmek, onu küçük düşürmektir. Muhatabın kusurlu yönlerini ortaya çıkarıp onunla alay etmek hicvin başlıca özelliklerinden biridir. Şikâyet ve eleştiri de hicvi zenginleştiren unsurlar arasında yer alır.¹⁹¹ Hz. Peygamber (sav) de hicvin etkili olduğunu söylemektedir. Bu konuda şöyle buyurmaktadır: “Kureş’i hicvediniz, çünkü sizin hicviniz onları ok yağmuruna tutmaktan daha etkilidir.”¹⁹² Ayrıca yine Hassân bin Sâbit (r.a.)’i şiir söylemeye ise şöyle teşvik etmiştir: “Söyle, müşrikleri şiirlerinle hicvet, Rûhu’l Kudüs (Cebrâil) seninle beraberdir.”¹⁹³

Peygamberimizin bu isteğinden çok etkilenen Numanoglu da bu türü şiirlerinde sıklıkla kullanarak hiciv yoluyla gerçekleri göstermek, mazlum Müslümanlara cesaret ve iç ferahlığı sağlamak, tüm güçlülere ve adaletsizliklere rağmen, ayakları Hak yolda sabit tutmaya yardımcı olmak istemektedir. Ayrıca günümüz Müslümanlarında olması gereken, ama olmayan özelliklere de dikkat çekmektedir. Bunu yaparken kimi zaman nükteli zarif sözler kullanarak, bazen de ağır ve sarsıcı ifadeleri hiciv içinde yumuşatarak okuyucuya ulaştırmaktadır.

Ayrıca şair, günümüzde çağdaşlık eleştirilerini de pek çok şiirinde, bazen sert bir şekilde, bazen de güldüren hafif mizah ile ele alırken muhataplarını düşünmeye sevk etmektedir. Ah Şu İrticânın.., Okumuş Yobaz, Herşeyi Sulandırdık, Sen Neymişsin Be Abla!, Bu Elbise Çok Dar Gelir.., Çıldırılmış Bunlar!, Konjonktür Müslümanı, Söyleyin Dostlar!, Ey İrticâ Söyle misin Sen Nesin?, Bana Kaldı Yobazlık, Silikon Beyinliler, Bakkal Amca Bir Din Ver,Sütten Çıkmış Kaşıklar,Hayvanat Bahçesi, Ey Mevta, Ey Azrail, Dostlarım, Ölüye Mektup, Şeytan Der Ki Ey İnsan ...” gibi şiirlerinde çağdaşlık söylemine dair eleştiriler yönelmektedir. Esasen Numanoglu’nun çağdaşlık eleştirisi yaparken hedeflediği şey, insanın kendine, dünyaya, varlığa ve geleceğe dair algılarını

¹⁹⁰ Numanoglu, *Şuur*, ss. 292-93.

¹⁹¹ İsa Kocakaplan, *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, 8. bs., Türk Edebiyatı Vakfı, 2014, s. 311.

¹⁹² Müslim, “Fezâilu’s-Sahâbe”, 157.

¹⁹³ Buhârî, “Bed’u’l-Halk”, 6.

Kur'an perspektifinden gözden geçirerek daha sağlam bir zeminde yeniden inşa etmesine vesile olmaktır.

3. Farkındalık Oluşturma

İnsanlar gündelik hayatın sıkıcı ve sıradan akışı içerisinde meydana gelen iş ve olayların etkisinden kendisini kurtarıp kendine bile zaman ayıramazken, hele ki kendi iç dünyasına hiç yönelemez. Özümüze ulaşmak için dikkatli ve bir o kadar yoğun bir düşünce etkinliğine ihtiyaç duyarız. Bu tıpkı gözün kendisini görmemesi gibidir. Göz nasıl kendini algılamak için bir aynaya lüzum görürse, zihninde en içyapısının farkında olması için özel bir yöntem ihtiyacı vardır. İnsanlık kalitemizi ve yaşamımızı yükseltip iyileştirme yönünde bazı temel fikirlere başvurmak zorundayız. Her fikirde, eylem ve davranışa dönüşme eğilimi vardır. Bir düşünce, bilincin en derin düzeylerinde başlar ve yüzeyde bilinçli bir düşünce olarak belirinceye kadar zihnimizin bütün derinliklerini aşar. Belli bir düşüncenin, şuurlu olarak bizi hâkimiyeti altına alarak, davranışları belirli bir yönde değiştirmeye zorlaması, ancak zihnimizin saf uyanıklık halinde olmasına bağlıdır. Bu durumda dikkatimizi kendi iç dünyamıza çevirerek, zihnimizin sakinliğini hissedip izleriz. Böylelikle nesnelere yokluğunda kendi bilincimizin sonsuz yapısının farkına varırız.¹⁹⁴

Farkındalıkları arttıkça kişi, kendinin kim olduğunu, nerede, ne yapması gerektiğinin bilincinde olarak yaşamaya başlar. Müslüman kimliğe sahip kişilerde, bu yönde bilinçlerini uyandırıp, davranışlarını şekillendirmelidir. Numanoğlu da, Müslümanların farkındalıklarını arttırıp, şuurlarını uyandırmak istemektedir. Bu yüzden pek çok şiirinde, insanların, gerek kendilerine gerekse çevreye bakarak farkındalıklarını arttırmalarını ve böylelikle yüksek şuur düzeyine sahip kişilikler olarak, davranışlarını şekillendirmelerine yardımcı olmak istemektedir.

İnsanın dünyaya gelişinin tesadüf olmaması gibi, yürümeden önce emeklendiği gibi, düşen tohumu toprağın barındırması gibi, insan için nefisle girilen savaşta da silah, iradedir. Hakk'tan gelene karşı gelinmediği gibi, gönül kökeninin sabırla beslemesi gibi, düşünen insan için mesaj derindir. İhtiras seline baraj olmaması gibi, zaman sermayesinin az, yolun kısa oluşu gibi insanı çeken yasaklar karşısında insanın en güçlü

¹⁹⁴ Hayati Hökelekli, *Değerler Psikolojisi ve Eğitim Ailede, Okulda, Toplumda*, Timaş Yayınları, 2011, ss. 20-21.

yanı îmanıdır. Dünyada rüyaların ibret oluşunu gören için ölümün uyanmak oluşu gibi, dünya nimetlerinin çok ama her derde deva olmadığı gibi, nîmet sırrının gizli olup her derdin devâsını vereni gören insan için akıl, isyan ile aradaki perdedir. Şu dünyanın sırça köşkünde, şaşkına dönmüş ey insanlar, farkına varın artık; “Sabır Sınavıdır, Ömür Dedğin”¹⁹⁵ diyen Numanoglu, insanlar için farkındalık oluşturup, ikazda bulunmak istemektedir.

Şair, insanlardaki farkındalığı oluşturmak için şiirlerinde bazen dua etmekte, (Bırakma Beni, Mahşerde Kur'ân'la haşreyle Beni, Öyle Bir Gözyaşı Ver Ki Yâ Rabbî, Sana'dır, Uyandım Şükür, Ne Kadar da Sabırlısın Yâ Rabbi..) bazen de nasihat etmektedir. (Kendine Gel Müslüman, Babam Derdi Ki Yavrum, Dinle Çocuğum, Kadının Yeri, Nasıl Baktığına Bağlı Gördüğün, Unutturdukça, O Gün, Genç Arkadaşım, Borç Ver Allah'a, Aradım, İbret Harmanı, Kumar Masalarında, Şeytan Der ki; Ey İnsan!, Uyanık Olma Günü.)

Şair, İslâm dininin kolaylık dini olduğunu ve yapılacak küçücük bir iyiliğin bile boşa gitmediğini şöyle anlatmaya çalışmaktadır; ihlâsla yapılan her şeyin, her şeyde bir mânâ görmenin, aklı kullanmanın, ‘Vâreden’i’ görmenin, kırılmış bir kalbe girmenin, tatlı dilin, kul olduğunu bilmenin, dilini tutabilmenin, mazlumun yanında olmanın, secdenin, nîmetin kıymetini bilmenin, dostu, düşmanı seçmenin, bir duanın, gururdan, kibirden kaçmanın, pişmanlıkla dökülen gözyaşının hepsi birer ibadettir. Her lokmayı nîmet bilinciyle tatmak, şehâdet getirip yatmak, seherlerde yorganı fırlatıp atmak, sancılara sabır katmak, sırları kusmadan yutmak, nefes kıymetini bilmek, görev inancıyla dolmak, ilim payı alıp ilâhî bir mesaj bulmak, durup düşünceye dalmak, ölümle arkadaş olmak, hasedi şükürle yıkmak, varsa kul borcunu silmek, Allah adıyla işe giderken atılan her adım bile ibadettir.¹⁹⁶ Ayrıca şair, son ve yüce din olan “İslâm Dîni”¹⁹⁷ni anlamak ve anlatmak için, insanın kendi içinden başlayarak, evrene kadar uzanan çerçevede, birçok şeye bakarak, olup biteni fark etmesinin yeteceğini bildirmektedir.

¹⁹⁵ Numanoglu, *Şuur*, ss. 36-38.

¹⁹⁶ Numanoglu, *Şuur*, ss. 47-52.

¹⁹⁷ Numanoglu, *Şuur*, ss. 192-93.

Numanoğlu, Şuur kitabının en uzun şiiri olan “Sana Yöneldim”¹⁹⁸ şiirinde, insanların da farkındalıklarını arttırarak Yüce Yaradan’ı çok kolaylıkla bulabileceğini, O’na yönelebileceğini dile getirmektedir. Numanoğlu’nun bu şiirinde, aynı zamanda kendi hayat hikâyesinin seyrini, içsel yolculuğunu, kişisel gelişim ve değişimini de gözlemlemek mümkündür.

4. Sorgulama / Kendini Hesaba Çekme

Kendini sorgulama; geçmiş yaşantılarımız, şu andaki eğilimlerimiz ve geleceğe yönelik beklentilerimiz hakkında, isteyerek ve bilinçli bir soruşturmadır ve hayatımız, değerlerimiz, beklentilerimiz, yeteneklerimiz ve başarılarımız hakkında eleştirel bir değerlendirmeyi içerir.¹⁹⁹

“İnsanoğlu, şüphe ettiği zaman soru sorar, sorulara cevaplar arar. Zaten sorgulama demek, soru sormak, cevaplar aramak demektir. Soruda hayret vardır, merak vardır, şüphe vardır. Soru felsefidir, analitiktir. Bazen bir soruyu yine bir soruyla cevaplarız, bazen de bir soruya birkaç cevap yetmeyebilir. Cevaplar da tanımlarda sorgulanacaktır. Sorgulama yüksek temyiz mahkemesi gibidir. Yüksek temyiz mahkemesi... Suçlunun, suçsuzun meydana çıktığı mahkeme... Doğrunun, yanlışın meydana çıktığı mahkeme... Kültür, özne, nesne ilişkisi sık sık bu mahkemeye sokulmalıdır.”²⁰⁰

Şair, insanın kendini sorgularken, bazen kendi fark edemediklerini çevresindekilerin fark ettiğini hatırlatmak istemektedir. Meselâ, insanın bastığı toprağın bile her şeyden haberdar olduğunu anlatmaktadır ki; berzah’ın ne demek olduğunu; etten, kemikten vefanın olup olmadığını; dünyayı titreden fâni bedenlerin, tarihler şahidi taşların nerede olduğunu; benlik şeytanından kuvvet alanların vb. durumda olanların hallerinin şimdi ne olduğu ve niçin böyle olduğunun sorgulanması gerektiğini ısrarla hatırlatmaktadır.²⁰¹

Şair, Müslümanların kendileriyle yüzleşemeyecek kadar gizli birer sahtekâr mı, yoksa saygın kabul edilen hakikatte ise samimiyet terazisine çıkamayacak bir sahtekâr mı? Paranın ilahlık tahtına oturduğu, yüreklerin taş kesildiği zindan gibi bir hayattan kurtulmak istemeyecek kadar müzmin bir sahtekâr mı? Dindar insanlara kin kusanlara, namussuz ve hainlere Allah için ‘dur!’ diyemeyecek kadar büyük bir sahtekâr mı?

¹⁹⁸ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 302-20.

¹⁹⁹ Hökelekli, *Değerler Psikolojisi ve Eğitim Ailede, Okulda, Toplumda*, s. 22.

²⁰⁰ İhsan Turgut, *Felsefi Sorgulama*, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1997, s. 1.

²⁰¹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 64-65.

Cehaleti susturamayacak kadar pişkin bir sahtekâr mı? Darbeler yaparak milletinin tercihlerini yok sayan ve özgür iradeye ipotek koyan ‘vesayet’ sistemini reddedemeyen bir sahtekâr mı? Hayatın kısacık olması ve ölüm gerçeğine rağmen, hakikatler üzerine düşünmeyi hâlâ reddeden bir sahtekâr olup olmadığını sorgulamalarını istemektedir.²⁰²

Şair, kişinin kendisini sorguladığı şiirlerde bazen hem dua, hem nasihat, hem de uyarılarda bulunmaktadır.²⁰³ Bazı şiirlerinde de, müslümanların kendilerini hesaba çekişini/çekmeleri gerektiğini, yani insanın kendini sorgulaması gerektiğini, müslümanların bu durumu ciddiye alıp mahşerden önce kendi hesaplarını tartıp biçmelerini çok güzel anlatmaktadır. İnsana şeytandan da büyük bir düşman, sinsî, nankör, hevâ-hevese sürükleyen, yılan gibi, casus gibi, kandırıcı, zâlim, dalâlet rehberi, ibâdet denince insanı bağlayan, alkış delisi, sahtekâr maske ve gerçek yobazın nefsi olduğunu “Nefsimmiş Meğer...”²⁰⁴ şiiriyle insanların, kendini sorgularken nefesine karşı da dikkatli olmaları için uyarıda bulunmaktadır.

Şair, âhir yolcusu olup torbası boş olanın, sözünden dönüp gaflette olanın, hesap günü berâtını almayanın, cennetin güzel amma, cehennem azabının olduğunu bilmeyenin, nankör zümresinin ateşe sürüldüğünü bilmeyenin, gafleti yüzüne vurulanın, ve son nefeste karnesinde zayıf olanların “Ben Nasıl Güleyim...”²⁰⁵ söyleyin dostlar diyerek kendini hesaba çekişini dile getirmektedir.

Görüldüğü gibi Numanoğlu, şiirlerinde bazen gaflet içinde olan kişileri direkt olarak suçlamak yerine, kendi nefsinin masaya yatırarak, kendi nefsi üzerinden gaflet uykusunda olanları uyanmaya davet etmektedir. Şu bir gerçektir ki, insanoğlu suçlanmaktan ve eleştiriden hoşlanmaz. Bu nedenle şair, bu tarz şiirlerinde eleştirileri kendi nefesine yönelterek okuyucunun nasihatleri daha kolay bir şekilde içselleştirmesini arzu etmektedir.

Numanoğlu, insanların çevresine bakıp, gözlem yaparken bile kendilerini sorgulayabileceklerini ve böylelikle Yüce Yaradan’a varabileceğini “Neyleyim”²⁰⁶ şiirinde çok güzel bir şekilde anlatmaktadır; can verdiğin küçücük ceninde, lûtfettiğin ömür sermayesinde, er-geç girilecek kara toprakta, aklın yetmediği binbir soruda,

²⁰² Numanoğlu, *Şuur*, ss. 176-77.

²⁰³ Örnek olarak bkz. ...*Ver Ya Rabbi, Ne Gerek!, Bir Daha Düşün.., Mü'min Kardeşim, Eğer Bilsen ki Bugün.., Genç Sanatçıya, Ben İnsanı, Dinle Beni Ey Kibir!* başlıklı şiirler.

²⁰⁴ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 260-63.

²⁰⁵ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 298-99.

²⁰⁶ Numanoğlu, *Şuur*, s. 374.

Kur'an-ı Kerim'in her âyetinde, son nefeste, azat kapısında, seni görmeyen gözü, seni söylemeyen sözü, neyleyim, demektir.

5. Soru / Cevap (İsticvab)

Kur'an üslubunda, sorulan sorulardan ulaşılmak istenilen amaç, muhatabı sınamak, seviyesini ölçmek, sorgulamak veya onu zor durumda bırakmak değil, zihinleri uyandırıp dikkatleri toplamak, bilinen gerçeklerin tekrardan hatırlanmasını sağlamak, birtakım bilgiler vererek düşündürmek ve aklî çıkarımlar yoluyla gerçeğin bulunup ortaya çıkarılmasına yardımcı olmaktır. Bunları ayrı ayrı veya hepsini bir arada, iç içe görmek mümkündür. Soru-cevap yöntemi; muhatabı hatırlama, muhakeme yapma, karar verme ya da değerlendirme ve yeni bir düşünce yapısına ulaşma gibi zihinsel etkinliğe sevk edebilmektedir.²⁰⁷

Kur'an, insana davranışları üzerine düşünmesi için de sorular sorar. Eğer davranışların altında zihni bir motif yoksa onu kalp ve nefsin motiflerinde arar. Zihni, bu yola yönelten sorulardır. Sorular çoğu zaman, yeni bir bilginin ortaya çıkması için zihni harekete geçirir. Uyuşuk zihinler, yerinde ve zamanında sorulan sorular karşısında uyanır. İşte bu yeni uyanış, yeni bilginin doğum silkinişidir. Allah hangi bilgiyi insana öğretecekse, soruyu o hususta sorarak, zihni oraya çekerek yönlendirir.²⁰⁸

Numanoğlu da, şiirlerinde insanların zihinlerini uyandırmak, şuurlu hâle getirmek istemektedir. Bunu yaparken bazen düşündürmek için sorular sormakta, bazen de bu soruları cevaplamaktadır. Bazı şiirlerinde de birkaç yöntemi bir arada kullanmaktadır. Örneğin; “Farkında mısın?”²⁰⁹ isimli şiirinde hem düşündürüp, yol göstermekte, hem de soru sorarak dikkat çekmektedir. Yani, soru sorarak muhatabının zihnini çalıştırmak istemektedir, diyebiliriz. Çünkü soru sormak, insanda merak uyandırarak, cevap için düşünmeye sevk etmektedir.

Şair, kalbini Hakk'a bağlayan mahşer günü yargı derdine düşmezken, gönül kapısı çalan sevgi seline dalmaz mı? Seher vakti vecde dalanın, Hakk aşkına kalbi şahid olmaz mı? Bilmediğini bilenlere soran, ilme köprü kurmaz mı? Ezeli rızıkına razı olan, sabır sofrasında lezzet bulmaz mı? Gafleti gayretle yarıştırdı, alnını secdeyle barıştırdın

²⁰⁷ Leyla Küçükahmet, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, 27. bs., Nobel Yayın Dağıtım, 2017, s. 45.

²⁰⁸ Bayraktar Bayraklı, *İslam'da Eğitim*, Bayraklı Yayınları, 2012, s. 219.

²⁰⁹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 5-10.

mi? Kibir dağlarından inip, borcu olanı sildin mi? Bir yetimin şefkâtiyle doldun mu? Hasta, ümidi olmasada bir dost beklerken, gönül gözün açıp Yaradan'a hamd ü senâ gönderdin mi? Tükenen her nefes, kaybolan bir fırsatken, "De ki; Allah İçin, Ne Yaptın Bugün?"²¹⁰ diyerek Müslümanın sorularla düşünüp, yolunu çizmesi gerektiğini veciz bir şekilde kaleme almıştır.

Şair, Allah'ın büyüklüğünü, yarattıklarını ve bazı sıfatlarını anlatırken de soru cevap yöntemini kullanarak dikkat çekmek istemiştir. Örneğin; 'Senin Neyine?'²¹¹ şiirinde; cennet O'nun... Kilit senin neyine? Köprü O'nun... Bedel senin neyine? Kur'an O'nun... Ücret senin neyine? Habîr O'dur... Haber senin neyine? Kebîr O'dur... Kibir senin neyine? Takdîr O'nun... Tapu senin neyine? Af O'nundur... Ümitsizlik neyine? Sorularıyla acizliğimizi anlatmaktadır. Ayrıca "Nesine Güvenir Şu İnsanoğlu?.." ²¹² şiirinde de Allah'ın büyüklüğü karşısında insanın çok âciz oluşunu, buna rağmen kibriyle, isyanıyla yaptıklarını dile getirmektedir. Çevresine bakıpta ibret almayan, şeytanın oyunlarıyla kıyameti, mahşeri unutan insanın, bütün bu olup bitenlerin başrolüneyken, hiçbir şey olmuyormuş gibi davranışına şaşırarak şair, "Nasıl Olur da Sana Secde Etmez Bir İnsan?"²¹³ diye sorarak şaşkınlığını dile getirmiştir.

Müslüman, Müslüman kimliğiyle, İslâm'ın özünü yaşayabilirse gerçek şuura ulaşmış davranışlarını o yönde şekillendirebilir. Bu durumu şair şöyle satırlara dökmüştür: Kültür köprüsü kurarak nesilden nesile servet sunabildik mi? İlim silahıyla donanıp çürüyen özleri görebildik mi? Günlük yaşama amacından sıyrılıp, vâroluş sırrına erebildik mi? 'Tevhid' ışığında birlik olup, bir çatı altına girebildik mi? Ecdâdın yaralandığı sahnelere kilit vurabildik mi? Kötü günde bir dost, öfke denizinde sükûn sahilini bulabildik mi? Adaleti üstün kılıp, kendimize hesap sorabildik mi? İftiradan uzak durup, ondört asırdan bize gelen miras kıymetini bilebildik mi? Hele ki mahlûklar içinde şeref zenginiyken, "İnsan Doğduk Ama Olabildik mi?"²¹⁴ sorularıyla İslâm'ın özüne giden yolu göstermeye çalışmaktadır. Müslümanın bu hallerine şaşırarak şair, Gerçek Müslüman, Bir Olur mu Hiç? Hiç Düşündün mü? başlıklı şiirleriyle de sorular sorarak muhataplarını düşünmeye davet etmektedir. Kur'an'ı hayatının rehberi yapan

²¹⁰ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 34-35.

²¹¹ Numanoğlu, *Şuur*, s. 53.

²¹² Numanoğlu, *Şuur*, ss. 92-93.

²¹³ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 278-79.

²¹⁴ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 102-4.

Numanoğlu, “Kur’an Olmasaydı Ne Yapardım Ben?”²¹⁵ şiiriyle Kur’an’ın, hayatındaki yerini sorularla anlatmak istemiştir. “Kur’an’a Sorsaydın Eğer...”²¹⁶ şiirinde de; insanın, kendini, İslâm’ı, haddini, ahlâkı, vefâyı, şeytanı, vebali, sevgiyi, saygıyı, ehlini, cenneti, mîzânı, zekâtı, Resûl’ü, ibrayı, namazı, rütbeyi, ölümü, can suyu pınarı ve Kur’an’ı, Kur’an’a sorarak öğrenebileceğini dile getirmeye çalışmaktadır. Çünkü bir mümin için referans noktası Kur’ân’dır. Müminin fikirlerine ve yaşantısına yön veren bu gibi terimlerin içi ancak Kur’ân’a başvurularak ve ondan çıkarılan tanımlamalarla doldurulabilir.

C. Davranış Eğitimi Açısından

Yunus Emre meşhur beytinde:

*İlim ilim bilmektir, ilim kendin bilmektir,
Sen kendini bilmezsen, bu nice okumaktır?...*

ifadesiyle ilim adamı olduğunu düşünen veya öyle zannedenleri “Önce kendini tanı!” diye ikaz etmektedir. Bu anlamlı söz en eski bilgilerden beri hep tekrar edilip günümüze kadar gelmiştir ve geçerliliğini korumaktadır. Çünkü herkes için kendini tanımak ve bilmek, başarılması gereken en önemli görevlerdendir. Ayrıca tüm insanî değerlerin kaynağıdır. Kişinin kendini tanınması demek, bağımsız ve özgün, kendine has bir kişiliğe sahip olduğunun farkına varması demektir. Ne olduğunu, hayattan ne istediğini, hangi yönde yürümesi gerektiğini bilmek buna bağlıdır. Kendini tanımak, öncelikle duygu ve düşüncelerinin, istek ve ideallerinin, güçlü ve zayıf yanlarının farkına varmaktır. Dolayısıyla davranışlarını kontrol etmek demektir. Her duygu ve düşüncede, davranışa dönüşme eğilimi vardır. Onun için içinde yaşadığımız duygu ve düşünceleri tanımamız çok önemlidir. Gerçek bir eğitim, önce kendini tanımak ile başlar. Eğitimin asıl amacı, kişinin kendini bilmesi ve kendi kendisini eğitmesidir.²¹⁷ Bireyler, duygu ve düşüncelerini tanıdıkça davranışları da şekillenecek, belli bir hayat tarzına, bazı evrensel hedef ve değerlere kendini adanmış bireyler olabilecektir. Bu da ancak, bireylerin davranışlarını eğitmesiyle mümkün olabilecektir. Kur’an-ı Kerim’in sürekli insanı akletmeye davet etmesi gibi, şair de insanları sorgulamaya, düşünmeye ve akletmeye davet etmektedir ve aynı zamanda Kur’an-ı Kerim’in tebliğ metotları

²¹⁵ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 242-43.

²¹⁶ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 265-69.

²¹⁷ Hökelekli, *Değerler Psikolojisi ve Eğitim Ailede, Okulda, Toplumda*, s. 15.

içerisinde yer alan benzetme, hikâyeleştirme de diyebileceğimiz kıssa metodu, örneklerle anlatım ve benzetmelere de şiirlerinde yer vermiştir. Böylelikle insanların doğru yolda, duygu ve düşüncelerini şekillendirmelerini ve bunları da davranışlarına yansıtılmalarını istemektedir.

1. Teşbih (Benzetme)

Teşbih; aralarında çeşitli yönlerden benzerlik bulunan zayıf olanı, kuvvetli olana benzetme sanatıdır. Teşbih, heyecana bağlı olarak ortaya çıkan bir sanattır. Sanatkâr kendisini etkileyen, üzerinde etki bırakan, bir olay ya da varlık karşısında heyecanlanır. Bu heyecânını daha kuvvetli ve tesirli anlatabilmek ve o ruh halini okuyucuya da yansıtılabilmek için benzetmeler yapma yoluna gider.²¹⁸

Ayrıca yine benzetme içerisine dâhil edilen, heyecana dayalı teşhis ve intak sanatları da, duygu sağanağı altındaki insanın, kendisini saran duyguları, çevreye ve diğer varlıklarda vermek ve kendi ruhuna onları da ortak etmesiyle oluşur. Söz konusu varlıklar, insana benzerlik kazanırlar. Eserde, o varlıkların ismi geçer ama bunlar özellikleri bakımından tamamen insan gibi mütalaa edilirler. Yani bu sanatlar, kişi sayılmayan ve konuşamayan varlıklarla ilgilidir. Kişilik ve konuşma, insana ait özellikler olduğu için insan olmayan varlıkları, insana benzeterek onlara insan özellikleri vermek bu sanatın temelini oluşturur. Öyleyse bir hayvanı, bitkiyi veya cansız bir varlığı insana benzetmek; ‘teşhis’ sanatını meydana getirirken, bu varlıklara konuşma özelliği de verilirse ‘intak’ sanatı yapılmış olur. Teşhis’in bir derece ilerisi intak’tır. Heyecanın etkisi biraz daha yükselirse, bu varlıklar sadece insanî özellikler taşımakla kalmayıp, bizim duygularımızı söylemeye başlarlar, yani konuşurlar.”²¹⁹

Şair Numanoglu da, bu sanatı özellikle “Ölüden Mektuplar 1-2-3-4-5-6-7”²²⁰, “Dostlarım”²²¹, “Ey Mevtâ”²²² şiirlerinde kullanmıştır, diyebiliriz. Ölünün gözünden ve sözünden, çevresinde yaşananları anlatırken insanların hayatlarında yaptıkları hataları, şeytanın oyunlarını vs. biraz mizahî, biraz da masalımsı şekilde anlatmaktadır. Böylelikle insanları uyandırarak, yaşadıkları ve yaşayabilecekleri olaylara karşı daha dikkatli ve uyanık olmalarını hatırlatmaktadır. Bunu yaparken de duyguları uyarıp, davranışlarına dönüşebilecek benzetmeler yapmaktadır.

²¹⁸ Kocakaplan, *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, s. 161.

²¹⁹ Kocakaplan, *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, s. 175.

²²⁰ Numanoglu, *Şuur*, ss. 142-72.

²²¹ Numanoglu, *Şuur*, ss. 216-17.

²²² Numanoglu, *Şuur*, ss. 284-85.

“Doğruyu Söyleyen Dost Gerek Bana”²²³ şiirinde de “Konuş, Ey Musalla!”, “Konuşun Mezar Taşları!”, diye seslenerek, toprağı “Toprak Ana” şeklinde ana ismiyle birlikte anarak, cansız varlıkları konuşturarak intak sanatını kullanmıştır. Böylelikle insanların duygularını harekete geçirip, davranışlarını etkilemek istemektedir. Numanoglu, “Şeytana Açık Mektup”²²⁴ şiiriyle de “Ey Şeytan...” gibi seslenişlerle, onu karşısında duran bir kişi olarak göstermektedir. Onun girdiği kılıkları, süslü oyunları anlatırken, insanların ilgilerini çekip zihinlerini uyandırmak istemektedir.

“Beytullah”²²⁵ şiirinde o kutsal mekânı, Kâinat sarayına; yıldızları, ayı, avizeye; yedi kat göğü, çatıya benzetirken Beytullah’ın güzelliğini daha akıllarda kalıcı olacak şekilde anlatmak istemiştir.

*Gözün aydın ey mevtâ! Kutlu olsun seferin,
Dilerim ki; cennettir, Allah indinde yerin.
İşte, kurtuldun artık, dünya denen kafesten,
Ve kurtuldun nihâyet, korktuğun son nefesten.*²²⁶

dörtlüğüyle başlayan şiirinde, insanın ölümüyle, dünyadaki yaşadığı sıkıntılardan kurtulduğunu, dünyadaki kötülüklerin artık ona zarar veremeyeceğini ama orda temyiz bekleyen nice dosyaların olduğunu ve gerçek Dost’u bulanın, geri dönmek istemeyeceğini, ölüyü sanki karşısında duran bir kişi gibi, canlı bir insana benzeterek, günümüz insanlarına uyarılarda bulunmaktadır.

2. Hikâyeleştirme

İnsan tabiatının kıssa ya da hikâye ile eğitime de ihtiyacı vardır. Muhayyilenin devamlı olarak genişlemesi için, görmediği halde içinde teşekkül ettireceği olaylara ihtiyacı vardır. Yaşlılar daima gençliklerini anarlar. Bu hatırlama onlara yeni bir güç verir.²²⁷ Kıssa ya da hikâye ile eğitim yönteminin, insanın güzelliğe özenen sanat ruhunu ortaya çıkarması, incelmış hassasiyeti çoğaltması, ruh âlemi ve Kâinat hakkında tefekkürü geliştirip daha derin düşündürmesi, insan aklını olaylardan ibret alma, hidâyeti arama ve sapıklıktan uzak durma düşüncesine sevkmesi mümkündür.²²⁸

²²³ Numanoglu, *Şuur*, ss. 178-79.

²²⁴ Numanoglu, *Şuur*, ss. 196-98.

²²⁵ Numanoglu, *Şuur*, s. 290.

²²⁶ Numanoglu, *Şuur*, ss. 414-15.

²²⁷ Bayraklı, *İslam’da Eğitim*, s. 199.

²²⁸ Mehmet Yaşar Kandemir, *Örneklerle İslam Ahlakı*, Rağbet Yayınları, 2000.

Şair, “Ölüye Mektup”²²⁹ şiirinde dörtlükler halinde bir nevî hikâye oluşturmuştur. Ölümün gerçekliğini anlatırken, çevrede olup bitenleri ise biraz mizahî, biraz da iğneleyici tarzda ele almıştır. Camide ölünün defni için beklenirken, evde dost bildiklerinin kadehlerde güya teselli arayışları, cenaze namazından kaçınmaları, alkış sesleriyle mezarlığın inlemesi, eşinin dönüşte düşündükleri vs. gibi ölünün yakın bildiklerinin düşündüklerini ve yaptıklarını veciz bir şekilde anlatmıştır. Böylelikle insanların, ölüm ve sonrasında hakkında olabilecekleri üzerine düşünüp, hassasiyetlerini arttırmak ve tefekküre dalmalarını istemektedir. Hikâyeleştirerek de daha kalıcı olmasını istemektedir.

Beytullah yolunda mola veren şair, gözü yaşlı küçük bir karıncayla karşılaşır. Karınca ona, Beytullah’a varmaya gücünün yetmeyeceğini söylediklerinden üzgün olduğunu ve Beytullah’a varınca onu hatırlamasını söyler. Beraber gitme teklifini üzümlere reddeden küçük karınca, ‘bana, yolunda ölmek düşer’ der. O esnada uykuya dalıveren şair, rüyada elinde küçük karınca ile Kâbe’de olduklarını görür. Uyandığında ise karıncadan iz yoktur. Şair, bu küçük, beyitler halindeki hikâyesiyle aslında pek çok ders vermek istemektedir.²³⁰

Geçen gün eve koşarak gelen çocuk, parkta dört arkadaşının, camiye gittiğinden dolayı onunla tartıştıklarını ve bu çağda bağnazlığa yer olmadığını, ahlâk masallarına da tok olduklarını söylediklerini anlatır, babasına. Çocuk bu ya, etkilenir arkadaşlarından ve babasına bu kadar çabanın, ibâdetin boşa mı olduğunu sorar. Babası; ‘sen, o fâsiklara, çağdaş geçinen münâfiklara bakma çocuğum! Onlar ne hayâ, ne edep tanır, hedefleri İslâm’dır. Dillerinde şehvet şarkısı, gözleri, kulakları, gönülleri mühürlüdür. Kıvrak dilleriyle şeytanın avukatıdır. Oysaki dünya sefâ değil, imtihan yeridir. Ancak bu gaflet bendini, Kur’ân yıkar. Sen kurtar kendini, geç kalma çocuğum!’ der.²³¹ Bu küçük hikâyemsi şiiriyle şair, günümüz Müslümanlarını eleştiren, çağdaş geçinen, ahlâkî değer yargılarından uzak insanları eleştirmektedir.

D. Ahlâk Eğitimi Açısından

Ahlâkî tutum, yargı ve davranışların varoluşunda, bir kültürün varlığı açık bir gerçektir. Ahlâksal varoluş, bireyin toplumsal bir grup oluşturup, bu ve farklı grupların

²²⁹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 78-80.

²³⁰ Numanoğlu, *Şuur*, s. 122.

²³¹ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 194-95.

içinde bulunmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bireyin, başkalarıyla bir arada olduğu toplumsal hayatla birlikte ortaya çıkan ilkeler, kurallar, inançlar, bireyler tarafından şekillendirilir ve bireyleri yönlendirir. O halde kültürel, tarihi, siyasi ve iktisadi olan bu toplumsal çevre, ahlâk anlayışlarının oluşmasında belirleyicidir. İşte bu süreçte ahlâkı oluşturan mekanizmaların iç ya da dış denetimli oluşu kadar, evrensel ve yerel bağlantıların kuruluşu da önemlidir.²³²

Kur'an'ın öngördüğü eğitim, insanın belli bir yönünün değil, bütün yönlerinin, özellikle kişilik ve karakterinin eğitimi olarak anlaşılmalıdır. Zihnin eğitimi kadar, kalbin eğitimi, duygusal yapının eğitimi de önem taşır. İnsanî arzu ve dürtüler üzerinde denetim sistemleri oluşturacak bir değerler programı ile aşırılıklardan uzak, dengeli, güçlü ve sağlam bir kişilik yapısı hedeflenir. Bireysel olduğu kadar toplumsal ilişkiler içerisinde bir olgunlaşma stratejisi belirlenmiştir.²³³

Kur'an açısından bir müslümanın en başta gelen toplumsal görevinin, evrensel ahlâk ve adâlet ilkelerine göre yaşaması, bunu sağlayan bir toplumsal düzeni kurması olduğu söylenebilir.²³⁴ Numanoglu da, belli bir kültürel geçmişe sahip, ahlâki tutum ve yargıları belli bir toplumda yaşayan günümüz Müslümanlarının bu görevlerini yapabilmeleri için, öncelikle onların şuûrlarını uyandırmak istemektedir. Böylelikle Müslümanların farkındalıklarını arttırıp, ahlâklı ve adâetli bir toplumda yaşamalarına yardımcı olmak istemektedir. Numanoglu'nun şiirlerinde bunlara yegâne örnek olabilecek kişilik olan, Yüce Peygamberimiz (sav)'in Naat-ı Şerifleridir.

1. Örneklendirme / Model Sunma

Bir toplum içinde doğup büyüyen insan, içinde bulunduğu bu topluluğa uymak durumundadır. Özellikle çocuklar, çevrelerinde olup biten şeyleri görerek, yakından izleyerek, büyüklerinden hoşuna giden davranışları taklid yoluyla geliştirirler. Yetişkinler ise, kendilerinde varolan anlayış ve davranışlar ne olursa olsun, buldukları ortama, topluma uyum sağlama eğilimindedirler. Bu uyum da ancak çevreden örnekler ve davranış modelleri almakla mümkündür. Her ikisinde de yani, hem yetişkinler hem de çocuklarda ortak olan durum, çevrede görülüp izlenenlerin, insanın duygu, düşünce ve davranışlarını etkilemesidir. İnsanların bu özellikleri, onlara yönelik verilecek

²³² Hökelekli, *Değerler Psikolojisi ve Eğitim Ailede, Okulda, Toplumda*, s. 211.

²³³ Bayraklı, *İslam'da Eğitim*, ss. 190-266.

²³⁴ Nahl 16/90.

eğitimde örnekleme ve modelleme yapmayı, bir metod olarak kullanma gereğini ortaya çıkarmaktadır. Zaten bir davranışı söz ile anlatmak yerine, göstererek hatta yaptırarak anlatmak daha etkilidir. Örneğin; görme yoluyla algılanan objelerin kavranması, işitme yoluyla algılanan objelerin kavranmasından daha güçlü ve kalıcı olmaktadır. Allah Teâlâ, İslâm Dinini insanlara tebliğ etmek, anlatmak ve öğretmek üzere bir elçi olarak gönderdiği Peygamberimiz hakkında, “Muhakkak ki, Allah Rasulünde sizin için güzel bir örnek vardır”²³⁵ buyurmuştur. Bu ayete göre Hz. Peygamber, yalnız söyleyip bildikleri ile değil, yapıp ettikleri ile de Müslümanlar için gerçek bir öğreticidir. Onun bu şekildeki öğreticiliği örnek ve model sunmaktan ibarettir.²³⁶

Örnekle anlatım, hafızalarda daha kalıcı ve etkili olmaktadır. Aynı zamanda hatırlamayı kolaylaştırmaktadır. Böylelikle öğrenilmek istenen davranış bizzat örnek ile birlikte hatıra gelmekte ve model olarak alınabilmektedir. Numanoglu'nun şiirlerinde de daha önce de dediğimiz gibi bu konuda en güzel örnek Naat-ı Şerîfler diyebiliriz. Naat-ı Şerîfler ('O Gece Sendin Gelen', 2, 3, 4, 5, 6) de güzel Peygamberimiz (sav)'in doğumuyla birlikte başlayan mucizeleri, örnek kişiliği, adâleti, ahlâkı, cömertliği, merhameti, öğreticiliği, vs. gibi pek çok güzelliğini anlatılırken, O'na bağlılığın kazandırdıkları da anlatılmaktadır.

“Hira Dağı'nda”²³⁷ şiiriyle ilk vahyi ve ilk vahiyle birlikte yaşanan değişimi, “Ey Beytullah Yolcusu”²³⁸ şiiriyle de, şair, Hac ibâdetinde yaşadığı duygu yoğunluğunu anlatırken, aynı zamanda o kutsal mekânı ve geçmişte yaşanan olayları da hatırlatmaktadır. Orada yapılan ibâdetlerin karşılığının yüzbin sevap olduğunu, yeni doğmuş gibi günahlardan arınılacağını, Hz. İbrahim'in şeytanla mücadelesini, ihramın ölümü hatırlatmasını, her ezanla Bilâl'in sesininin yankılanışını, Hz. Hacer'in yaşadıklarını hatırlatmaya çalışırken, İlâhi Kelâm'ın hayat rehberi oluşunu anlatmaktadır.

Şairin, kara düşleri aklayan, nûrunda günahlar paklayan, içinde bin ay saklayan, yüzleri Hakk'a döndüren, nûrunda güneşler söndüren, şeytanı sindiren, bir yıl boyunca özlenen, on gecede izlenen, yedi kat semânın açıldığı, göğün dileklerle sarsıldığı,

²³⁵ Ahzab, 33/21.

²³⁶ Cebeci, “Din Öğretimi Yöntemleri”, s. 320.

²³⁷ Numanoglu, *Şuur*, ss. 294-95.

²³⁸ Numanoglu, *Şuur*, ss. 23-24.

meleklerle dolu olan “Kadir Gecesi”²³⁹ni anlattığı ve “Hoş geldin Ey! Onbir Ayın Sultanı”²⁴⁰diyerek Ramazan ayını anlattığı şiirleri de mübarek gün ve gecelerin, Müslümanlar için kaçırılmaması gereken zaman dilimleri oluşunu ve bu zamanlardaki ruh halinin tüm yaşamı ve toplumu etkileyerek, ahlâkî açıdan örnek alınması gerektiğini veciz bir şekilde dile getirmektedir.

2. Tekrar

Öğretimde bir sözün belirli sıklıklarla, belirli miktarda tekrarlanması, dikkatin uyarılıp toplanmasına ve söylenenin zihne yerleşmesine yardım eder. Aynı zamanda öğrenilenin pekiştirilmesi görevi de görür. Pekiştirilmeyen öğrenmeler, bir kenarda kalarak, kullanılmadan kenara itilmekte ve dikkatten de uzaklaştırılarak kalıcılığını da kaybetmektedir. Hâlbuki öğrenilmiş bir davranış, kolay kolay unutulmaz, ama kullanılmadıkça zamanla sönmeye, yani bir kenara itilmeye başlar. Öğrenilen bilgi yada davranış ne kadar kuvvetli bir şekilde yerleşmişse, sönmeye de o ölçüde yavaş olmaktadır. Bu nedenle tekrarlama, yeni davranışların ya da bilgilerin daha iyi öğrenilmesini sağlarken, öğrenilmiş olan bilgi ve davranışlarında sönmeyi engellemektedir.²⁴¹ Tekrar, tutum ve davranışların oluşmasında rol oynayacak olan bilgiler, insanların duygu, vicdan ve benliklerini kuşatma ve bir inanç olmaya doğru yol alması bakımından etkilidir. Çünkü tekrar, tabii olarak kalıcı bir etki yapma niteliğine sahiptir. İyi ya da kötü karakter, tekrarlarla oluşan alışkanlık sonucu kazanılmaktadır.²⁴²

Kur’an, tekrar metodunun niçin kullanıldığını, konuların ve olayların tekrarlanmasının amacını şöyle belirtir: “Biz, iyice düşünüp ibret alsınlar diye, bu Kur’an’da türlü türlü şekillerde (tekrar tekrar) açıkladık.”²⁴³ Bu ayet, tekrarların bir amacının da, muhataplarının düşünüp ibret almaları olduğunu ifade etmektedir.²⁴⁴

Tıpkı bunun gibi Numanoglu da, şiirlerinde tekrarı çokça kullanmıştır ki hem muhataplarının dikkatini çekmek, hem de düşünüp ibret almalarını istemektedir. Ayrıca şiir de, ritmi yakalamak ve söyleyişi kolaylaştırmak amacıyla da olduğunu

²³⁹ Numanoglu, *Şuur*, s. 190.

²⁴⁰ Numanoglu, *Şuur*, ss. 188-89.

²⁴¹ Cebeci, “Din Öğretimi Yöntemleri”, ss. 323-24.

²⁴² Beyza Bilgin, “Eğitimin İmkani ve Sınırları Üzerine”, *İslami İlimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 4 (1980), s. 215.

²⁴³ İsrâ, 17/41.

²⁴⁴ Şanver, *Kur’an da Tebliğ ve Eğitim Psikolojisi*, s. 168.

söyleyebiliriz. Örneğin; kitabının en uzun şiiri olma özelliğini taşıyan “Sana Yöneldim”²⁴⁵ şiirinde, şiirinde adı olan ‘Sana yöneldim’ sözcükleri her dörtlüğün sonunda tekrarlanmıştır. Şair, böylelikle bizi yoktan varedip sonsuz nimetlerle donatan Yaradan’a dikkat çekerek, günlük hayata dalıp giden zihinleri, özellikle Müslümanları uyandırmak istemektedir diyebiliriz. “Farkında mısın?” “Daha Kur’an Ne Desin!”, “Beytullah’ta Ben”, “Bir Bilebilsen”.. vs.” şiirlerinde de, şiirlerine adını verdiği kelimeleri dörtlük sonlarında tekrarlayarak daha vurucu bir etki yaratmaktadır.

²⁴⁵ Numanoğlu, *Şuur*, ss. 302-20.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Asrımızda yetişmiş ender şairlerden biri olan, ilhamını Kur'an'dan alarak, her bir beyit veya dördlüğü, bir âyete veya hadise müstenid şiirler yazan, bu sebeple kendisini bir "Kur'an Şairi" olarak vasfedebileceğimiz Cengiz Numanoğlu'nun çocukluk döneminden başlayarak, bütün hayat hikâyesi ve şiir dünyası ile ilgili tespitlerimizi çalışmamızda ifade etmeye çalıştık.

Çocukluk döneminde tipik bir Anadolu ailesi içinde yetişen Numanoğlu, annesi ve babasının dinlerine bağlı, dinî sorumluluklarını yerine getirmeye çalışan insanlar olduğunu aktarır. Ancak, kendisinin ailede tam anlamıyla iyi bir dinî eğitim alamadığı anlaşılmıştır. Bunun nedeni, o dönemde dine ve din eğitimi getirilen kısıtlamalardır. Nitekim "*Babam evinde yüksek sesle Kur'an-ı Kerim okuyamazdı. Neden? Çünkü sokaktan geçen birisi duyar da şikâyet eder diye Kur'an okuyamazdı. Bu uzun yıllar benim hayatıma yansıyan, yönlendirici bir olay olmuştur.*" şeklindeki sözleriyle o dönemdeki baskıcı tavrı açıkça ortaya koymaktadır. Annesi, babası ve yakın çevresinin dindar ve muhafazakâr insanlar olmasına rağmen, çocukluk döneminde yeterince dinî bir eğitim alamaması, daha sonraki dönemlerin de olumsuz şartları içerisinde, Numanoğlu'nun, geçici bir süre de olsa, dinden ve dinî yaşantıdan uzaklaşmasına, özellikle askeri lisede iken, model olarak sunulan "çağdaş," "modern" ve "aydın insan" portresine uygun davranışlar geliştirmesine zemin oluşturmuştur.

Numanoğlu'nun anlatımlarından, içinde doğup büyüdüğü ailenin, görece dindar ve muhafazakâr bir yapıda olduğu anlaşılmaktadır. Daha sonraki yıllarda kendi ifadesiyle, "Kur'an sofrasında" bir hayata yönelişin tohumlarının çocukluğundaki aile yaşantısı içinde serildiğini söylemek mümkündür. Numanoğlu, "cahiliye dönemi" olarak isimlendirdiği, dine mesafeli ve hatta aykırı bir hayatın ise, o dönemin resmi ideolojisinin, kurumsal eğitim yoluyla, insanların değer dünyalarını tahrip etmesinin bir sonucu olarak geliştiğini ifade eder. Nitekim Numanoğlu, bu tarz bir eğitimle kendi özünden ayrılışını şu ifadelerle ortaya koyar. "*Bizden ne isteniyorsa onu yapmaya başladık yani biz, biz olmaktan çıktık. Hep bize dayatılan gösterilen şekilde yaşadık.*"

Ailesinden ayrılıp, Askeri Lisede öğrenime başladığı günlerden itibaren karşılaştığı ortam, onu önce sigaraya, sonra içkiye ve daha sonraki okul hayatı ve kıta

hizmeti döneminde de, dinî açıdan diğer bazı olumsuzluklara doğru sürüklenmesine sebep olmuştur.

Numanoğlu, özgüveni yüksek, eleştirel düşünebilen ve varlığın anlamına ilişkin sürekli bir arayış halinde olan, bir kişilik yapısına sahiptir. İleri muhakeme gücü, hayata ve varlığa dair zihinsel ve mantıksal açıklama arayışları, O'nu sürekli olarak bir ötesine ulaşmaya sevk ediyor, özellikle gençlik ve ilk gençlik yıllarında yaşadığı hissi tatminlerin, peşinde olduğu nihai istasyonlar olmadığını gittikçe fark etmesine neden olmuştur. Bu arayış süreci, varlık âlemine, yaşama, var oluş ve yok oluşa ya da ölüme dair en tatminkâr açıklamaların, İslam'ın kutsal kitabı Kur'an ayetleriyle yapıldığını fark etmesine kadar devam etmiştir. Derin sorgulamaları neticesinde cevabını bulamadığı pek çok soruya Kur'an sayesinde cevaplar bulmuş, birbirinden kopuk pek çok parçanın, Kur'an'ı anlamaya başladıkça anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde, birbiriyle ilişkili olduğunu fark etmeye başlamıştır. Kısaca, Numanoğlu'nun derin bir dinî bilince ulaşmasında, çocukluk döneminde, onun dine ve dinî hayata duyarlı bir çevrede büyümüş olması, kişilik özellikleri itibarıyla eleştirel bir zihin yapısına sahip olması, sadece duygularına teslim olmayıp, sürekli bir zihinsel bir arayış içinde bulunmasının etkili olduğu görülmüştür.

Numanoğlu'nun gençlik döneminden gelen ve bir türlü cevabını bulamadığı soruları, nedenleri, niçinleri olmuş ve onları kendisine gösterecek bir ayna arayışları olmuş, fakat bulamamıştır. Ancak bıkmadan, ümitsizliğe düşmeden arayışını sürdürmüş, nihayet bir gün gelmiş, kendi iç dünyasını gösteren ve kendi kendisiyle yüzleşmesine sebep olan aynayı bulmuştur ki; o ayna Kur'an-ı Kerim'dir. Görebildiğimiz kadarıyla Numanoğlu, yaşadığı arayış sürecinde her şeyin aslını bulma, kaynağını ve özünü keşfetme çabası içindedir. Kur'an-ı Kerim de, İslam Dini'nin birincil kaynağı, özü, esası durumundadır. Onun için dinin ilk bakılması gereken kaynakları arasında olan Kur'an, Numanoğlu'nun, öncelikle dikkatini çekmiş, aradığı pek çok şeyi, bir şekilde onda bulmuştur. Şiirleri içerik analizine tabi tutulduğunda da, Allah ve Kur'an kelimeleri en sıklıkla tekrarlanan kelimeler olduğu görülmüştür.

Toplumda, böyle bir arayış içerisine girmiş ve hakiki bir imana ulaşmış olan yegâne kişi Cengiz Numanoğlu değildir. Elbette her dönemde nice Numanoğulları, arayışlarının sonunda gerçek varlığa, varlığın hakikatine ulaşmıştır. Ancak biz

konumuzu daha genişletmeden Numanoglu ile ilgili birkaç hususa daha temas ederek sözlerimizi tamamlamaya çalışacağız.

Bir konuda başarı elde edebilmek veya bir hedefe ulaşabilmek için önce düşünce bazında harekete geçmek gerekir. Düşünülen konuda belli bir olgunluğa ulaşılnca, niyet devreye girer. Sonra o niyeti gerçekleştirmek için, içten içe mücadelelerle devam edecek olan faaliyet başlar. Bu düşünce ve niyet, dinî inançla alakalı ise önüne aşılması zor gibi gözükken iki manevî engel çıkar. Bu engeller, Cengiz Numanoglu'nun sık sık vurguladığı gibi dışımızdaki şeytan ve içimizdeki nefistir. Allah'ın yaratıp dünyaya gönderdiği insan için, bu dünyadaki savaşındaki düşmanlarıdır; şeytan ve nefis. Ama Allah, cehenneme sürükleyecek olan bu iki düşmanla mücadeledeki, sığınağı ve kapıyı da göstermektedir. Numanoglu'nun tespitlerine göre, dışımızdaki düşman olan şeytan hakkında, Kur'an-ı Kerim'de 190 kûsür âyet vardır. Bunca ayette, şeytan ve onun hilelerinden ve insanları nasıl kötü, çirkin ve yanlış yollara sevkettiğinden bahsedilir ki, Numanoglu da, bu konudaki söz konusu âyetleri, "Kur'an'da Şeytan" ve "Dikkat, Şeytan!" ismiyle bir araya getirerek iki kitapçık halinde yayınlamayı tercih etmiştir. Bir diğer engel ise kendi iç dünyamızda mevcut olan nefistir. İşte insanoğlu, bu iki amansız düşman ile ömür boyu mücadele halindedir. İnsanların çoğunluğu bu iki amansız düşmanın kısılcısından kolay kolay kurtulamamaktadır, kurtulanlar da gerçek zafere ulaşmış olmaktadır. Meşhur hadisinde Hz. Peygamber (sav), bir savaş sonrasında küçük savaştan büyük savaşa dönüldüğünü hatırlatırken asıl mücahidin "Mücahid nefsiyle cihad edendir."³⁰³ buyururken bu gerçeği vurgulamıştır.

Her ne kadar tarihi süreçler, hızla değişen ülke ve dünya gündemi ve insanlığın yeni bir çağdaki evrimi Numanoglu'nun şiirlerini de etkilemiş olsa da, O'nun şiirlerinde değişmeyen şey Müslüman kararlılığı, dik duruş, davaya sarılma, ümmet bilinci, kitleleri uyandırma ve şuûrlandırma isteğidir. Kur'an-ı Kerim'in sürekli insanları akletmeye davet etmesi gibi, onu kendine rehber edinen Cengiz Numanoglu da, sürekli olarak insanları sorgulamaya, düşünmeye ve akletmeye ve Kur'an'da gösterilen dosdoğru yola (sırat-ı müstakime) davet etmektedir.

³⁰³ Tirmizî, "Fezâ'ilü'l-cihâd",2.

KAYNAKLAR

- ALGÜL Hüseyin, *Sevgi ve Rahmet Peygamberi*, Emin Yayınları, 2007.
- ALPER Hülya, *İmanın Psikolojik Yapısı*, Rağbet Yayınları, 2002.
- ALTINTAŞ Hayrani, “Çocukluk Devresinde Ailede Din Eğitimi”, Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri, Ankara: AÜİFY, 1981.
- ARABİ Muhyiddin İbn, *Hakikat ve Tefekkür*, çev. Mahmut Kanık, 3. bs., Hece Yayınları, 2003.
- , *Nefsin Terbiyesi*, çev. Selahaddin Alpay, 2. bs., Kırkambar Kitaplığı, 2011.
- ARMANER Neda, *Din Psikolojisine Giriş 1. Cilt (4-C-24)*, Yeni Zamanlar Sahaf (2. El Kitaplar), 1980.
- ATAY Hüseyin, *Kur’an’da Bilgi Teorisi*, Yeni Zamanlar Sahaf, 1982.
- BAYRAKLI Bayraktar, *İslam’da Eğitim*, Bayraklı Yayınları, 2012.
- BERKTİN, Cezmi Tahir, *Problemlili Çocuklar ve Problem Sebepleri*, 3. baskı., Ankara: T. İş Bankası Yay., 1972.
- BİLGİN Beyza, “Eğitimin İmkani ve Sınırları Üzerine”, *İslami İlimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 4 (1980), ss. 211-17.
- BİLALİ Abdülhamid, *Şeytandan Korunma Yolu*, Buruc Yayınları, t.y.
- CEBECİ Suat, “Din Öğretimi Yöntemleri”, *Etkili Din Öğretimi*, ed. Şaban Karaköse, 2. bs., İstanbul: TİDEF, 2010, s. .
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi, 1970.
- DOĞAN D. Mehmet, *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*, Yazar Yayınları, 2011.
- FERRUH Kahraman, *Kur’ân’da Karakter Tasviri: Peygamberler ve Kavimleri*, İzmir: Tıbyan Yayıncılık, 2014.
- FERSAHOĞLU Yaşar, *Din Öğretim ve Eğitiminde Duygu Eğitimi*, Marifet Yayınları, 1998.
- , *Kur’an’da Zihin Eğitimi*, İstanbul: Marifet Yayınları, 1996.
- FINDIKLI İsmail, *Ansiklopedik Büyük Dua Kitabı*, İstanbul: Yasin Yayınevi, 2011.
- GÜLENSOY Tuncer, *Türkçe El Kitabı*, 7. bs., Akçağ Yayınları, 2015.
- GÖRMEZ, Mehmet. “Tergib ve Terhîb”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011, c. 40, ss. 508-9.
- GÜNDÜZ Turgay, *Kur’an’da Korku Motifi: İnzar Kavramına Eğitimbilimsel Yaklaşım*, Düşünce Kitabevi, 2004.
- HÖKELEKLİ Hayati, *Değerler Psikolojisi ve Eğitim Ailede, Okulda, Toplumda*, Timaş Yayınları, 2011.
- , *Din Psikolojisi*, 2. bs., Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.
- KANDEMİR Mehmet Yaşar, *Örneklerle İslam Ahlakı*, Rağbet Yayınları, 2000.
- KARA Mustafa, *Ramazan Kitabı*, Bursa: Bursa İlahiyat Vakfı, t.y.
- KARACA Faruk, *Dini Gelişim Teorileri*, Dem Yayınları, 2007.
- KARAÇAM Ferman, “Osman Yüksel Serdengeçti”, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011, c. 36, ss. 555-56.
- KARAGÖZ İsmail v.dğr., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006.
- , *Esmâ-i Hüsnâ*, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2011.
- KARAKÖSE Şaban, “Çocukluk Dönemi Din Öğretimi”, *Etkili Din Öğretimi*, ed. Şaban Karaköse, 2. bs., İstanbul: TİDEF, 2010, s. .
- KARAMAN Hayreddin, *Kur’an’daki Peygamber*, Nesil Yayınları, 2011.
- KAYA Zeynep, *Türk Toplumunda İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi*, Dem Yayınları, 2015.
- KILAVUZ M. Akif, *Yaşlanma Dönemi Din Eğitimi*, Arasta Yayınları, 2003.
- KOCAKAPLAN İsa, *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, 8. bs., Türk Edebiyatı Vakfı, 2014.

- KÖYLÜ Mustafa, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, 3. bs., Dem Yayınları, 2014.
- KUTUB Muhammed, *İslam Terbiye Metodu ve Ahlak Sistemi*, çev. Ali Özek, 2.Baskı., İstanbul: Hisar Yayınları, 1977.
- KÜÇÜKAHMET Leyla, *Öğretim İlke ve Yöntemleri / Leyla Küçükahmet*, 27. bs., Nobel Yayın Dağıtım, 2017.
- NUMANOĞLU Cengiz. *Dikkat Şeytan*, Bursa: Furkan Ofset, 2005.
- , *Kur'an'da Şeytan*, 7. Baskı., Bursa: Furkan Ofset, 2007.
- , *Şuur*, 9. bs., İstanbul: Sahaflar Kitap Sarayı, 2017.
- ÖCAL Mustafa, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, 9. bs., Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.
- , *Diyanet İşleri Başkanları ve Hizmetleri*, Ensar Neşriyat, 2016.
- , *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, Dergah Yayınları, 2016.
- ÖNAL Mehmet, *Edebiyat Sanatı Edebiyat Teorisi - Belagat ve Retorik - Edebiyat ve İletişim*, Kurgan Edebiyat, 2012.
- RAHMAN Fazlur, *Ana Konularıyla Kur'an*, çev. Alparslan Açıkgenç, 9. bs., Ankara Okulu Yayınları, 2007.
- RAZİ Fahreddin ER-, *Tefsir-i Kebir (23 Cilt şamua)*, çev. Suat Yıldırım v.dğr., 2. bs., Huzur Yayın Dağıtım, t.y.
- SABUNİ Nureddin ES-, *Matüridiyye Akaidi*, çev. Bekir Topaloğlu, 3. bs., Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.
- ŞANVER Mehmet, *Kur'an da Tebliğ ve Eğitim Psikolojisi*, 2. bs., Pınar Yayınları, 2015.
- TASLAMAN Caner, Enis DOKO, *Kuran ve Bilimsel Zihnin İnşası*, İstanbul Yayınevi, 2015.
- “Tebliğler Dergisi”, *Milli Eğitim Bakanlığı*, sy. 524 (1949).
- “Tebliğler Dergisi”, *Milli Eğitim Bakanlığı*, sy. 921 (1956), s. 147.
- “Tebliğler Dergisi”, *Milli Eğitim Bakanlığı*, sy. 1474 (1967), s. 363.
- TÜRK DİL KURUMU, “Güncel Türkçe Sözlük”, <http://sozluk.gov.tr/>, (10.05.2019), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5cd4ae48a5c568.02874955.
- YARAN Cafer Sadık, *Dini Tecrübe ve Meunet Sıradan İnsanların Sıradışı Dini Deneyimleri*, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2009.
- YAVUZ Kerim, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişimi (7-12 Yaş)*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1983.
- YAZIR Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kuran Dili 9 Cilt (küçük Boy)*, 9 cilt, Akçağ Yayınları, t.y.
- YILDIZ Abdullah, *Namaz / Bir Tevhid Eylemi*, 26. bs., Pınar Yayınları, 2015.

EKLER

Resim 1: Ortaokul yıllarında Cengiz Numanoğlu (1949-1950)

Resim 2: Cengiz Numanoğlu'nun şef olduğu talebe bando takımı (Bursa Işıklar Askeri Lisesi) (1959)

*Resim 3: Kara Harp Okulu mezuniyet gecesi (1962)
(Yıldız gecesi)*